

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
İŞLETME ENSTİTÜSÜ**

**AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ÜÇÜNCÜ ÜLKELERLE
YAPTIĞI SERBEST TİCARET ANLAŞMALARINI VE
TÜRKİYE'YE ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rümeysa ATASEVEN

**Enstitü Anabilim Dalı : Uluslararası Ticaret
Enstitü Bilim Dalı : Uluslararası Ticaret**

Tez Danışmanı : Dr. Öğretim Üyesi Yasin Kerem GÜMÜŞ

EYLÜL-2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
İŞLETME ENSTİTÜSÜ

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ÜÇÜNCÜ
ÜLKELERLE YAPTIĞI SERBEST TİCARET
ANLAŞMALARINI VE TÜRKİYE'YE ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rümeysa ATASEVEN

Enstitü Anabilim Dalı : Uluslararası Ticaret
Enstitü Bilim Dalı : Uluslararası Ticaret

"Bu tez 12/09/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir."

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Dr. Yasin Kerem Gümüş	Basarılı	Kerem Gümüş
Dr. Ahmet Y. Ersoy	Basarılı	Ahmet Y. Ersoy
Dr. Kemal Giftyıldız	Basarılı	Kemal Giftyıldız

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
İŞLETME ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	RÜMEYSA ATASEVEN
Öğrenci Numarası	:	1460Y56007
Enstitü Anabilim Dalı	:	ULUSLARARASI TİCARET
Enstitü Bilim Dalı	:	ULUSLARARASI TİCARET
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ÜÇÜNCÜ ÜLKELERLE YAPTIĞI SERBEST TİCARET ANLAŞMALARINI VE TÜRKİYE'YE ETKİLERİ
Benzerlik Oranı	:	%19

ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere gsb@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

Dr. Yasin Kerem Gümüş

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Dr. Yasin Kerem Gümüş

Tarih: 23.09.19

İmza:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

KABUL EDİLMİŞTİR

REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

ÖNSÖZ

Bu tezin yazılması aşamasında çalışmamı tizlikle takip eden, değerli bilgilerini benimle paylaşan, kendisine ne zaman danışsam bana kıymetli zamanını ayıran saygıdeğer danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Yasin Kerem Gümüş'e teşekkürü bir borç biliyor ve şükranlarımı sunuyorum. Eğitimim konusunda her zaman en büyük destekçim olan, yorulduğumda ayağa kaldıran yegane gücüm, biricik aileme her koşulda yanımda oldukları ve beni destekledikleri için sonsuz teşekkürlerimi iletiyorum. Bu çalışmamı, sürekli araştırarak kendimi geliştirmem noktasında itici gücüm olan canım babam Orhan Ataseven'e ve kızlarının kendilerini geliştirmesi noktasında desteklerini esirgemeyen tüm kız babalarına ithaf ediyorum.

Rümeysa ATASEVEN

12.09.2019

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	i
TABLO LİSTESİ	ii
ŞEKİL LİSTESİ	iii
ÖZET	iii
SUMMARY	iiii

GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI VE AVRUPA BİRLİĞİ’NİN ÜÇÜNCÜ ÜLKELERLE KURDUĞU TİCARİ İLİŞKİLERİN HUKUKİ GELİŞİMİ	12
1.1. Serbest Ticaret Anlaşması: Tanım.....	12
1.2. Serbest Ticaret Anlaşması’nın Nedenleri.....	14
1.3. Avrupa Birliği’nin Üçüncü Ülkelerle Kurduğu Ticari İlişkilerin Genel İçeriği.....	16
1.4.AB’nin Ticari İlişkilerinin Kurucu Anlaşmalardaki Hukuki Dayanakları.....	17
1.4.1. Paris Antlaşması.....	17
1.4.2. Roma Antlaşması.....	18
1.4.3. Maastricht Antlaşması.....	19
1.4.4. Amsterdam Antlaşması.....	21
1.4.5. Nice Antlaşması.....	22
1.4.6. Lizbon Antlaşması.....	23

BÖLÜM 2: SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI BAĞLAMINDA AVRUPA BİRLİĞİ – ÜÇÜNCÜ ÜLKE İLİŞKİLERİ	26
2.1. Serbest Ticaret Anlaşmalarının Avrupa Birliği İçin Önemi.....	26
2.2. Avrupa Birliği’nin Serbest Ticaret Anlaşmaları Kapsamında Müzakere Yürüttüğü Ülkeler.....	28
2.2.1. Avrupa Birliği’nin Sonuçlandırdığı Serbest Ticaret Anlaşmalar ve Taraf Ülkelere Etkisi.....	28
2.2.1.1. Avrupa Birliği-Japonya Serbest Ticaret Anlaşması.....	30

2.2.1.2. Avrupa Birliği-Güney Afrika Serbest Ticaret Anlaşması.....	36
2.2.1.3. Avrupa Birliği-Güney Kore Serbest Ticaret Anlaşması.....	38
2.2.1.4. Avrupa Birliği-Şili Serbest Ticaret Anlaşması.....	42
2.2.1.5. Avrupa Birliği-Meksika Serbest Ticaret Anlaşması.....	46
2.2.2. Avrupa Birliği'nin Serbest Ticaret Anlaşmaları Kapsamında Müzakere Yürüttüğü Ülkeler.....	49
2.2.2.1. Avrupa Birliği-ASEAN.....	55
2.2.2.2. Avrupa Birliği-ANDEAN Ülkeleri.....	59
2.2.2.3. Avrupa Birliği-Hindistan Arasındaki Müzakereler.....	61
2.2.2.4. Avrupa Birliği-MERCOSUR Ülkeleri.....	63
2.2.2.5. Avrupa Birliği-Ukrayna.....	66
BÖLÜM 3: AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ÜÇÜNCÜ ÜLKELERLE YAPTIĞI SERBEST TİCARET ANLAŞMALARINI'NIN TÜRKİYE ÜZERİNE ETKİLERİ.....	72
3.1. Türkiye'nin Avrupa Birliği Süreci.....	72
3.2. Türkiye'nin İmzaladığı Serbest Ticaret Anlaşmaları ve Beklentileri.....	75
3.3. Avrupa Birliği ve ABD Arasında Gerçekleştirilmesi Planlanan Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı'nın Türk Ekonomisine Etkisi.....	81
3.4. Avrupa Birliği Tarafında Gerçekleştirilen Serbest Ticaret Anlaşmaları'nın Türkiye'ye Etkileri.....	87
SONUÇ.....	92
KAYNAKÇA.....	97
ÖZGEÇMİŞ.....	114

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AAET	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
AKÇT	: Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
AP	: Avrupa Paramentosu
ASEAN	: Association of Southeast Asian Nations
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
CACM	: Ortak Amerika Ortak Pazarı
CETA	: Kapsamlı Ekonomik ve Ticaret Anlaşması
ÇHC	: Çin Halk Cumhuriyeti
DIHK	: Alman Sanayi ve Ticaret Odaları Birliği
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
EFTA	: Avrupa Serbest Ticaret Birliği
ENP	: European Neighbourhood Policy
EOA	: Ekonomik Ortaklık Anlaşması
FDI	: Doğrudan Yabancı Sermaye
GATT	: General Agreement on Tariffs and Trade
GB	: Gümrük Birliği
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
HLWG	: High Level Working Group
IMF	: International Monetary Fund
KOBİ	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler
LAFTA	: Latin American Free Trade Agreement
MC	: Milletler Cemiyeti
MDAÜ	: Merkezi Ve Doğu Avrupa Ülkeleri
MERCOSUR	: Southern Common Market
MFN	: Most Favoured Nation

NAFTA	: North American Free Trade Agreement
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
ODT	: Ortak Dış Tarife
OGT	: Ortak Gümrük Tarifesi
PDO	: Menşe
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STA	: Serbest Ticaret Anlaşması
TDE	: Tarife Dışı Engeller
TPP	: Trans Pacific Partnership
TTIP	: Transatlantic Trade and Investment Partnership
TTYO	: Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 : AB'nin Sonuçlandığı Serbest Ticaret Anlaşmalarının Ülke Gruplarına Göre Sınıflandırılması.....	29
Tablo 2 : AB'nin Diğer Ülkelerle Yapmış Olduğu Ticaret Ortaklıkları	30
Tablo 3 : Japonya Dış Ticaret Rakamları	31
Tablo 4 : Japonya İhracat ve İthalatında Başlıca Ürünler	31
Tablo 5 : Güney Afrika Cumhuriyeti Gnel Dış Ticaret Göstergeleri	36
Tablo 6 : Güney Afrika Cumhuriyeti İhracat ve İthalatındaki Ürünler	36
Tablo 7 : Güney Kore Dış Ticaret Rakamları	39
Tablo 8 : Başlıca Ürünler İtibariyle Güney Kore İhracat ve İthalatı	40
Tablo 9 : Şili'nin Dış Ticareti.....	44
Tablo 10: Meksika'nın Dış Ticareti	47
Tablo 11: AB'nin Serbest Ticaret Anlaşmaları Kapsamında Yürüttüğü Ülkeler	50
Tablo 12: AB'nin Müzakere Sürecindeki Ülkelerle Yapmış Olduğu Diğer Ticaret Ortaklıkları	53
Tablo 13: Singapur'un Dış Ticaret Göstergeleri	56
Tablo 14: ANDEAN Ülkelerinin Dış Ticareti	59
Tablo 15: MERCOSUR Ülkelerinin Dış Ticareti	65
Tablo 16: Ukrayna'nın Dış Ticareti	67
Tablo 17: Türkiye'nin Serbest Ticareti Anlaşmaları	77
Tablo 18: Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret.....	90

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Maastricht Anlaşması ile Oluşturulan 3 Sütun.....	20
Şekil 2: Roma, Maastricht ve Amsterdam Anlaşmaları ile Getirilen Yeni Düzenlemeler.....	22

Tezin Başlığı: Avrupa Birliği'nin Üçüncü Ülkelerle Yaptığı Serbest Ticaret Anlaşmaları ve Türkiye'ye Etkileri

Tezin Yazarı: Rümeyza Ataseven **Danışman:** Dr. Öğr. Üyesi Yasin Kerem Gümüş

Kabul Tarihi: 12.09.2019 **Sayfa Sayısı:** 121

Anabilimdalı: Uluslararası Ticaret **Bilimdalı:** Uluslararası Ticaret

Avrupa Birliği, birçok ülke ile ticaret anlaşması imzalama yoluyla ilişkiler kurmaktadır. Türkiye, AB üyesi olmamasına rağmen Gümrük Birliği nedeniyle AB'nin üçüncü ülkelerle imzaladığı serbest ticaret anlaşmalarından etkilenmektedir.

Bu bağlamda hazırlanan söz konusu tezin ilk bölümünde Serbest Ticaret Anlaşması'nın ne olduğu ve neden yapıldığına ilişkin bilgi verilerek Avrupa Birliği'nin üçüncü ülkelerle kurduğu ticari ilişkilerin genel içeriğine değinilecektir. Bu kapsamda AB'nin ticari ilişkilerinin kurucu anlaşmalardaki hukuki dayanaklarına (Paris Anlaşması, Roma Anlaşması, Maastricht Anlaşması, Amsterdam Anlaşması, Nice Anlaşması, Lizbon Anlaşması) yer verilecektir. İkinci bölümde ise serbest ticaret anlaşmaları bağlamında Avrupa Birliği – üçüncü ülke ilişkileri incelenecek. Serbest ticaret anlaşmalarının AB için önemiyle başlayacak olan bölümde AB'nin STA kapsamında müzakere yürüttüğü ülkeler ‘sonuçlanan’ ve ‘hala müzakere sürecinde olanlar’ olarak iki kısımda incelenecektir. Son bölüm, Türkiye'nin AB süreciyle başlayacak ve STA sebebiyle oluşacak ekonomik ve politik beklentiler ile devam edecektir. Ek olarak AB ve ABD'nin taraf olduğu TTIP'nin Türk ekonomisine etkisine yer verilecektir. Türkiye'nin imzaladığı STA'lar değerlendirilecek ve Avrupa Birliği tarafında gerçekleştirilen Serbest Ticaret Anlaşmaları'nın Türkiye'ye etkileriyle bölüm tamamlanacaktır. Eleştirel kaynak taramasının akabinde resmi kaynaklardan alınan verilerle tablolar oluşturulacak ve toplanan veriler üzerinden hipotetik analizler çerçevesinde değerlendirmeler yapılacaktır.

Yapılan çalışma, Gümrük Birliği nedeniyle Avrupa Birliği'nin üçüncü ülkelerle yapmış olduğu Serbest Ticaret Anlaşmaları'ndan Türkiye'nin olumsuz yönde etkilendiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Serbest Ticaret Anlaşması, Türkiye, Avrupa Birliği

Title of the Thesis: European Union's Free Trade Agreement with Third Countries and the Effects to Turkey

Author: Rumeysa Ataseven

Supervisor: Assoc. Prof. Yasin Kerem Gümüş

Date: 12.09.2019

Nu. of pages: 121

Department: International Trade

Subfield: International Trade

The European Union establishes relations with many countries through signing trade agreements. Although Turkey is not an EU member, the Custom Union is affected by the free agreements signed by the EU with third countries.

In this context, the first part of this thesis will give information about what is STA and why it is done and the general content of the European Union's trade relations with third countries. In this context, the legal basis of the EU's commercial relations in the founding treaties (Treaty of Paris, Treaty of Rome, Maastricht Treaty, Amsterdam Agreement, Nice Agreement, Lisbon Agreement) will be included. In the second part, the relations between European Union and third countries will be examined in the context of free trade agreements. In the section that will begin with the importance of free trade agreements for the EU, the countries where the EU negotiates on the STA will be examined in two parts, which are still in the negotiation process. The final chapter will begin with Turkey's EU process will continue and STA will occur due to economic and political expectations. In addition, the impact of the TTIP, planned to be realized between the European Union and the United States, on the Turkish economy will be included. Turkey has signed FTAs with the European Union will be evaluated and held in side section will be completed by the effects of the FTA with Turkey. Following the critical literature review, tables will be formed with the data obtained from official sources and evaluations will be made on the collected data within the framework of hypothetical analysis.

The studies, because the European Union's Customs Union with third countries that have been negatively affected by Turkey's Free Trade Agreements that reveals.

Keywords: Free Trade Agreement, Turkey, European Union

GİRİŞ

Ülkeler, çok taraflı ticaret düzenlemelerindeki yetersizlikler nedeniyle ticari sürdürülebilirlik bakımından karşılıklı olarak çıkarları doğrultusunda bir ya da birden fazla ülke topluluğu ile anlaşmalara yönelmişlerdir. Bu anlaşmaların en yaygın olanlarında Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA), son yıllarda taraflar arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin yaygınlaşmasına olanak sağlamaktadır. Öyle ki STA'nın genişlemesine paralel olarak ülkelerin mal tedariki de genişlerken, STA ağlarının dışında kalan ülkeler tercihli ticaret mahrumiyeti yaşamaktadırlar. Bir nevi domino etkisi oluşturan bu nedenden dolayı ülkeler hızlı biçimde STA ağlarının genişletilmesi arayışına girmişlerdir.

Gümrük Birliği çerçevesinde değerlendirildiğinde malların serbest dolaşımı esassen, Serbest Ticaret Anlaşmaları'ndaysa ülkelerin ticaretlerindeki malların tercihli rejimden faydalanmalarında menşe kuralları esas alınmaktadır. Bu bağlamda, STA'lar, dış ticaretimizi ülke ya da ülke gruplarıyla oluşturacağımız bu işbirliği sayesinde artıracak, ihracat yapan firmalarımızın uluslararası arenada rekabet edilebilirliğini arttıracak, bu hem ihracatçılarımıza hem de yapılacak karşılıklı yatırımlar sayesinde ülkemize rekabet gücü sağlayacaktır.

Ülkemiz içinde bulunduğumuz tarihe kadar 36 adet STA akdetmiştir. Toplamda 11 Merkezi ve Doğu Avrupa ülkesiyle yaptığımız STA'lar, ülkelerin AB'ye üye olmaları nedeniyle feshedilmiştir. EFTA, İsrail, Makedonya, Bosna ve Hersek, Filistin, Tunus, Fas, Suriye, Mısır, Arnavutluk, Gürcistan, Karadağ, Sırbistan, Şili, Ürdün, Malezya, Morityus, Güney Kore, Malezya ve Moldova ile yapılan STA'lar ise hâlihazırda yürürlüktedir. Diğer bir yandan; 16 ülke ile resmi olarak başlatılmış bulunan STA müzakereleri kapsamında Ukrayna, Peru, Kolombiya, Ekvator, Meksika, Japonya, Sudan, Cibuti, Katar ile müzakereler aktif bir şekilde sürdürülmektedir. Müzakere sürecinde olan Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Kamerun, Çad, Seyşeller, Körfez İşbirliği Konseyi, Libya, MERCOSUR ile de söz konusu süreçlerin hızlandırılmasına ilişkin çalışmalar yürütülmektedir. Ek olarak, ABD, Kanada, Tayland, Hindistan, Endonezya, Vietnam, Orta Amerika Topluluğu, Afrika Karayip Pasifik Ülkeleri, Cezayir ve Güney Afrika Cumhuriyeti nezdinde de STA müzakerelerine başlama girişiminde bulunulmuştur.

STA'lar özellikle ülkemizin hedef pazarlara giriş engellerini kaldırması; ihracat yapan firmalarımızın diğer ülke / ülke grubu pazarlarında eşit şartlar altında piyasada

bulunmasını, her türlü kısıtlayıcı tarife ve tarife dışı engellerin kaldırılarak miktar ve ürün gamında çeşitliliği sağlamaktadır.

1996 yılından beri Gümrük Birliği Anlaşması ile Avrupa Birliği ile ekonomik ilişkilerini sürdüren Türkiye, yine bu anlaşmanın ilgili maddeleri neticesinde Avrupa Birliği ülkelerinin üçüncü ülkelerle yapmış olduğu Serbest Ticaret Anlaşmaları'ndan doğrudan etkilenmektedir.

Tezin Amacı :

Yukarıda belirtildiği üzere Avrupa Birliği'nin akdettiği STA'ların Gümrük Birliği nedeniyle, AB üyesi olmayan Türkiye'yi yakından ilgilendiriyor olması bu tezin yazılmasının başlıca amacını oluşturmaktadır.

Çalışma ile AB'nin üçüncü ülkelerle yapmış olduğu serbest ticaret anlaşmalarının Türkiye'ye etkisi var mıdır? sorusuna yanıt aranmaktadır. Yapılan çalışma neticesinde AB üyesi olmayıp Gümrük Birliği nedeniyle AB ülkeleriyle ticaretini devam ettiren Türkiye'nin bundan olumsuz olarak etkilendiği ortaya konmaktadır.

Tezin Önemi :

İkinci Dünya Savaşı neticesinde, Avrupalı devlet adamlarınca yaşadıkları coğrafyada kalıcı bir barış oluşturma çabaları neticesinde Schuman'ın tasarısına dayanarak, 9 Mayıs 1950'de Avrupa Devletleri kömür ve çelik üretiminde alınan kararları bağımsız ve uluslarüstü bir kuruma devretme kararı almışlardır. Bu karar neticesinde 1951'de, Belçika, Federal Almanya, Lüksemburg, Fransa, İtalya ve Hollanda'dan oluşan 6 üye ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) kurulmuştur. Yine aynı devletler arasında 1957 yılında imzalanan Roma Antlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kurulmuş; topluluk üyelerince malların, işgücünün, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaştığı bir ortak pazar oluşturulmuştur. 1987 yılında yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi ve akabindeki Maastricht Anlaşması ile de bugünkü Avrupa Birliği'nin temelleri atılmıştır (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, 2017).

Her ülke/ülke grubunun diğer ülke/ülke gruplarıyla geliştirmiş olduğu ticari ilişkilerin bir altyapısı, arka planı bulunmaktadır. AB için de bu durum geçerlidir. Yakın zamanda olumlu sonuçlandırmayı düşündüğü Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı ile birlikte

ABD de ticaretini anlaşmalar neticesinde şekillendirmektedir. Anlaşma yaptığı ülkeler ile ortak paydada buluşup, lehte olacak şekilde neticelenen bu ticari ilişkiler; jeopolitik konumu güçlü ve ticaret yolları üzerinde bulunan, ek olarak AB ülkesi olmayıp Gümrük Birliği yoluyla Avrupa Birliği'nin ticari ilişkilerinden etkilenen Türkiye için aleyhte bir durum oluşturmaktadır. Özellikle 1980'li yıllardan itibaren dışa açılma politikasıyla ekonomik güç ve istikrar sağlama yolunda ilerlemeye çalışan Türkiye'nin bu pencerede incelenmesi tezin ana konusunu oluşturmaktadır. Bu kapsamda AB'nin üçüncü ülkelerle kurduğu ticari ilişkilerin genel içeriği ve hukuki dayanakları Paris Antlaşması ile başlayarak sırasıyla Roma, Maastricht, Amsterdam, Nice ve Lizbon Antlaşmaları'nın açıklamaları ile devam edecektir. İlk bölüm bu şekilde tamamlandıktan sonra ikinci bölümde Serbest Ticaret Anlaşmaları'nın Avrupa Birliği için önemine değinilerek; müzakere sürecindekiler ve sonuçlanan anlaşmaların taraf ülkelere etkileri değerlendirilecektir. Üçüncü bölüm ise Türkiye'nin Avrupa Birliği süreci ile başlayıp imzaladığı serbest ticaret anlaşmaları ve bu anlaşmalardan beklentileriyle devam edecektir. Hala güncelliğini korumakta olan TTIP ve Türk ekonomisine etkisi de bu bölüm içerisinde değerlendirilerek, tezin başlığını da oluşturan "Avrupa Birliği'nin Üçüncü Ülkelerle Yaptığı Serbest Ticaret Anlaşmaları ve Türkiye'ye Etkileri" ile bölüm sonuçlanacaktır. Değişen konjonktür ile birlikte ülkelerin ekonomik ve siyasi dengeleri de değişmektedir. Tüm bu değişimler ülkelerin ticaretini, dolayısıyla ticari anlaşmaların seyrini de değiştirmektedir. Bu alanda yapılan bilimsel çalışmalar olmasına rağmen, zamanla olumlu sonuçlanan ya da müzakereleri askıya alınan ülkelerin var olması, özetle diğer akademik çalışmaların güncellenmesi adına bu tezin yazılmasının önemini oluşturmaktadır. Örneğin; AB ve Kanada arasında müzakere sürecindeki Kapsamlı Ekonomik ve Ticaret Anlaşması imzalanmış, CETA dönemi başlamıştır. Yine AB-Japonya arasında müzakereleri devam eden ticaret anlaşması 2019'un ilk aylarında yürürlüğe girmiş ve teze dahil edilmiştir. Tezin konusu oluşturan anlaşmaların Türkiye'ye etkileri kısmında ise Gümrük Birliği nedeniyle Avrupa Birliği'nin üçüncü ülkelerle yapmış olduğu anlaşmaları üstlenmek durumunda kalan ülkemiz adına değerlendirmelerde bulunularak Gümrük Birliği'nin güncellenmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

GATT ile sınırları oluşturulan uluslararası ticaret kavramı değişen konjonktürle birlikte önemini yitirerek farklı alanlara sapmıştır. Bu sapmalardan en önemlisini de Serbest

Ticaret Anlaşmaları oluşturmaktadır. Öyle ki ilk etapta birkaç ülke, sınırlı birkaç meta ile başlayan serüven küreselleşen dünyada bambaşka bir boyuta ulaşmaktadır. Bu minvalde Gümrük Birliği nedeniyle AB'nin üçüncü ülkelerle yapmış olduğu STA'lara taraf olmak durumunda kalarak türünün tek örneğini sergileyen Türkiye'nin bu sebeple maruz kaldığı durumları değerlendirmek önem arz etmektedir.

Bu sebeple çalışma; AKÇT ile başlayan ticari bütünleşmenin AB haline gelmesinden, kömür çelikle başlayan ticaret ağının hizmet sektörünü de kapsayan çok geniş bir ağı kapsamasını hukuki dayanakları ile açıklamaktadır. Kronolojik olarak ortaya konan bu süreç akabinde AB'nin STA yaptığı ülkeler ile ticaret hacimleri güncellenerek literatürdeki bu boşluk doldurulmaktadır.

Tezin Yöntemi :

AB'nin üçüncü ülkelerle yaptığı serbest ticaret anlaşmalarının Türkiye'ye etkisi nasıldır / ne şekildedir sorusuna yanıt bulmak üzere yola çıkılmış ve nitel (kalitatif) araştırma yöntemi teknikleri kullanılarak bu soruya yanıt aranmıştır. Tez; Avrupa Birliği, Ticaret Anlaşmaları kapsamında ilerlediği için hukuki dayanaklara yer verilmiştir. Hukuki dayanaklar temel oluşturmakla birlikte tezin güncelliğini korumak adına ulusal / uluslararası arenalarda ülke yetkilerinin ticaret anlaşmalarına ilişkin değerlendirmelerine yer verilmiştir. Ülkeler bazında etkiyi tespit edebilmek adına Ticaret Bakanlığı ve Avrupa Komisyon Raporu verilerine yer verilerek genellemeler yapılmak suretiyle çerçeve oluşturulmuştur.

Serbest Ticaret anlaşmalarının ülkelerin dış ticaretine pozitif etki yaptığı varsayımdan hareketle Avrupa Birliği üyesi olmayan Türkiye'nin de kendi dışında gelişen STA'lar neticesinde dış ticaretinde pozitif etki oluşturup oluşturmadığı konusuna açıklık getirilmek amaçlanmıştır. Bu bağlamda Avrupa Birliği'nin "birlik" olma sürecinden başlanarak Şubat 2019'da yürürlüğe giren Japonya-AB Serbest Ticaret Anlaşması'na kadar olan süreç ele alınmıştır. AB'nin ve Türkiye'nin sonuçlandırmış / müzakereleri devam eden STA sayısının fazla olması nedeniyle alt başlıklarda belirtilen, ticaret hacmi bakımından diğer ülkelere nazaran daha ön planda olan ülkeler seçilerek daha detaylı şekilde açıklanma yoluna gidilmiştir.

Özgün bir tez ortaya koymak amaçlı yapılan literatür çalışması gösteriyor ki; Serbest Ticaret Anlaşmaları yüksek lisans ve doktora tezleri başta olmak üzere makale gibi birçok akademik çalışmanın ana konusunu oluşturmuştur.

Konuya ilişkin 1992 yılında Ahmet Ercan Gegez tarafından *“Ticaret Blokları ve Serbest Ticaret Anlaşmaları (ABD-Kanada Serbest Ticaret Anlaşması)”* başlıklı yüksek lisans tezi karşımıza çıkmaktadır. Tez; Ticaret Blokları ve Serbest Ticaret Anlaşmaları olarak iki temel bölüm üzerine inşa edilmiştir. İlk kısımda uluslararası ticarete bloklaşma ve ticari bloklaşmanın tarihçesi ve türleri üzerinde durulurken; ikinci bölüm uluslararası ticaret açısından serbest ticaret anlaşmalarının önemi, serbest ticaret anlaşmalarında dış ticaret engelleri detaylandırılmıştır. Sonuç olarak da, ülkelerin ticari bloklarda yer alması bile stratejik birleşmeler ya da yeni girişimlerle hareket etmelerinin kaçınılmaz olduğu vurgulanmıştır.

Konuyla ilgili 9 yıl sonra, 2001 yılında Ömer Çiftçi'nin *“Serbest Ticaret Anlaşmaları ve Türkiye'nin Dış Ticareti Üzerine Etkileri”* başlıklı yüksek lisans tezi karşımıza çıkmaktadır. Tezin birinci bölümde geçmişten günümüze dış ticaret ve ekonomik bütünleşme sürecine değinilmektedir. Merkantalizm, fizyokrasi, klasik liberalizm ve karşılaştırmalı üstünlükler teorisi detaylandırılmıştır. İkinci bölüm serbest ticaret anlaşmalarının tarihsel gelişimi ile başlayarak EFTA, LAFTA, CARIFTA, NAFTA gibi dünyadaki önemli STA'lara değinilmiştir. Yine bu bölümde Türkiye'nin taraf olduğu 12 ülke (Romanya, Macaristan, İsrail, EFTA, Çek, Slovakya, Baltık Ülkeleri, Slovenya, Polonya, Bulgaristan, Makedonya, Akdeniz) ile olan STA'lara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, Türkiye'nin mal gruplarında ve ülke gruplarında ihracat ve ithalattaki gelişmeler incelenmiştir. Yine bu gruplandırma baz alınarak STA'ların dış ticaretteki yeri değerlendirilmiştir. Bu bölümün son kısmında ise *İsrail Örneği* başlığıyla STA'nın Türkiye-İsrail ticaretine etkileri değerlendirilmiştir. Ömer Çiftçi'nin çalışması, STA'ların son yıllarda gerek dünya ekonomisi üzerinde ve gerekse Türkiye ekonomisinde giderek önem kazandığını; STA'ların Türkiye'nin dış ticaretini olumlu yönde etkilediğini, yeni pazar imkanları getirdiğini ve ticareti yapılan malların farklılaşması sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Emine Duran'ın 2002 yılında *“Serbest Ticaret Anlaşmaları ve Eşyanın Menşe Kuralları”* başlıklı yüksek lisans tezi ise erişim engeli nedeniyle başlığı haricinde değerlendirilememiştir.

Bir sonraki tez çalışması 2011 yılında Hakan Tezbaşaran tarafından *“Avrupa Birliği’nin Taraf Olduğu Serbest Ticaret Anlaşmaları: Türkiye Ekonomisine Etkileri”* başlığı ile ortaya konmuştur. İlk bölümde AB’nin ticari ilişkilerinin kurucu anlaşmalardaki hukuki dayanaklarına yer verilerek AB’nin ticari ilişki biçimleri açıklanmış, DTÖ ve AB ticaret politikaları kıyaslanmaktadır. Bu bölümde detaylandırılan bir diğer konu ise Doha Kalkınma Turu ve küresel Avrupa stratejisidir. İkinci bölümde ise STA kapsamında AB’nin üçüncü ülkelerle kurduğu ilişkiler değerlendirilmektedir. STA’ların genel özellikleri ve gerekliliği ile başlayan bölüm sonuçlanan ve müzakereleri devam eden örnek ülkeler üzerinden açıklanmaktadır. Üçüncü ve son bölümde ortaklık anlaşmasından GB’ye kadar olan süreç anlatılmış, Türkiye’nin STA’ları üstlenmesinin akabinde seçilen ülkeler bazında anlaşmaların Türkiye ekonomisine etkileri ile bölüm sonlandırılmaktadır. Ekonomik verileri değerlendirirken 2009 yılına kadar verilere yer verilmiş. Hakan Tezbaşaran’ın çalışması GB’den sonraki 14 yıllık süreçte AB’ye gerçekleştirilen ihracatın ithalattan daha fazla arttığı, Birliğin Türkiye’nin toplam ihracatı içindeki payının %54’ten %46’ya gerilediği söylenebilir. Türkiye, AB’ye tam üye olmadığı için AB tarafından yürürlüğe konulan serbest ticaret anlaşmaları görüşmelerine katılamamakta ve çıkarlarına aykırı durumlar ile karşılaştığı belirtilmiş ve bu durumun çözümüne yorumlamalar getirmiştir.

Konuya ilişkin bir diğer çalışma 2013 yılında Öznur Özdemir tarafından ortaya konmuş olup *“Bir Entegrasyon Olarak Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA) ve Türkiye’nin Komşu Ülkelerle (Gürcistan ve Suriye) Yaptığı STA’ların Dış Ticarete Etkileri”* adını taşımaktadır. Birinci bölüm ekonomik entegrasyon ve Türkiye’nin içinde bulunduğu entegrasyonları derinlemesine incelemektedir. İkinci kısımda ise Türkiye’nin 1980 sonrası dış ticaretinin gelişimi ve Türkiye’nin içinde bulunduğu entegrasyonlarla dış ticaretin 2012 yılına kadar analizi yapılmaktadır. Bu kısımda daha çok ihracat ve ithalat bazında analizler gerçekleştirilmektedir. Üçüncü kısım STA ve Türkiye’nin Gürcistan ve Suriye ile imzaladığı serbest ticaret anlaşmalarının analizi üzerine kurulmaktadır. Öznur Özdemir’in çalışmasına göre Türkiye ile Gürcistan arasında 2008’de imzalanan STA sonrası Türkiye’nin bu ülkeye ihracatı artmış, daha önceki dönemlerde az miktarlarda da olsa dış ticaret açıkları verilirken STA sonrası belirgin şekilde artan Türkiye lehine dış ticaret fazlaları oluşmaya başlamıştır. Türkiye ile Suriye arasında 2006 sonunda imzalanan STA sonrası bu ülkeyle olan dış ticaretimizde de çok güçlü artışlar görülmüş,

ihracatta kümülatif olarak %190'u bulan bu artışlar, Türkiye lehine dış ticaret fazlalarının oluşmasına katkı sağlamıştır.

2014 yılına gelindiğinde Sevil Küçüksakarya'nın "*Serbest Ticaret Anlaşmaları ve Endüstri-içi Ticaret: Türkiye Üzerine Bir İnceleme*" başlıklı doktora tezi karşımıza çıkmaktadır. Birinci bölüm serbest ticaret anlaşmaları, teorik ve ampirik açıdan incelenmesi, Türkiye'nin gerçekleştirdiği STA'ların hedef, avantaj ve dezavantajları, Türkiye'nin gerçekleştirdiği STA'ların 14 tanesi, endüstri içi ticaretin tanımı, gelişimi, modelleri detaylandırılmaktadır. Üçüncü bölüm endüstri içi ticaret ölçme yöntemleri üzerine kurgulanmaktadır. Son bölüm ise uygulamanın amacı ve yöntemini açıklamaktadır.

Yine 2014 yılında Mustafa Ada tarafından "*Serbest Ticaret Anlaşmaları Çerçevesinde Türkiye-Kuzey Afrika Ülkeleri Ticari İlişkileri*" başlığıyla bir yüksek lisans tezi yayımlanmıştır. Tezin ilk bölümünde Türkiye ve AB ilişkilerine yer verilmektedir. İkinci bölüm ise uluslararası ticaret sistemi ve serbest ticaret anlaşmaları üzerine kurgulanmıştır. Burada uluslararası ticaret sistemi ve bölgesel ticaret anlaşmalarına değinildikten sonra serbest ticaret anlaşmalarının ekonomiye etkileri ve hukuki dayanaklarına yer verilmiştir. Üçüncü bölüm AB'nin STA'ları ile başlayıp, Türkiye'nin Kuzey Afrika Bölgesi ülkeleri ile imzalamış olduğu serbest ticaret anlaşmaları ile devam etmiştir. Dördüncü bölüm Kuzey Afrika bölgesinin ekonomik yapısı ve ekonomik görünümü ile başlamıştır. Bölüm STA'ların Türkiye-Kuzey Afrika ülkeleri arasındaki ticari etkisiyle son bulmuştur. Çalışma ortaya koymaktadır ki; son dönemdeki Türk dış politikasının çok boyutlu ve çok taraflı karakteriyle birlikte, Türkiye'nin Afrika kıtasına açılımındaki ivme Kuzey Afrika bölgesi ile ticari ilişkilerine de yansımakta olup, Mısır, Tunus ve Fas ile akdedilen STA'ların da olumlu etkisiyle Türkiye'nin Kuzey Afrika ülkeleri ile dış ticareti genel dış ticaretine göre olumlu düzeyde seyretmektedir. Türkiye'nin K. Afrika bölgesine gerçekleştirmiş olduğu ihracatın toplam ihracat hacmi içindeki oranı hızla yükselen bir trend izlemeye başlamış olup, son 10 yıllık süre içinde Türkiye'nin ihracatı %327 oranında artarken, K. Afrika bölgesine gerçekleştirilen ihracat %646 oranında artmıştır. Söz konusu dönemde K. Afrika'nın Türkiye ihracatındaki payı yaklaşık iki kat artarak %3,5'ten %6,2'ye yükselmiştir.

Caner Erdem'in 2015 yılındaki "*Serbest Ticaret Anlaşmaları'nın Türkiye'nin Tarımsal Dış Ticaretine Etkileri*" başlıklı AB Uzmanlık Tezi ile Türkiye'nin tamamlamakta

geciktirdiği her STA ile ticaret sapması riskinin arttığını, aynı zamanda AB'nin STA ilişkisi kurmadığı çevre ve komşu ülke pazarlarından yararlanma olanağının azalttığını ortaya koymaktadır. Erdem'in belirttiği üzere tarım ürünleri Gümrük Birliği'ne dahil olmamasına karşın Gümrük Birliği ilişkisi dolayısıyla Türkiye'nin imzaladığı STA'larda tarım ürünleri de tavize konu olmaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin imzaladığı STA'ların tarım ürünleri dış ticaretine etkileri önem kazanmıştır. Tez kapsamında STA'ların yürürlükte olduğu ülkeler ile tarımsal dış ticaret ayrı ayrı incelenmiş olup elde edilen sonuçlar genel bir kaniya ulaşabilmek için birleştirilmiştir. Sonuç olarak, Türkiye'nin imzaladığı Serbest Ticaret Anlaşmalarının hem ihracat hem ithalat yönünden Türkiye'nin tarımsal dış ticaret hacmini artırdığı görülmüştür. İlk bölümde mal-hizmet-kişilerin dolaşımı-sermayenin hareketlerinin önündeki engeller ayrı başlıklarda değerlendirilmiş, GB'nin statik ve dinamik etkileri ayrı ayrı değerlendirilmiş, STA'ların teorik ve yasal çerçevesi oluşturulmuştur. TR ve AB ilişkileri ayrı bir bölümde değerlendirilmiştir. AB'nin STA'ları ve TR'nin STA'ları ayrı ayrı bölümlerde incelenmiştir. Türkiye'nin Tarım Sektörüne bir bölüm oluşturulduktan sonra STA'ların tarım ürünleri dış ticaretine etkileri ülke ülke değerlendirilmeye alınmıştır (Makedonya, Bosna Hersek, Tunus, Fas, Suriye vb.).

Konuya ilişkin bir diğer çalışma 2015 yılında Çağlar Yılmaz tarafından "*Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de Serbest Ticaret Anlaşmaları*" başlığıyla yüksek lisans tezi olarak ortaya konmuştur. Tezin ilk kısmı uluslararası ilişkilerin ticaret ve ekonomi bağlamında gelişimi üzerine kurgulanmıştır. Sonraki kısım uluslararası ticaret terimleri ve oluşumuna değinmektedir. *Serbest Ticaret Anlaşmaları Üzerine* başlığı ile başlayan bölümde menşe kuralları ve menşe kümülasyon sistemi anlatılmış; STA'ların uluslararası sistemde yerine yer verilmiştir. Sonraki kısım *Hazırlık Aşamasından Yürürlüğe Girene Kadar AB'nin STA Süreci* detaylandırılmıştır. Bu bölümün akabinde *AB-Türkiye İlişkileri ve Gümrük Birliği* yer almaktadır. Son kısım Türkiye'nin Serbest Ticaret Anlaşmaları başlığını taşımakta olup yürürlükteki, müzakere sürecindeki ve müzakereleri devam eden STA'lara yer vermektedir.

2016 yılında İpek Tür'ün kabul edilen yüksek lisans tezi "*Serbest Ticaret Anlaşmaları'nın Türkiye'nin Ticaret Hacmi Üzerine Etkileri: Tarım Sektörü Örneği*" başlığını taşımaktadır. İlk kısım ekonomik entegrasyon kavramı ve türleri üzerinde durmuş, ekonomik entegrasyonun nedenleri, akabinde dünyadan ekonomik entegrasyon

örneklerine yer vererek Türkiye'nin içinde bulunduğu entegrasyonlara yer verilerek bölüm tamamlanmıştır. İkinci kısım STA'ların kavramsal çerçeveleri ve gelişimi üzerine kurulmuştur. Türkiye'nin STA yapma nedenleri ve beklentilerine yer verildikten sonra STA yaptığı 18 ülkeye yer verilmiştir. Üçüncü kısım 1980 öncesi ve sonrası Türkiye'nin tarım politikalarına yer vermektedir. İkinci kısımda değerlendirilen ülkelerin tarımsal ürün dış ticaretinin kompozisyonu detaylandırılmıştır. Çalışmada; tarımsal ürün ihracat ve ithalat rakamları hesaplanarak STA'sının yürürlüğe girdiği tarihten 4 yıl önceki ve sonraki ihracat ve ithalat rakamları toplanarak STA öncesi ve sonrası ticaret hacimlerine ulaşılmıştır. Sonuçta görülmüştür ki anlaşma yürürlüğe girdikten sonra tarımsal ürün ticaret hacminde pozitif artış gözlenmiştir. Bu durum STA'ların Türkiye ekonomisi için önemini ortaya koymaktadır.

Yüksek lisans ve doktora tezleri haricinde konuyla ilgili yayımlanan makaleler de bulunmaktadır. 2014 yılında İlhan Güllü tarafından '*AB-ABD Serbest Ticaret Anlaşması Sürecine Türkiye-AB Gümrük Birliği Anlaşması Özelinde Bir Bakış*' başlıklı bir çalışma yapılmış; AB'nin diğer ülkelerle yaptığı anlaşmalar gibi, AB-ABD Transatlantik Serbest Ticaret Anlaşması da Gümrük Birliği Anlaşması'nın Türk dış ticareti üzerindeki olumsuz etkilerini derinleştireceği vurgulanmıştır. Bu nedenle, söz konusu anlaşmanın doğuracağı küresel ve bölgesel sonuçlar AB kamuoyunda şiddetle tartışılırken Türkiye'nin bu sürecin dışında kalabileceği düşüncesinin kafalardan atılması gerekliliği ortaya konmuştur.

Murat Koçtürk ve Aslıhan Kocafe'nin 2014 yılında '*Serbest Ticaret Anlaşmaları'nın Türk Dış Ticareti Üzerine Etkileri*' başlıklı çalışmaları Türkiye'nin imzaladığı Serbest Ticaret Antlaşmalarının Türk Dış Ticareti üzerine etkileri , anlaşmadan önce ve anlaşmadan sonra olmak üzere iki dönem halinde analiz edilerek gerek ihracat gerekse ithalat açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu değerlendirmeler neticesinde çalışmadan çıkarılabilecek genel sonuç 2000'li yıllarla birlikte Türkiye'nin gerek Serbest Ticaret Anlaşması imzaladığı ülke sayısının yıldan yıla artış sergilediği gerekse bu ülkelerle yapılan dış ticaret hacminin arttığı yönündedir.

Sait Akman'ın 2014 yılına ait '*Ab-Abd Transatlantik Ticaret Ve Yatırım Ortaklığı: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme*' başlıklı çalışması Gümrük Birliği ile sanayi alanında yaşadığı zorlu ama olumlu dönüşüm sürecinin ABD ile sağlanacak bir STA yoluyla veya TTIP'ye eklenmek suretiyle, bu alanlarda da küresel ekonominin dinamiklerine uyum sağlamasına faydası olacağı vurgulanmaktadır.

Adalet Büşra Özen'in 2016 yılına ait "*Avrupa Birliği Serbest Ticaret Anlaşmalarının Türkiye Üzerine Yansımaları*" başlıklı makalesi bulunmaktadır. Çalışmada serbest ticaret anlaşmaları ve nedenleri iki başlık halinde anlatılmış olup üçüncü başlıkta STA'ların yansımalarına değinilmiştir. Bunu da Meksika, Güney Afrika, Şili ve Kore ülkelerini baz alarak TÜİK verilerinden faydalanarak ortaya koymuştur.

Resul Telli'nin 2016 yayımlanan "*Transatlantik Serbest Ticaret Anlaşması Sürecinde AB – ABD ve Türkiye*" başlıklı çalışması ile ABD – AB Serbest Ticaret Anlaşması ile Türkiye aleyhine oluşacak ticaret sapmasının Gümrük Birliği'nin işleyişini tehdit eder boyuta ulaşma riski ortaya konularak, alternatif stratejilerle oluşturulmak istenen Türkiye – ABD Transatlantik Serbest Ticaret Anlaşmasının önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır. 2017 yılına gelindiğinde Cemalettin Kalaycı "*Serbest Ticaret Anlaşmaları'nın Türkiye'nin Dış Ticaretine Etkileri : Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi*" başlıklı makalesi ile karşımıza çıkmaktadır. Çalışmada 2012-2016 dönemi için STA ülkeleriyle yapılan dış ticarete Türkiye'nin karşılaştırmalı üstünlükleri analiz edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre; "Türkiye'nin canlı hayvanlar ve gıda maddeleri", "içkiler ve tütün" ile "çeşitli mamul eşya" mal guruplarında karşılaştırmalı üstünlüğe; "akaryakıt hariç yenilmeyen hammaddeler", "hayvansal, bitkisel katı ve sıvı yağlar, mumlar" ve "başka yerde belirtilmeyen kimya sanayi ve buna bağlı sanayi ürünleri" mal guruplarında ise karşılaştırmalı dezavantaja sahip olduğu görülmektedir.

Mehmet Ali Demir'in 2017 yılındaki "*Serbest Ticaret Anlaşmaları Kapsamında Türkiye'nin Orta Doğu Ve Kuzey Afrika Ülkeleri İle Ticaret İlişkisi*" başlıklı çalışmasında gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye'nin, Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülke ekonomileri ile imzalamış olduğu serbest ticaret anlaşmalarının yürürlüğe girdiği tarihten itibaren (2005-2016), dış ticaret rakamlarında meydana gelen değişimleri ve ülke ekonomilerine yansımaları incelenmiştir. Makalenin başlıca sonuçları şu şekilde özetlenmektedir: Serbest Ticaret Anlaşmaları genel olarak ikili anlaşmaların yapıldığı ülke ekonomileri lehinedir. 2005-2016 yılları arasında Türkiye'nin Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkeleri ile imzalamış olduğu STA'ların sonuçları incelendiğinde, Türkiye'nin bu ülkelere dış ticaret fazlası elde ettiği gözlemlenmiştir. STA'nın imzalanmadığı diğer Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin de Türkiye'nin dış ticaretinde önemli bir orana sahip olduğu görülmüştür.

Serdar Örnek ve Ozan Can Altun'un 2017 yılındaki *"Bir Serbest Ticaret Anlaşması Örneği Olarak Nafta"* başlıklı çalışmalarında, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve Meksika arasında Kuzey Amerika'da bir serbest ticaret bölgesi kurulması amacıyla 17 Aralık 1992'de imzalanan ve 1 Ocak 1994'te yürürlüğe giren Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması objektif bir perspektifle incelenmiş ve anlaşmanın ortaya çıkardığı sistem genel hatlarıyla değerlendirilmiştir.

Sevilay Küçüksakarya'nın 2016 yılında *"Türkiye'nin Serbest Ticaret Anlaşmaları Kapsamında Endüstri-İç Ticareti Üzerine Bir İnceleme"* başlığıyla ortaya koyduğu makale çalışmasında uygulanacak politikalar ile STA'ların EİT'yi artırabilmeleri için ticaretin önündeki engellerin kaldırılması vurgulanmaktadır. Türkiye, GB'ye dahil olup da AB'nin STA müzakerelerden ayrı tutulan ve bu STA'ları eşzamanlı olarak yürürlüğe koyma imkanına sahip olmayan ülke konumundadır. Bununla birlikte, uluslararası ticaret potansiyeli düşük ve ekonomik açıdan tutarsız bir yapıya sahip olan ülkelerle imzalanan STA'lar Türkiye'nin daha düşük kaliteli mallarda üretimini artırarak, dış ticaret yapısını olumsuz etkilediği açıklanmaktadır. Model 1993-2012 dönemi için panel veri analizi kullanılarak tahmin edilmektedir. Çalışmanın sonucunda Türkiye'nin ticaret ortaklarıyla arasında gerçekleşen ticaret şeklinin rekabetçi yapıdan ziyade tamamlayıcı yapıda gerçekleştiği saptanmıştır.

Serbest ticaret anlaşmaları farklı disiplinler tarafından akademik çalışmalara konu olmuştur. Yukarıda bahsi geçen yüksek lisans ve doktora tezleri 170-240 sayfa aralığından oluşmaktadır. STA'lara değinilmeden önce de detaylı olarak ekonomik entegrasyon kavramı ve çeşitleri üzerine durulmakta ve çoğu çalışmada ayrı bir bölüm olarak değerlendirilmektedir. STA üzerine yapılan bu çalışmaların bir kısmı anlaşmaları ülke ya da ülke grupları bazında ele alırken, diğer kısım ise sektörel bazda ele alınmaktadır. Makaleler ise kısıt bakımından TTIP, AB, NAFTA, Orta Doğu, Kuzey Afrika gibi spesifik konular üzerine yoğunlaşmaktadır. *"Avrupa Birliği'nin Üçüncü Ülkelerle Yaptığı Serbest Ticaret Anlaşmaları ve Türkiye'ye Etkileri"* başlığıyla ortaya konulan bu çalışmanın birinci bölümü *"Serbest Ticaret Anlaşmaları ve Avrupa Birliği'nin Üçüncü Ülkelerle Kurduğu Ticari İlişkilerin Hukuki Gelişimi"* başlığı altında serbest ticaret anlaşması tanımından, ülkeleri STA yapmaya yönelten nedenlere ve AB'nin ticari ilişkilerinin hukuki dayanaklarından oluşmaktadır. Diğer çalışmalarda ayrı bir bölüm olarak ele alınan entegrasyon kavramı ise birkaç paragraf ile açıklandıktan

sonra çalışmanın asıl konusunu oluşturan STA kavramına yer verilmiştir. Literatür taramasında yer verilen çalışmalarda EFTA, LAFTA, NAFTA gibi ÷lke grupları, ABD, Kanada, Kuzey Afrika, Gürcistan, Suriye gibi ÷lkeler değerlendirilirken, bu çalışmada ticaret hacmi bakımından önemli konumda olan Japonya, Güney Afrika, Güney Kore, şili, Meksika, Hindistan, Ukrayna ÷lkeleri ile ASEAN, ANDEAN, MERCOSUR topluluklarına yer verilmiştir. Literatür taramaları yapıldıktan sonra belirtilen alt başlıkları oluşturan konular üzerine araştırmalara başlanmıştır. Daha spesifik olmak gerekirse, örneğin AB ticari ilişkilerinin kurucu anlaşmalardaki hukuki dayanakları üzerine yazılacak bölümde konuya ilişkin makaleler, yayımlanan bildirimler taranmış; ÷lkeler arası ticari ilişkilere geçildiğinde ÷lkelere ilişkin veriler için ÷lke raporları incelenmiş, Ticaret Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Avrupa Komisyon raporları, ulusal ve uluslararası haber kaynakları taranmıştır. Tüm bu yöntemler ve veri toplama işlemlerinin akabinde yukarıda belirtilen amaç doğrultusunda, AB'nin üçüncü ÷lkelerle yapmış olduğu STA'ların ÷lkemize etkileri açıklanmaya başlanmış ve Gümrük Birliği nedeniyle Türkiye'nin bu anlaşmalar karşısında yaşadığı sıkıntılarla yer verilerek tez sonuca ulaştırılmıştır.

Özgün bir çalışma meydana getirmek amacıyla yapılan bu tarama neticesinde nitel ve nicel yöntemler kullanılmaktadır.

BÖLÜM I

SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI VE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ÜÇÜNCÜ ÜLKELERLE KURDUĞU TİCARİ İLİŞKİLERİN HUKUKİ GELİŞİMİ

1.1. Serbest Ticaret Anlaşması: Tanım

Serbest Ticaret Anlaşması kavramının net bir şekilde anlaşılabilmesi için öncelikle entegrasyon kavramının açıklanması gerekmektedir. Öyleki, uluslararası ticareti serbestleştirme çabalarının bir bölümünü oluşturan uluslararası ekonomik entegrasyonların tanımını entegrasyon kavramı çerçevesinde yapabilmekteyiz. Ekonomik entegrasyonun tanımı üzerinde tam bir anlaşmaya varılamamıştır. Bir kısma göre; ekonomik entegrasyon, uluslararası ekonomik işbirliğinin en uygun düzeye çıkarılması iken diğer bir kısma göre ise; üretim faktörleri fiyatlarının eşitlenmesi olarak tanımlanmaktadır (Karluk,2002:477). Balassa (1973:2), ekonomik entegrasyon ile ekonomik işbirliği kavramlarının birbirinden farklı olduğunu ve iki kavram arasında bir ayrımın yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Balassa'nın ekonomik işbirliği tanımı, ayrımcılığı azaltan eylemleri kapsarken; ekonomik entegrasyon tanımı, bir takım ayrıcalıklı durumların taraf olunan bölgeler arasında ortadan kaldırılmasına yönelik önlemler olarak yapılmaktadır. Bunlar aşağıdaki gibi belirtilebilir. (Kaya, 2007: 2)

- ✓ Tercihli Ticaret Anlaşmaları
- ✓ Serbest Ticaret Bölgesi Anlaşmaları
- ✓ Gümrük Birliği
- ✓ Ortak Pazar
- ✓ Ekonomik Birlik

Ülkeleri bölgesel ekonomik entegrasyonlara iten birçok neden mevcuttur. Bunları üç ana başlık altında toplayacak olursak : (İncekara, 1995:63)

- I. Ülkelerin üretim kapasitelerini arttırarak beraberinde verimlilik artışı sağlamak istemeleri, bunun sonucunda toplumsal refah düzeyini yükseltmek istemeleri. Tüm bunlar neticesinde ekonomik ve siyasal olarak bir takım kısıtlamaları kabul ederek toplumsal refahı arttırıcı kazançları elde edecekleri için entegrasyonlara dahil olmak

istemeleri,

- II. Ülkelerin diğer bölgelerdeki bloklara karşısında yüksek rekabet gücüne sahip olmak istemeleri,
- III. Bölgesel yakınlığı bulunan komşu ülkelerin çatışmak yerine güçlerini bir araya getirerek çıkar çatışmalarını önlemek istemeleri.

Serbest Ticaret Bölgesi Anlaşmaları veya günümüzde yüksek düzeyde bazı ülkelerle yapılan Serbest Ticaret Anlaşmaları, ülkelerin karşılıklı olarak gümrük vergisi ve kısıtlamaları kaldıran, taraf olmayan ülkelere karşı ise ortak gümrük tarifesi oluşturmayan ancak bu ülkelere isteyen üye ülkenin ülkesinde geçerli olan gümrük tarifesi uygulayabildiği bir ekonomik birleşmedir. Bu anlaşmaların gümrük birliğinden farkı üçüncü ülkelere ortak bir gümrük tarifesi uygulamamasıdır (tarimormangov.tr, 2019).

Bu bağlamda Serbest Ticaret Anlaşmaları'nın taraf ülkeler arasındaki gümrük ve tarife dışı engellerin kaldırılması göz önünde bulundurulduğunda, serbest ticaret alanını oluşturduğu görülmektedir. Bu anlaşmalarla birlikte ortak ticaret politikaları ve ortak rekabet kurallarına tabi olma zorunluluğu olmadığından, taraflar diğer ülke / ülke gruplarına kendi gümrük tarifelerini uygulamaktadırlar (<http://www.izto.org.tr>, 2017).

Serbest Ticaret Anlaşmalarına ilişkin kurallar 1994 yılında DTÖ'ce hazırlanan tarifeler ve ticaret konusunda gerçekleştirilen genel anlaşmada ifade edilmiştir. Ülkemiz, Ortaklık Konseyi kararının 16. Maddesince *AB'nin Ortak Ticaret Politikası'nı üstlenme yükümlülüğünden hareketle üçüncü ülkelere yönelik olarak AB'nin tercihli ticaret sistemini üstlenmektedir*. Bu bağlayıcı nedenden dolayı ülkemiz, AB'nin taraf olduğu STA'lara, o anlaşmalardaki hükümler çerçevesinde STA akdetmek durumunda bırakılmıştır (Erhan ve Gürbüz, 2013:49).

Serbest Ticaret Anlaşmaları, uluslararası ticaretin önündeki bariyerleri kaldırdığı gibi buna bağlı olarak uluslararası ticaretin artmasına neden olacaktır. Bu sebeple, özellikle önce çevremizdeki pazarlara ulaşım şansımız artacak; bu da ülkeler arası ticarete çeşitliliği sağlayacak ve ülke / ülke gruplarına bağımlılık azalacaktır. Ülke ekonomisinde yaşanacak durgunluk veya ekonomik depresyon halinde de uluslararası ticarete güçlü ve rekabetçi yapısını bulunan ülkelerin bu bunalımdan çıkışı hızlı olacaktır. STA'ların ülkelere karşılıklı olarak rekabet üstünlüğün kazandırdığı doğrudur ancak bu durumun rekabet eşitsizliğini de ortadan kaldırdığının altı çizilmelidir. Ülkelerin imalat

süreçlerince sahip olmaları gereken ithal hammadde ve yarı mamullerin ülkeye daha ucuz ve hızlı ithalatının gerçekleştirileceği düşünüldüğünde; STA'ların yalnızca ihracat odaklı değil, ithalat odaklı gelir sağladığı bir gerçektir (<http://www.izto.org.tr>, 2017).

AB ile akdedilen GB neticesinde, yaşanan ekonomik gelişmeler karşısında hamle yapmak durumunda olan ülkemiz, AB'nin STA akdettiği ülke / ülke grupları ile müzakereleri başlatmak durumunda kalmıştır (acikerisim.ticaret.edu.tr, 2019).

1.2. Serbest Ticaret Anlaşması'nın Nedenleri

Büyük Buhran'ın yaşandığı 1930'lu yıllarda, özellikle sanayileşme sürecini tamamlamış ülkeler serbest ticaret politikalarından uzaklaşarak korumacı politikalar uygulamışlardır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, ticarete serbestleşme yönündeki gelişmeler giderek artmıştır. Bu çerçevede ortaya çıkan gelişmeler sonucu Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) 1947'de imzalanmıştır. Bu tarihten sonra, uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi çabaları, bir taraftan gümrük tarifelerinin indirilmesi, diğer taraftan gümrük tarifelerinin en azından üye ülkeler arasında sıfırlandığı ya da çok düşük düzeylerde gerçekleştiği çeşitli entegrasyonlar yoluyla gerçekleşmiştir. GATT, kuruluş zamanlarında yalnızca tarife indirimleri ve ithalat kontrollerinin kaldırılmasını içerirken, sonraki yıllarda 'Karşılıklı Yararlılık İlkesi' düzeyini yükseltmiştir. Uruguay Roundu görüşmeleri anlaşmayla sonuçlanınca, 15 Nisan 1994'de GATT'ın yerine Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) kurulmuştur (Karaca, 2003: 84).

Ticarete ayrımcılık yapmama prensibi, DTÖ/GATT sisteminin temelidir. Bu prensibin yansıması, dünya ticaretine taraf ülkeler arasındaki "en çok kayırılan ülke" kuralı olarak bilinen Most Favoured Nation (MFN) kapsamında birbirlerine karşı aynı ve düşük gümrük vergilerini uygulamak olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrımcılık yapmama prensibinin istisnası, GATT anlaşmasının 24. maddesi ile getirilmiş olup, karşılıklı STA imzalayan ülkelerin birbirlerine daha düşük gümrük vergileri uygulayabilmesine imkan tanımıştır. Anlaşma kapsamındaki ülkelerin gümrük vergisinden muaf olarak malların serbest dolaşımı, menşeli ürünler için uygulanmaktadır (eprints.sdu.edu.tr, 2019).

GATT'ın bu ayrımcı politikasının uygulanması 24. maddede iki dayanağı bulunmaktadır. Bunlardan ilki, ekonomik birleşme sağlanması akabinde tarafların diğer ülkelere karşı uygulanacak ortak gümrük tarifesinin öncekine göre fazla olmaması; diğeri, gerçekleştirilecek anlaşma ile belirli bir zamanda gerçekleştirilmesi ve diğer DTÖ/GATT üyelerinin haberdar edilmesidir. Bu çerçevede, STA, ekonomik bütünleşmelerin ilk adımını

oluşturması nedeniyle en basit ancak en önemli ekonomik birleşmedir. Bu sebeple STA'lar ileri derecedeki bütünleşmenin zeminini oluşturmaktadır (Atkinson, 1998: 159). STA'ya taraf bir ülke, yine STA'ya taraf ülkeden daha yüksek maliyetli mal almak yerine, maliyet düşük başka bir ülkeden ithalatını yapar. Bu durum gümrük birlikleri veya ortak pazar yerine STA'ların tercih edilmesinin nedenlerinden birini oluşturmaktadır (Özdemir, 2009:72).

Ülkelerin neden STA'lara yöneldiği ise son derece açıktır. DTÖ düzenlemelerinin günümüzde yetersiz kalması neticesinde çok taraflı ticaret düzeni yeni pazarlara açılımları noktasında yetersiz kalmakta bu da ülkeleri ikili ve bölgesel ticaret anlaşmaları yapmaya yöneltmektedir. Son yıllarda gelişen ülke ekonomileri arasında olduğu kadar, gelişmekte olan ülkeler arasında ticari ve ekonomik ilişkilerinde de STA'nın yaygınlaştığı görülmektedir. STA ağının genişlemesine bağlı olarak ülkeler mal tedarikini STA akdettiği ülkelere sağlarken, bu oluşumun haricinde kalan üçüncü ülkeler tercihli ticaretin sağladığı imkânların dışında kalmıştır. Bu duruma bağlı olarak, tüm ülkelerde STA ağları oluşturma çabalarında artış meydana gelmiştir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2019). Bu bağlamda STA'ların önemlerini sıralayacak olursak; öncelikle çevre ülke / ülke grupları ile ticaretimizi geliştirmek, ihracatçılarımızın diğer ülkelerle aynı piyasada rekabet edilebilirliğinin artırılması, bunun akabinde de ülkemizin uluslararası arenada rekabet gücünün artırılmasıdır. Türkiye, AB tarafından diğer ülkelerle imzalanan olan STA'ları içerik yönünden olduğu gibi kabul etme yükümlülüğü bulunmamaktadır. Müzakerelerde sanayi ve ticaret politikamız öncelikli olup, ülke hassasiyetleri noktasında karar alınmaktadır. Yapmış olduğumuz anlaşmalarımız göstermektedir ki; bu anlaşmalar, tarife indirimlerinden, menşe kurallarına, yatırımlardan, fikri mülkiyet haklarına kadar bu çok konuda taraflar arasındaki ilişkileri kolaylaştırarak taraf ülkelerin üretim, dış ticaret ve refah düzeylerinde olumlu etkiler oluşturmaktadır (www.ekonomi.gov.tr, 2018).

STA'ların diğer entegrasyonlara göre neden daha fazla tercih edildiğini şu maddelerle özetlemek mümkündür (Mücevher İhracatçıları Birliği, 2017).

- Anlaşmalar, taraf ülkelerin tarife engellerini kaldırarak anlaşma öncesi yüksek maliyetle temin edilen girdilerin anlaşma ile birlikte bir öncekine oranla daha düşük maliyetle temin edilmesine olanak sağlamaktadır. Tedarik edilen bu düşük maliyetli ürünler iç ve dış pazarda ülkenin rekabet gücünün artmasını sağlamaktadır.

- Anlaşmaya taraf olan ülkeler için her türlü kısıtlamaların kaldırılması ihracat noktasında pozitif etki oluşturacaktır. Bunun anlamı ihracat gelirlerinin artması demektir.
- Anlaşma ile birlikte iş imkanları oluşacaktır.
- Anlaşmaya taraf olan ülkelerin pazarları uluslararası alanlara taşacaktır.
- Anlaşma tarafları karşılaştırmalı olarak ucuz işgücünden yararlanacaktır.
- Anlaşmanın taraflarından birinin az gelişmiş olması durumunda, az gelişmiş ülkenin sağladığı düşük maliyetli ürün modern pazarlama tekniğiyle bütünüleyici etki oluşturacaktır.

1.3.Avrupa Birliği'nin Üçüncü Ülkelerle Kurduğu Ticari İlişkilerin Genel İçeriği

AB'nin Ortak Ticaret Politikası'na bakıldığında birbiri ile entegre iç ve dış düzenlemelerden oluştuğu görülmektedir. İç düzenlemeler malların serbest dolaşımı, dış düzenlemeler ise ortak dış ticaret politikasını kapsamaktadır. Ortak dış ticaret politikasını oluşturan dış düzenlemeler, malların serbest dolaşım düzenlemeleri neticesinde ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple bahse konu olan düzenlemeler, işbirliği içindeki tarafların diğer ülkeler karşısında ortak bir politika sürdürmesi, ekonomik ve ticari işbirliğinin aktif hale gelmesi bakımından önemlidir (İKV, 2019).

Başka bir deyişle ticaret, AB'nin yalnızca kendi içindeki değişimlere bağlı olmayıp dış etkenlere de bağlı olarak tamamlanan bir entegrasyon süreci sonucunda oluşan alandır. Bu süreçte AB'nin en temel hedefi *'malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımının güvence altına alındığı bir iç pazar oluşturmak'* tır. Ortak Ticaret Poitikası'nda da açıkca belirtildiği üzere topluluk arasında malların engel ve kısıt olmadan serbestçe hareket ettiği bir GB oluşturulması planlanmaktadır. Bahsi geçen GB taraf ülkelerin dış ticaretlerinde gümrük vergileri ile eş etkili diğer resim, harç ve vergileri kapsarken; taraf olmayan ülkeler de Ortak Gümrük Tarifesi (OGT) kapsamında değerlendirilmektedirler (mku.edu.tr, 2019).

Günümüzde bütün ülkeler ile ticari ve siyasi ilişki kurmuş olan AB'nin gerçekleştirdiği anlaşmalar, temelde ekonomik çıkarlara dayanmakta ve çıkarların yüksek olduğu ülke ya da ülke grupları ile daha yoğun siyasi işbirliğine gidilmektedir (Tezbaşaran; 2011:24).

1.4. AB'nin Ticari İlişkilerinin Kurucu Anlaşmalardaki Hukuki Dayanakları

Üye ülkeler arasında mal, hizmet, iş gücü ve sermaye dolaşımını gerçekleştirmek isteyen ve bütünleşme amacını taşıyan bir uluslararası birlik, üçüncü ülkeler ile ticari ilişkilerini belli kurallara bağlamak zorundadır. Aksi takdirde, üye ülkelerin üçüncü ülkeler ile kurduğu farklı ticari ilişkiler; mal, hizmet, sermaye ve işgücünün serbest dolaşımının gerçekleşmesini imkansız hale getirir (Tezcan,1997:233).

Söz konusu tezde AB ve üçüncü ülkeler çatısı altında kurulan ticari ilişkiler değerlendirilirken, daha iyi anlaşılması açısından kurucu anlaşma metinleri ve süre gelen anlaşmaları incelemek gerekmektedir. AB'nin temelini oluşturan antlaşmalara bakıldığında ilk olarak 1951'de akdedilen Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT) karşımıza çıkmaktadır. Bunu 1957'de Roma'da imzalanan Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu Kuran Antlaşma ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu Kuran Antlaşma izlemektedir. Bu anlaşmaların arasına, 1992 yılında Maastricht'te imzalanan Avrupa Birliği Antlaşması da dahil olmuştur. AKÇT'yi kuran antlaşma, çeyrek asırlık süre kapsamında imzalandığından 2002'de ömrünü sona erdirmiştir. 1987'de Avrupa Tek Senedi'nde, 1993'te AB Antlaşması'nda, 1999'da Amsterdam Antlaşması'nda, 2003'te Nice Antlaşması'nda ve 2009'da Lizbon Antlaşması'nda yapılan değişikliklerle kurucu anlaşma yapı ve isim bakımında süreç içerisinde değişikliklere uğramıştır. İlk olarak, 1993'teki AB Antlaşmasıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kuran antlaşma Avrupa Topluluğu'nu Kuran Antlaşma adını almıştır. 2009'daki Lizbon Antlaşması'yla da, Avrupa Topluluğu'nu Kuran Antlaşma'nın adını Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma olarak güncellenmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı AB Başkanlığı, 2017).

Avrupa bütünleşmesi, dört kurucu antlaşmaya dayanmaktadır: AKÇT'yi oluşturan Paris Antlaşması, AET ve AAET'yi (Aktuğ ve Çelik, 2013:155) tesis eden Roma Anlaşması ile 1993'te imzalanan ve Avrupa Birliği'ne geçişi simgeleyen Maastricht Antlaşması. 1965 tarihli Füzyon Antlaşması, 1987 tarihli Avrupa Tek Senedi, 1997 tarihli Amsterdam Antlaşması, 2003 tarihli Nice Antlaşması ve 2009 tarihli Lizbon Antlaşması da kurucu antlaşmaları tadil eden antlaşmalardır (T.C. Dışişleri Bakanlığı AB Başkanlığı, 2017).

1.4.1. Paris Anlaşması

1950 yılında Schuman'dan gelen teklif doğrultusunda günümüzde AB olarak

nitelendirdiğimiz yapının öncüsü ve üç topluluktan birincisi olan AKTC kurulmuştur. Schuman Planı olarak adlandırılan görüşmeler neticesinde 6 ülkenin taraf olmasıyla; Federal Almanya, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Belçika ve Fransa, oluşan topluluk; 1951 yılında Paris'te imzalanan ve Paris Antlaşması olarak tarihe geçen anlaşmayı imzalamışlardır. Anlaşma, 25 Temmuz 1952'de yürürlüğe girmiştir. Bu antlaşma ile kurulan topluluğun öncelikli amacı; Avrupa'daki en önemli iki güç olan Almanya ve Fransa arasındaki sorunları çözerek Avrupa geneline yayılan olumsuzları gidermektir. Özellikle Fransa ile Almanya sahip oldukları kömür ve çelik gibi stratejik endüstri alanlarının ortak kontrol altına alınarak olası bir savaşa mââl vermemektir. Bu açıdan bakıldığında ekonomik ve siyasi bütünleşmeler birbirinin tamamlayıcı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple AKÇT'yi oluşmasına neden olan temel düşüncenin siyasi olduğu söylemek yanlış olmayacaktır (Akçay, Argun ve Akman,2011:121). Hukuki yaptırımının olması ve ulusüstü bir yapıda kurulması nedeniyle AKÇT, farklılığıyla ön planda olan bir topluluktur. Bu minvalde topluluğun öncelikli hedefi, taraflar arasında kömür ve çelikte ortak bir pazar oluşturarak etkili gümrük tarifelerini ve miktar kısıtlamalarını kaldırmaktır.

1.4.2. Roma Anlaşması

Paris Antlaşması'nda belirtildiği üzere siyasi bütünleşmenin temelini ekonomik entegrasyonlar oluşturmaktadır. AKÇT kurulduktan sonra taraf olan ülkeler, önce ekonomik bütünleşmeyi gerçekleştirme yolunda hızlanmışlardır. Aksi takdirde taraflar, siyasi bütünleşme çabalarının başarısızlığa uğrayacaklarının farkına varmışlardır (Bozkurt, Özcan ve Köktaş, 2004:17).

AKÇT üyesi ülkelerin dışişleri bakanlarının İtalya'nın Messina şehrinde yaptığı toplantı akabinde kurulan komitenin çalışmaları, AET ve AAET'nin 25.03.1957'de imzalanan Roma Antlaşması çerçevesinde kurulması ile sonuçlanmıştır (Tezbaşaran, 2011:9) AB'nin ortak ticaret politikasının temel dayanakları, Roma Antlaşması'nın 3.maddesinde yer almaktadır. Anılan maddeye göre; *topluluk üyesi devletler, aralarında gümrük vergilerini kaldıracak, malların ithalatında ve ihracatında ortaya çıkan miktar kısıtlamaları ile tüm eş etkili tedbirleri kaldıracaktır. Yine 3. Madde de belirtildiği üzere; taraf ülkeler diğer ülke / ülke gruplarına karşı ortak bir gümrük tarifesi ve ortak dış ticaret politikası oluşturacaktır.*

Bununla birlikte Roma Antlaşması'nda belirtilen ortak ticaret politikası ile ilgili açık ve ayrıntılı bir hüküm bulunmamakta, AB'nin tüm malların serbest dolaştığı bir GB'ye dayandığı (Madde 9), malların serbest dolaşım ilkesine kamu düzeni, güvenliği, insan ve hayvan sağlığı vb. durumlarda istisnalar getirilebileceği (Madde 36) şeklinde temel ilkelere söz edilmektedir (İKV, 2019).

AET'nin kurucu Antlaşması olarak da bilinen ve 1958'de yürürlüğe giren Roma Antlaşması da Paris Antlaşması'na taraf 6 ülke; Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Lüksemburg ve Hollanda; arasında imzalanmıştır. Bu anlaşmanın farkı yalnızca kömür ve çelikte değil, farklı sektörlerde de işbirliği oluşturmaktır. Bugünün Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu, Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi, Adalet Divanı gibi önemli AB kurumlarının Roma Antlaşması'yla şekillendiği söylemek mümkündür. Antlaşma ile hedeflenen; *kısa süre içerisinde (12 yıl) ortak bir pazar oluşturarak iç piyasaya yönelik ticaretteki tüm engeller kaldırılacak, taraf olmayan ülkelere yönelik "ortak gümrük tarifesi" oluşturulacak, Anlaşmaya taraf olan ülkeler arasında malların, sermayenin, hizmetin ve kişilerin serbest dolaşımının önündeki engeller kaldırılacak ve ortak bir tarım politikası oluşturulacak, finansal olarak kolaylık sağlayacak Avrupa Yatırım Bankası ve Avrupa Sosyal Fonu'nun kurulması sağlanacaktır* (www.mess.org.tr, 2016).

Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda AET'nin yalnızca kömür ve çeliği kapsamadığı görülmektedir. Bunlara ek olarak tüm sektörlerde bir ortak pazar oluşturulmasını sağlayan, taraf ülkelerce istikrarlı bir ekonomik yapı oluşturmayı amaçlayan, kişi, hizmet, mal ve sermayenin serbest dolaşımını düzenleyen geniş kapsamlı bir anlaşma olması bakımından son derece önemlidir (Tonus, 2004: 153).

1.4.3. Maastricht Antlaşması

Maastricht Antlaşması Roma Antlaşması'nda yapılan değişiklikler sonucunda oluşturulmuştur. Anlaşma; AB'ye üye ülkelerin yetkilileri tarafından imzalanmıştır (Karluk,2007:69).

Yeni bir Avrupa Toplulukları Antlaşması oluşturulması yolunda 1991'de Maastricht'teki bir zirvenin neticesinde; 7 Şubat 1992 tarihinde ise bir anlaşma imzalanarak Kasım 1993'te bu anlaşma yürürlüğe girmiştir. Maastricht Antlaşması olarak adlandırılan bu anlaşma ile Avrupa Topluluğu, AB adını almıştır. Bu sebeple AB'nin kuran anlaşma olarak bilinen Maastricht Antlaşması'yla yeni bir hukuksal yapı oluşturulmuştur (İKV, 2017:1).

Antlaşma'nın üzerinde değişiklik yaptığı 113.madde, ortak ticaret politikasının alanını ve yetkili bulunan organlar ile AB tarafından ortak ticaret politikası kapsamında yapılacak antlaşmalarda izlenecek süreci içermektedir. Maddeye göre üye devletlerin üçüncü ülkelerle ticari anlaşma yetkisi, AB tarafından kullanılan münhasır bir yetkidir. Ancak bazı durumlarda yapılacak anlaşmaların ortak ticaret politikası alanına girip girmediği, üye ülkeler arasında tartışma konusu olmaktadır. Bu konu yetkili AB organları tarafından saptanmakta olup itirazlar yaşanması halinde AB Adalet Divanı'ndan görüş istenmektedir. Adalet Divanı görüşlerinde, ortak ticaret politikasının kapsamına giren bir alanda AB yetkilerinin yanı sıra üye devletlerin de yetkilerinin bulunmasının mümkün olmadığı, aksi takdirde birlik içindeki güvenin sarsılacağını bildirmiştir (Tezcan, 1997:246).

Maastricht Anlaşması'nın ekonomik boyutuyla hedeflenen; uyumlu, dengeli, sürdürülebilir, enflasyonsuz ve çevreci politikalarla büyümeyi sağlamaktır. Bu sebeple taraf ülkeler; ekonomilerindeki istikrarın üye ülkelerin ekonomileri ile uyumlu olmasını beklemiş; bu uyumun neticesinde de Avrupa halkların güçlü bir birlik olması amaçlanmıştır. Paris Antlaşması itibariyle gördüğümüz her yeni anlaşma karar mekanizmalarının güncellenmesini de beraberinde getirmiştir. Öyle ki ile Maastricht Antlaşması ile parlamento onayı, danışma ve işbirliği kavramları ortaya çıktığı gibi, bununla birlikte ortak karar alma (co-decision) gibi yeni bir yöntem de ortaya çıkmıştır (<http://www.mess.org.tr>, 2016).

Paris ve Roma Antlaşmalarında önceliği oluşturan ekonomik bütünleşme; Maastricht Anlaşması ile yerini siyasi bütünleşmeye bırakmıştır. Bunun en belirgin kanıtı ile kabul "Ortak Dış ve Güvenlik Politikası", "Adalet ve İçişlerinde İşbirliği" konularının dahil edilmesi ile "Avrupa Birliği" adını alan yapı oluşmuştur. Antlaşmayla birlikte üç temel kavram karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki ekonomik bütünleşme alanında faaliyet göstermeleri için oluşturulan "*Ekonomik ve Parasal Birlik*", siyasi bütünleşmeye yönelik faaliyetlerin yürütüleceği "*Ortak Dış ve Güvenlik Politikası*" ve "*Adalet ve İçişlerinde İşbirliği*" kavramlarıdır (<http://www.ab.gov.tr>, 2019).

Şekil 1 : Maastricht Anlaşması ile Oluşturulan 3 Sütun

Kaynak : İKV, 2019

Bu çerçevede antlaşma ile birlikte vize, göç, sığınma politikası, polis ve yargı teşkilatlarının işbirliği ve dış politikanın şekillendirilmesi açısından ortak hareket edilmesinin ilk adımları atılmıştır.

1.4.4. Amsterdam Anlaşması

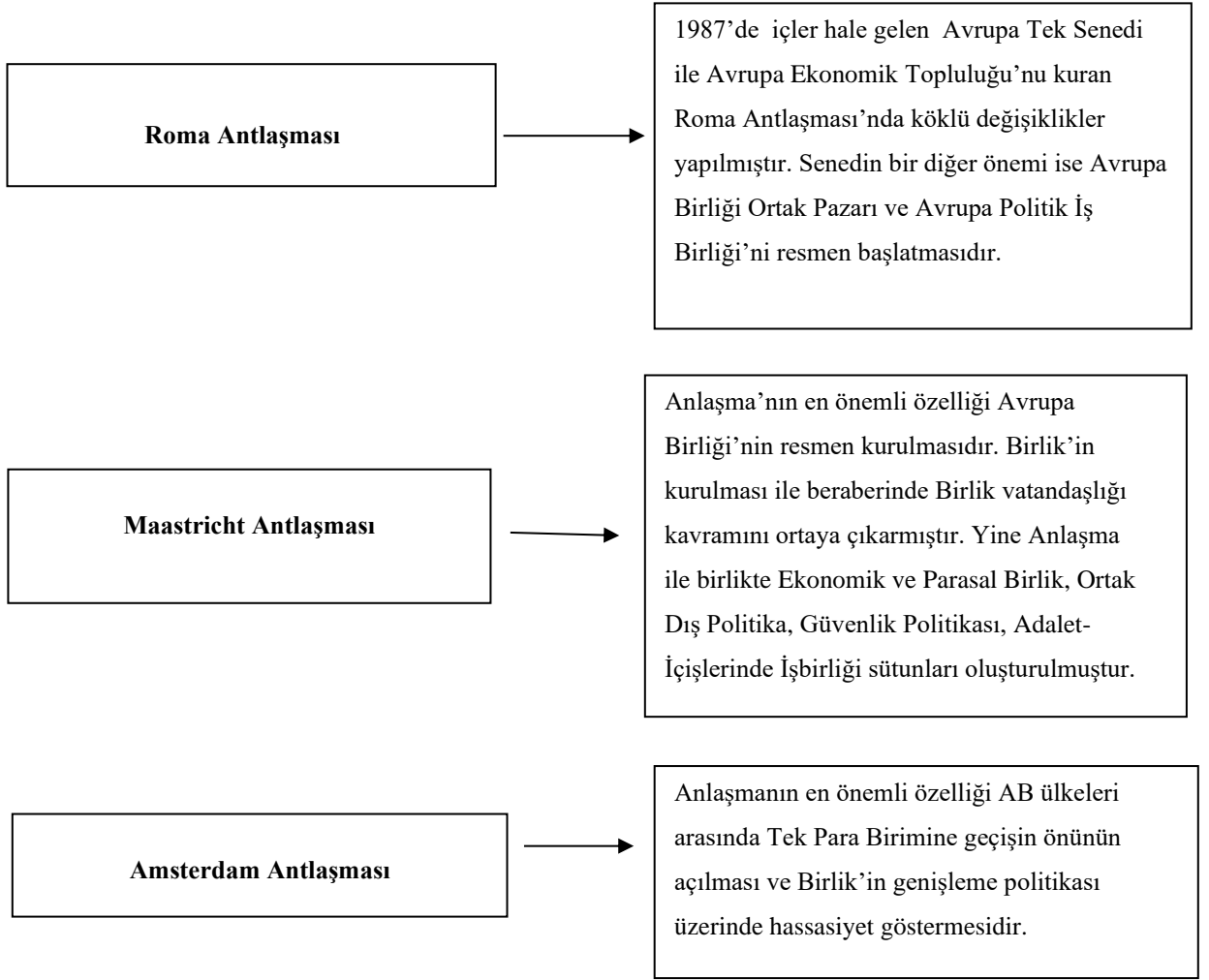
Maastricht Anlaşması ile siyasi bütünleşmenin yolu açılmış ve birlik üyesi ülkeler tarafından ‘*tek para birimine geçiş*’ söylemleri ortaya çıkmıştır. Buna ek olarak Birlik artık genişleme yolunda adımlar atmaya başlamıştır. Bu sebeple 1996 yılında Torino’da Hükümetlerarası Konferans başlatılmış, bu konferans 1997’de gerçekleştirilen Amsterdam Zirvesi ile nihayete ermiştir. Amsterdam Zirvesi son derece önemlidir çünkü yukarıda bahsi geçen Birlik’in genişleme sürecinin başlatılmış; 1 Ocak 1999’de tek para birimine geçişin önündeki engeller kaldırılmıştır. Amsterdam Zirvesi’nin sonucunda aynı ismi taşıyan Antlaşma 1997’de imzalanarak ve 1999’da yürürlüğe girmiştir. Genişleme ile birlikte ortaya çıkacak olumsuzluklara ilişkin ortak karar alma mekanizması oluşturulması bakımından da Amsterdam Antlaşması önem taşımaktadır (Şöhret, 2013:69).

Anlaşması’nın 131. maddesi açıkça belirtmektedir ki ; ‘‘*Üye Devletler aralarında bir GB kurarak çıkarları dahilinde, dünya ticaretinin uyumlu gelişmesine, uluslararası ticaretteki sınırlamaların giderek kaldırılmasına ve gümrük engellerinin azaltılmasına katkıda bulunmayı*’’ amaçlamaktadır. Amsterdam Anlaşması’yla ortak ticaret politikasının kapsamını belirten 133.maddeye ‘‘Konsey, Komisyonun önerisiyle AP’ye danıştıktan sonra oybirliğiyle ortak ticaret politikası alanını, kapsamında olmayan hizmetler ve fikri mülkiyet haklarına ilişkin uluslararası müzakereleri ve anlaşmaları kapsayacak şekilde genişletebilir’’ şeklinde bir fıkra eklenmiştir (İKV,

2000).

Antlaşma'nın en önemli özelliğini oluşturan genişleme politikası ve beraberinde doğacak sorunlara ilişkin oluşturulan ortak karar mekanizmasıdır. Ortak karar alma mekanizmasının alanı genişletilerek; istihdam yaratma, fırsat eşitliği, halk sağlığı, sahtecilik, şeffaflık, veri güvenliği gibi konular bu kapsamda değerlendirilmektedir. Bunlara ek olarak halkların serbest dolaşımı, sığınma-göç konuları ve Schengen Anlaşması da bu anlaşmaya dahil edilmiştir (Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası, 2016).

Paris Anlaşması neticesinde imzalanan Roma, Maastricht ve Amsterdam Anlaşmaları kademe kademe farklılıkları da beraberinde getirmiştir. Bunları Şekil 2 'de ki gibi özetlemek mümkündür.

Şekil 2 : Roma, Maastricht ve Amsterdam Antlaşmaları İle Getirilen Yeni Düzenlemeler

Kaynak: Uliwiki, 2019

1.4.5. Nice Anlaşması

Amsterdam Anlaşması'ndan sonra yapılan görüşmeler 26 Şubat 2001 tarihinde Nice Anlaşması'nın imzalanmasını gerekli kılmıştır. 2003'de yürürlüğe giren Antlaşmayla amaçlanan Amsterdam Anlaşması'nda hassasiyetle durulduğu birliğin genişlemesine ilişkin kararın uygulanmasıdır. Bir önceki antlaşmadan farkı oy ağırlıkları ile salt çoğunluk uygulamasının güncellenmesi ve komisyon reformu olarak adlandırılan üç alanın Nice Antlaşması'nda ele alınmasıdır.

Nice Antlaşması'nda ortak ticaret politikası kapsamında yer alan 133. madde karar alma sistemi değiştirilmiş, nitelikli oy çokluğu ile karar alınması sağlanmıştır (Tezbaşaran, 2011:18). Söz konusu maddede Ortak Ticaret Politikası'nın, özel olarak gümrük vergi oranlarındaki değişimler, gümrük ve ticaret anlaşmalarının akdi, liberalizasyon tedbirlerinin uyumlaştırılması, ithalat politikası ve damping veya sübvansiyon gibi ticareti koruma tedbirlerine ilişkin yeknesak üzerine kurulduğu belirtilmektedir (İKV, 2000).

Yeni düzenleme ile mali sektörler, inşaat, mühendislik, çevre, turizm vb. alanlarda üçüncü ülkelerle imzalanacak işbirliklerinin, doğrudan kamuya yönelik hizmetlerin dışında kalanların nitelikli oy çokluğuyla kabul edilmesine kararlaştırılmıştır. Sağlık, eğitim, kültürel ve sosyal hizmetler alanında üçüncü ülkeler ile yapılacak anlaşmalarda oybirliği şartına devam edilmiştir (Tezbaşaran, 2011:18).

1.4.6. Lizbon Anlaşması

Lizbon Antlaşması'nın imzalanma süreci diğer bütün antlaşmalardan farklılık göstermektedir. Öyleki reform tartışmaları 7 yıl sürmüş, görüşmeler zorlu geçmiş ve Hollanda ile Fransa'da Anayasa'nın reddiyle sonuçlanan iki referandum meydana gelmiştir. Bu sürecin akabinde kurumsal işleyiş ve politika öncüllü antlaşma olarak hazırlanmış; 2007'de imzalanmış ve 17 Aralık tarihli AB Resmi Gazetesi'nde yayımlanmıştır. Böyle zorlu bir süreçte hazırlanan anlaşmanın en önemli amacı; şeffaflıkla birlikte hesap verebilirliğin ve AB'nin karar alma mekanizmasının geliştirilmesidir. Ek olarak birliğin genişlemesiyle birlikte nasıl işleyeceğine ilişkin yasal bir çerçeve oluşturulması da anlaşmanın amaçlarındandır. Antlaşmayı diğerlerinden farklı kılan bir diğer özellik ise içinde bulunan yüzyılın en önemli sorunları arasında yer alan çevre, enerji, iklim değişikliği, terörizm konularını kapsamasıdır (Özer, 2009:1).

Reform Antlaşması adı ile de bilinen Antlaşma; AB'nin sembol, marş vb. anayasal bileşenlerinin açık bir şekilde ifade edilmesi açısından da son derece mühimdir. Lizbon Antlaşması ile Avrupa Tüzüğü, Avrupa Kararı gibi ifadeler taslak anayasa metninden çıkarılarak; demokratik, şeffaf, işlerlikli, halkların hak ve hürriyetine odaklı, uluslararası camiada güçlü bir aktör haline gelen Avrupa oluşturulmuştur (Özdemir, 2009:72).

Kuruluş amacı olarak çok yönlü bütünleşme sağlamayı ilke edinen AB, bu antlaşma ile mevcuttaki sürdürülebilirliğini sağladığı gibi, uzun vadede genişleme planlarını yaparak yüzyılın sorunu haline gelen iklim değişikliği, demografik dönüşümler, enerji güvenliği, terörizm konularında etkin kararlar alıp uygulamak adına adımlar atmıştır. Yalnızca parlamentoların değil, aynı zamanda vatandaşların da katılımını öngören antlaşma, şeffaf ve demokratik Avrupa oluşturulması çabalarının nişanesidir. Bu da hiç kuşkusuz AB vatandaşlarını uluslararası boyutta etkin bir güç haline getirecektir (<http://www.mess.org.tr>, 2016).

Nice Antlaşması'na bakıldığında antlaşmanın 28 üyeden oluşan AB yapısını düzenlediği görülmektedir. Sayının 1 ülke bile artması halinde dengelerin bozulması söz konusu olacağından Lizbon Antlaşması'nın gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu +1 ülkenin Türkiye olacağı varsayımı altında, ülkemizin Birlik üyesi olma yolundaki engellerine bir yenisinin daha eklendiği anlaşılmaktadır. Her ne kadar Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi bu engeli ortadan kaldırmış görünse de ülkemiz lehine oluşmuş bir durum olmadığı aşikardır. Zira Türkiye'nin nüfusunun şu an olduğu gibi ilerleyen dönemlerde de tüm AB ülkelerinin nüfusundan fazla olacağı farz edilmekte; bu da ülkemizi gerek Avrupa Parlamentosu'nda gerekse AB Konseyi'nde alınacak kararlarda kilit haline getirecektir (<https://www.tbmm.gov.tr>, 2019).

AB'nin şunlar üzerine kurulduğu söylenebilir; Avrupa Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu oluşturan "*Avrupa Toplulukları*", Maastricht Antlaşması'nda karşımıza çıkan "*Ortak Dış ve Güvenlik Politikası ile Adalet ve İçişleri*" sütunları ve güncellenen "*Cezai Konularda Polis ve Adli İşbirliği*" sütunlarıdır. Lizbon Antlaşması bunların ayrımını ortadan kaldırmaktadır. Bunun yerine *Avrupa Toplulukları*'nın tüzük, direktif, karar gibi hukuksal araçların diğer sütunlarda da kullanılabileceği kararına varılmıştır. Lizbon Antlaşması Birlik üyesi devletlere üyelikten ayrılma imkânı tanıması bakımından da son derece önemlidir (Özdemir, 2009:75).

Değerlendirme

Tüm bu bilgiler ışığında bölümü özetleyecek olursak; İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ticarete serbestleşme yönündeki gelişmelerin arttığını söylemek mümkündür. Bu çizgide; 1947 yılında GATT, ithalat vergilerini azaltmak, uluslararası ticaretin önündeki tüm engelleri kaldırmak ve ticarete ayrımcı uygulamalara son vermek amacıyla sahneye çıkmaktadır. GATT'tan itibaren uluslararası ticaret belli anlaşmalar çerçevesinde şekillenmektedir. Öyleki; ülkeler arasında mal, hizmet, iş gücü ve sermaye dolaşımını gerçekleştirmek isteyen ve bütünleşme amacını taşıyan bir uluslararası birlik, üçüncü ülkelerle ticari ilişkilerini belli kurallara bağlamak zorundadır. Aksi takdirde, üye ülkelerin üçüncü ülkelerle kurduğu farklı ticari ilişkiler mal, hizmet, sermaye ve işgücünün serbest dolaşımının gerçekleşmesini imkansız hale getirmektedir. Tezin konusu AB ekseninde şekillendiğinden dolayı AB'nin kurucu anlaşmaları ve üçüncü ülkelerle ticaretinin hukuki dayanaklarının detaylandırılması önem arz etmektedir. Başlangıçta 6 taraf ülkesi olan ve yalnızca kömür ve çelikle ortak pazar oluşturulan AKÇT ve kurucu anlaşması olan Paris Anlaşması ile başlayan süreç, 1957 Roma Anlaşması ile malların serbest dolaşımından kamu düzeni ve güvenliğine, insan ve hayvan sağlığı konularına kadar çeşitlenmiştir. 1992 Maastricht Anlaşması ile ise daha kurumsal bir havaya bürünüldüğünü söylemek yanlış olmayacaktır. Yine bu anlaşma ile yetkili organlar oluşturulmuş ve Adalet Divanı işlevsellik kazanmıştır. 1999 Amsterdam Anlaşması ile halkların serbest dolaşımı, Schengen, sığınma ve göç konuları gündeme gelmiştir. 2003 Nice Anlaşması ile gümrük ve ticaret anlaşmalarının akdi, liberalizasyon tedbirlerinin uyumsallaştırılması konularına düzenleme gelmiş, 2009 Lizbon Anlaşması ile birliğin işleyişine dair yasal çerçeve oluşturulmuştur. Söz konusu tezde AB ve üçüncü ülkeler çatısı altında kurulan ticari ilişkiler değerlendirilirken, hukuki boyutuyla birlikte kömür çelikle başlayan sürecin hizmet, serbest dolaşım, göç ve diğer konuları da kapsayan çok geniş çerçeveye yayıldığını tarihsel bir bütünlük içinde sunmak amacıyla birinci bölüm meydana getirilmiştir. En önemli bütünleşme hareketlerinden biri olan AB'nin gerek ülkemiz gerekse diğer ülkelerle ticaret hacimlerinin üst seviyelerde seyretmesi nedeniyle çalışma AB ekseninde değerlendirilmektedir.

BÖLÜM II

SERBEST TİCARET ANLAŞMALARINI BAĞLAMINDA AVRUPA BİRLİĞİ – ÜÇÜNCÜ ÜLKE İLİŞKİLERİ

2.1. Serbest Ticaret Anlaşmaları'nın Avrupa Birliği İçin Önemi

Serbest ticaret anlaşmaları, taraf ülkeler arasında ticareti kolaylaştırırken ticaret yaratıcı ve ticaret saptırıcı etkiler de meydana getirmektedir. Olumsuz bir çağrışım yapsa da ticaret saptırıcı etkiyi her zaman olumsuz düşünmemek gerekmektedir. Zira anlaşma kapsamında kalan bir ülke rekabet edebilmek adına ürün fiyatlarını düşürebilmektedir. AB'nin uluslararası ticaret olgusuna bakıldığında liberalizasyonun ekonomik kalkınma açısından güçlü bir araç olarak algılanması gerektiğini vurgulamaktadır. Günümüzde AB üyeleri de dâhil olmak üzere hiçbir gelişmiş ülke, sadece dış ticaretteki engelleri kaldırmakla kalkınma sağlayamayacağını farkındadır. Gelişmiş ülkeler geçmişte korumacılık, sübvansiyon ve yabancı yatırımcılara karşı ayrımcılık politikalarını sıklıkla kullanmışlar; ticari engeller, bu ülkelerin büyüme stratejilerinin bir parçası olmuştur. Dolayısıyla AB ile serbest ticaret anlaşması imzalayan ülkeler, anlaşmaların sanayileşme, ekonomik altyapı değişikliği, teknolojik ilerleme vb. konularda nasıl itici bir güç olabileceğini belirlemek zorundadır (Tezbaşaran, 2011:39). Anlaşma yapan her ülke bundan fayda sağlamaktadır. AB için de bu geçerli olmaktadır. Öyleki AB; gümrüklerde uygulanan vergileri ortadan kaldırarak ticareti ucuz hale getirecek, mallar-hizmetler için yeni pazarlar oluşturacaktır. Gümrük vergilerinin ortadan kalkmasıyla gümrük işlemleri hafifleyecek ve paralelinde ticaret hızlanacaktır.

AB, üçüncü ülkelerle yardım amaçlı ve yardım amacı taşımayanlar olarak değerlendirilebilecek STA'lar akdetmektedir. Özellikle 1995 tarihli Barselona Deklarasyonu ile birlikte AB; ülke / ülke gruplarına göre Akdeniz Anlaşmaları, Ekonomik İşbirliği Anlaşmaları, Avrupa Anlaşmaları, İşbirliği Anlaşmaları imzalamıştır. Bu anlaşmaların ortak paydası, ticari ortaklık oluşturarak karşılıklı olarak yardımlaşma sağlanmasıdır. Özetle bu anlaşmaların ekonomik bir yarar sağlamaktan ziyade AB lehine politik güç arttırmak amacıyla akdedilmiştir. Bahsi geçen anlaşmalar *yardım amaçlı* olarak değerlendirilen grupta yer almaktadır. *Yardım amaçlı olmayan anlaşmalarda* ise AB, ticaret yaptığı uluslararası arenada pastadaki payını koruyabilmeyi amaçlamaktadır.

Bu minvalde ekonomik gelişimini hızla tamamlama eğiliminde olan ülkelerle STA'lar akdetmektedir (Rodriguez, 2009: 13).

AB, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) kapsamında ticaretin serbestleştirilmesi taraftarı olmuş ancak Doha Turu ile bu durum çıkmaza girmiştir. Ancak son yıllara bakıldığında STA'ların yeniden ivme kazandığı görülmektedir. Öyle ki ilk yıllarda komşuluk ilişkileri baz alınarak STA politikası yürüten AB'nin bu tavrı günümüzde tamamen değişerek istihdam alanı oluşturma ve sürdürülebilir büyümeyi sağlama odaklı ilerlemektedir. Bu kapsamda STA yapacağı ülkelere birtakım kriterler koyan Birlik'in temel ekonomik kriterler arasında anlaşmaya varacağı ülkenin pazar potansiyeli ve AB'nin ihracatına uygulanan gümrük vergileri ve tarife dışı engellerin seviyesi yer almaktadır. Bunun en somut örneği Güney Kore başta olmak üzere ASEAN ve Mercosur ülkeleri ile yapmış olduğu ortaklıklarda görülmektedir (İKV, 2019).

DTÖ, STA'ları ve gümrük birliği ile diğer tercihli ticaret anlaşmalarını nitelendirmede ortak terim olarak bölgesel ticaret anlaşmaları terimini kullanmaktadır (Urata, 2002: 21). Tercihli ticaret, serbest ticaret, gümrük birliği ve ekonomik entegrasyon anlaşmalarını kapsayan bölgesel ticaret anlaşmalarının sayısı giderek artmakta ve bölgesel ticaret anlaşmaları ile yapılan ticaretin dünya ticareti içindeki payı genişlemektedir (Doğan ve Uzun, 2014:327). Bölgesel ticaret anlaşmalarının önem kazanmasında ve ülkelerin giderek bölgesel anlaşmalara daha çok ağırlık vermesinde iki ana eğilim belirleyici olmaktadır. İlk olarak, ülkeler uluslararası ticaretteki çok taraflı serbestleşmenin yarattığı rekabet baskısını bölgesel ticaret anlaşmaları yoluyla azaltmaya ve dengelemeye çalışmaktadır. Bu eğilime paralel olarak çok sayıda ülke bölgeselleşmelerin yarattığı avantajların dışında kalma kaygısı ile bölgesel ticaret anlaşmalarına dahil ve taraf olmaktadır. İkinci olarak ise, çok taraflı ticaret anlaşmaları ile büyük ölçüde amaçlarına ulaşan gelişmiş ülkelerin ve çok uluslu şirketlerin çok taraflı ticaret müzakerelerine ilgi ve destekleri giderek düşmekte ve çok taraflı müzakerelerden beklentileri azalmaktadır. Bu nedenle ABD ve AB başta olmak üzere gelişmiş ülkeler çok taraflı ticarete sağlanacak gelişmeler yerine ikili ve çoklu STA'lar yoluyla ekonomik ve ticari çıkarlarını arttırmayı amaçlamakta çokuluslu şirketler de bu eğilimi desteklemektedir (Gürlesel ve Alkin, 2010: 20).

STA yapılmasının arkasındaki diğer önemli bir etken, bu anlaşmaların üye ülkelerin ekonomik büyümesine olumlu katkı yapacağı beklentisidir. Pazarın genişlemesinin bir

sonucu olarak artan rekabetin yarattığı verimlilik artışının ekonomik büyümeye olumlu katkı yaptığı kabul edilmektedir. İktisat politikalarını tasarlayan ve uygulayanlar dış ticareti serbestleştirmenin ve iç düzenlemeleri kaldırmanın, Doğu Asya'nın gelişmekte olan ülkelerinde olduğu gibi ekonomik büyümeyi kolaylaştırdığına inanmaktadır (Hur ve Park, 2011:1293). Tüm bu sebepler neticesinde Birlik'in STA politikalarında menfaatlerine uyacak şekilde güncellemelere gittiği görülmektedir.

2.2. Avrupa Birliği'nin Serbest Ticaret Anlaşmaları Kapsamında Müzakere Yürüttüğü Ülkeler

Ülkeler, karşılıklı ilişkileri doğrultusunda belirleyecekleri formatta STA oluşturabilmektedirler. Bunun en büyük dezavantajı müzakerelerin daha uzun sürmesidir. STA'ların ortak noktası olarak; *müzakereden önceki süreç*, *müzakere süreci* ve *müzakerenin akabindeki hukuki süreç* sayılabilmektedir (<http://www.izto.org.tr>, 2017). Bu bölümde AB'nin STA kapsamında müzakere yürüttüğü ülkeler iki başlık altında incelenecektir. Birinci kısımda AB'nin sonuçlandırmış olduğu STA'lar ve taraf ülkelere etkileri değerlendirilecek olup hemen akabinde AB'nin müzakere sürecinde olduğu serbest ticaret ve ortaklık anlaşmalarına değinilecektir.

2.2.1. Avrupa Birliği'nin Sonuçlandırdığı Serbest Ticaret Anlaşmalar ve Taraf Ükelere Etkisi

Son elli yılda dünyada hızla yayılan küreselleşme eğilimiyle, ülkeler hem yoğun rekabetten korunmak hem de dünya ile bütünleşme sürecini kaçırmamak için çeşitli ekonomik bütünleşme hareketlerine katılmışlardır. Özellikle serbest ticaret anlayışı uluslararası ticarete hâkim olmuş, dış ticareti kısıtlayan tarife ve kotalar gittikçe azalmıştır (Nart, 2010:2874). Uluslararası alanda rekabet düzeyini artırması, yatırımlar üzerindeki etkileri vb. nedenler AB ülkelerini ekonomik bütünleşme hareketlerine dahil etmektedir.

14 Kasım 2011'de Avrupa Komisyonu'nun yayınladığı raporda Avrupa Birliği'nin 27 ülke ile sonuçlandırdığı Serbest Ticaret Anlaşması olduğu belirtilirken 2019 yılında bu sayının 29'a yükseldiği görülmektedir. AB, Kanada ile müzakerelere devam ettiği Kapsamlı Ekonomik ve Ticaret Anlaşması'nı nihayete erdirirken; 1 Şubat 2019 tarihinde de, Japonya ile yürütmüş olduğu müzakereleri sonuçlandırarak ticaret anlaşmasına dönüştürmüştür. Bahsi geçen ülkeleri 3 grupta değerlendirecek olursak;

Tablo 1
AB'nin Sonuçlandırdığı Serbest Ticaret Anlaşmalarının Ülke Gruplarına Göre Sınıflandırılması

ÜLKE ADI	YÜRÜRLÜĞE GİRİŞ TARİHİ
AVRUPA ÜLKELERİ	
FAREO ADALARI	01.01.1997
NORVEÇ	01.07.1973
İZLANDA	01.04.1973
İSVİÇRE	01.01.1973
ESKİ MAKEDONYA YUGOSLAV CUMH.	01.05.2004
HIRVATİSTAN	01.02.2005
ARNAVUTLUK	01.04.2009
KARADAĞ	01.05.2010
BOSNA HERSEK	01.07.2008
SIRBİSTAN	01.02.2010
AKDENİZ ÜLKELERİ	
CEZAYİR	01.09.2005
MISIR	01.06.2004
İSRAİL	01.06.2000
ÜRDÜN	01.05.2002
LÜBNAN	04.06.2003
FAS	12.10.2000
FİLİSTİN YÖNETİMİ	30.06.1997
SURİYE	15.07.1977
TUNUS	23.03.1999
DİĞER ÜLKELER	
BELİRLİ ÜLKE VE BÖLGELER*	01.01.1971
ŞİLİ	01.02.2003
MEKSİKA	01.07.2000
GÜNEY AFRİKA	01.01.2000
CARIFORUM DEVLETLERİ	16.10.2008 / ASKIDA
FİLDİŞİ SAHİLİ	11.12.2008 / ASKIDA
KAMERUN	24.09.2009 / ASKIDA
KORE CUMHURİYETİ	07.07.2011 / ASKIDA
JAPONYA	01.02.2019**

Kaynak : EU Trade European Commission, 2017

* Birinci açıklayıcı dipnot: Roma Anlaşması'nın Dördüncü Bölümü'nde Öngörüldüğü Denizaşırı Ülke ve Bölgeler Serbest Ticaret Anlaşmalarına ek olarak Avrupa Birliği'nin diğer ülke / ülke grupları ile yapmış olduğu farklı ekonomik işbirlikleri de mevcuttur. Bu entegresyanlardan en çok bilinenlerinden, ülkemizin de 1 Ocak 1996 yılı itibariyle dahil olduğu, Gümrük Birliği'dir.

** İkinci açıklayıcı dipnot: Japonya STA'sı yazar tarafından tabloya eklenmiştir.

Tablo 2

AB'nin Diğer Ülkelerle Yapmış Olduğu Ticaret Ortaklıkları

ÜLKE	KAPSAM	YÜRÜRLÜĞE GİRİŞ
ANDORRA	GÜMRÜK BİRLİĞİ	01.07.1991
TÜRKİYE	GÜMRÜK BİRLİĞİ	01.01.1996
SAN MARİNO	GÜMRÜK BİRLİĞİ	01.12.1992

Kaynak : T.C. Ticaret Bakanlığı, 2019

Tablo 1'de Avrupa Birliği tarafından nihayete erdirilen STA'lar üç kategoride incelenmektedir. Bu tabloda "Diğer Ülkeler" başlığı altında yer verilen Şili, Meksika, Güney Afrika, Güney Kore ve Japonya ülkeleri ile akdedilen STA'lar hacimleri bakımından ayrı başlıklar halinde incelenecektir. Tablo 2'de ise AB'nin STA imzalamaya gerek duymadan Gümrük Birliği (GB) aracılığıyla ticari ortaklık kurmuş ülkeler katagorize edilmektedir. İlerleyen kısımlarda GB nedeniyle Türkiye'nin maruz kaldığı etkiler detaylandırılacaktır. Bu kısım AB'nin son STA'sı olan Japonya ile başlayacaktır:

2.2.1.1. Avrupa Birliği-Japonya Serbest Ticaret Anlaşması

Japonya'da savaş sonrasında bankalar, "konvoy" sistemi olarak nitelendirilen sistem çerçevesinde Maliye Bakanlığı'nın ağır düzenlemelerine tabi olup, merkez bankası tarafından sürekli izlemiştir. Ülkede mali deregülasyon süreci 1970'lerde başlamış ve söz konusu sürecin mali araçlar üzerindeki olumsuz etkisini önlemek için önlemler adım adım alınmıştır. Ülke, 1990'ların başında aktif-balon ekonomisinin (asset bubble economy) çöküşünü takiben mali krize girmiştir (Erdönmez, 2002:52).

Japonya'nın 1970 ve 1990'lı yıllardaki ekonomisi Avrupalıları birtakım önlemler yöneltmiştir. Bunun en önemli nedeni Japonya'nın AB'ye karşı ticaret fazlası vermesidir. Bu sebeple Birlik, Japon ürünlerinin ithalatına karşı koruyucu önlemler almaya başlamıştır. Fransa ve İtalya öncülüğündeki pek çok AB ülkesi, özellikle otomobil dışalımına miktar kısıtlamaları ve anti-damping tedbirleri uygulamaya başlamıştır.

Uygulamalar neticesinde, 1978 yılının Mart ayında Avrupalı yetkililer, Japonya'nın AB üzerinde gerçekleştirdiği ticaret fazlasının yakın zaman içerisinde azaltılması çağrısında bulunmuşlardır. Güçlü AB ile ekonomik ve ticari ilişkilerini olumlu çizgide seyrettirmek isteyen Japonya, dengesizliği indirgeme odaklı başta otomobil olmak kaydıyla belirli endüstri ürünlerinde gönüllü ihracat gitmiştir (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2019).

Tablo 3

Japonya Dış Ticaret Rakamları (Milyon ABD Doları)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
İhracat	581	770	823	799	715	690	625	645	698
İthalat	552	693	855	886	833	812	626	607	671

Kaynak : T.C. Ticaret Bakanlığı, 2019

2009 yılında yaşanan global ekonomik kriz Japon dış ticaretine de yansımıştır. Dış taleplere bağlı olarak gelişen Japon ekonomisi bu krizden olumsuz yönde etkilenmiştir. Tablo 3'te Japonya'nın 2010 yılı ihracatı önceki yıla göre %32,1 arttığı, ithalatının da aynı yıl %25,2 oranında arttığı görülmektedir. 2010'da artan enerji fiyatları, Japonya'nın 2011 yılında 1980'den beri ilk defa dış ticaret açığı vermesine neden olmuştur. 2013 yılında ise Japonya'nın ihracat ve ithalatında sırasıyla %10'luk ve %6'luk düşüşler görülmektedir. Dış ticaret açığı da 117 milyar dolara yükselmiştir. 2014 yılından 2017 yılına kadar ihracat ve ithalatta kademeli olarak düşüşler yaşanmıştır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2019).

Tablo 4
Japonya İhracat ve İthalatında Başlıca Ürünler (bin Dolar)

	İhraç Edilen Ürün	İhracat Tutarı	İthal Edilen Ürün	İthalat Tutarı
2015	Motorlu Taşıtlar	86 047 057	Ham petrol	45 005 801
	Karayolu aksamaları	28 614 758	Petrol gazları	50 945 910
	Elektronik entegre devreleri	23 641 758	Telefon cihazları, ses görüntü cihazları	22 689 153
2016	Motorlu Taşıtlar	91 899 974	Ham petrol	50 767 543
	Karayolu aksamaları	31 667 493	Petrol gazları	34 323 479
	Elektronik entegre devreleri	24 064 456	Telefon cihazları, ses görüntü cihazları	23 595 953
2017	Motorlu Taşıtlar	93 373 502	Ham petrol	63 683 996
	Karayolu aksamaları	34 548 193	Petrol gazları	40 269 879
	Elektronik entegre devreleri	26 677 490	Telefon cihazları, ses görüntü cihazları	26 063 685

Kaynak : T.C. Ticaret Bakanlığı, 2019

Tablo 4’de Japonya’nın 2015, 2016, 2017 yıllarında ihracat ve ithalatında önemli yere sahip 3 kalem sıralanmaktadır. Elektronik ve taşıt endüstrileri imalat sanayinde hakim durumda olup, bu sektörler ülkenin uluslararası ticaret başarısının temelini oluşturmaktadır. Diğer taraftan Japonya, renkli televizyon setleri, diğer elektrikli aletler, otomobiller, gemiler, kamera ve saatler gibi yüksek hassasiyetli optik ve elektronik ürünler ihracatında dünya birincisidir. Japonya, hammadde ithal etmekte ve nihai ürün ihraç etmektedir. Bu durumda kendisi ile ticaret yapan diğer ülkeleri sadece hammadde ve gıda ihracatçısı durumuna getirmektedir. Japonya gıda maddeleri ve kereste, tekstil malzemesi, metaller gibi ana hammaddelerin ithalatı ile ham petrol ve diğer yakıt kaynaklarında dünyadaki en büyük ithalatçılardan biridir. Japonya’nın ihracatında %19,3 ile ABD birinci sırada yer alırken bunu %19 ile Çin, %7,6 ile Güney Kore, %5,8 ile Tayvan, %5,1 ile Hong Kong izlemektedir. Ülkenin ithalatındaki ilk 5 ülke ise %24,5 oran ile Çin, %11 ile ABD, %5,8 ile Avustralya, %4,2 ile Güney Kore, %4,1 ile Suudi

Arabistan'dır. Asya ülkeleri ile ticaret dış ticaretin en çok gerçekleştiği ülke grubu olmuş, bunu Kuzey Amerika, Ortadoğu ve Avrupa Birliği ülkeleri izlemiştir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2019) AB ülkelerinin dış ticarete önemli payı olması Japonya ve AB ülkeleri ile ticaret anlaşması yapılmasını gerekli kılmış ve bu minvalde müzakerelere başlanmıştır.

2012 yılının Kasım ayına gelindiğinde AB ve Japonya STA müzakerelerine başlamıştır. Anlaşma ile taraflar karşılıklı olarak gümrük vergilerinin ve tarife dışı engellerinin kaldırılmasını kabul etmektedir. Yine anlaşma ile hizmet ticaretinin serbestleştirilmesi ve yatırım alanlarının geliştirilerek, Japonya ve AB arasındaki ticari ve yatırım ilişkilerinin güçlendirilmesi amaçlanmaktadır. Müzakereler boyunca iki ülkenin de karşılıklı talepleri olmuş; Japonya çeşitli sektörlerde (otomotiv, elektronik) yüksek bulduğu tarifelerin kaldırılmasını istemiş, buna karşılık AB ilaç ve tıbbi cihaz endüstrisinde bu ayrıcalığı talep etmiştir. Bu talepler doğrultusunda ilgili sektörler vasıtasıyla pazara erişimin kolaylığı hedeflenmektedir (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2019).

AB ile Japonya arasındaki Ekonomik Ortaklık Anlaşması (EOA) müzakereleri, tarafların siyasi mutabakatı üzerine 2017 yılında ivme kazanmış ve AB ile Japonya 6 Temmuz 2017 tarihinde Anlaşma'nın ana unsurları üzerinde mutabık kaldıklarını açıklamıştır. 2017 yılı tamamlanmadan Anlaşma'yı sonuçlandırmayı hedefleyen taraflar, 8 Aralık 2017 tarihinde AB-Japonya EOA müzakerelerinin tamamlandığını kamuoyuna duyurmuştur (Güner, 2019:42). Anlaşma, ABD'nin korumacı ticaret politikaları izlediği, Dünya Ticaret Örgütü çatısı altında çok taraflı müzakerelerde istenen açılımların bir türlü sağlanamadığı ve dünya ticaretinde korumacılığın ön plana çıktığı bir dönemde AB açısından önemli bir kazanım olarak görülmektedir. AB-Japonya EOA'sı yürürlüğe girdiğinde, dünya GSYH'sinin yaklaşık %28,5'ini elinde bulunduran 2. En büyük dünya ekonomisiyle ve 4.sü arasında, 600 milyon nüfuslu serbest ticaret alanı tesis edilmiş olacaktır. 127 milyon nüfusluk bir pazara sahip bulunan Japonya, Çin'in ardından AB'nin Asya'daki en büyük ticaret ortağı konumundadır. Japonya aynı zamanda dünyanın en büyük üçüncü tüketici pazarına sahip ülkedir. Japonya pazarı neredeyse Çin pazarıyla aynı büyüklükte olmasına karşın, Japonya'da özel harcamalar Çin'dekinin yaklaşık iki katına ulaşmaktadır. AB ve Japonya geçmişten bu yana önemli ticaret ortakları olmakla birlikte, tarafların birbirlerinin dış ticaretinden aldıkları pay yıllar içerisinde azalmıştır.

Nitekim Japonya'nın AB'nin ithalatındaki payı 1999 yılında %10,2 iken, 2016'da %3,9'a gerilemiştir. AB'nin Japonya'nın ithalatındaki payı ise 1999 yılındaki %5,3 seviyesinden 2016 yılında %3,3'e düşmüştür (<http://trade.ec.europa.eu>, 2017). Her ne kadar bu gerilemenin ardında küresel ticaret aktörleri ve trendlerindeki değişimler gibi farklı etkenlerin rolü olsa da, Asya-Pasifik bölgesinin giderek artan önemi karşısında AB, Japonya ile ticaretindeki bu gerileme trendini tersine döndürmek istemektedir.

Müzakere kapsamında AB'nin öncelikleri; Japonya pazarında karşılaşılan tarife dışı engellerin kaldırılması, Japonya kamu alımları pazarına erişimin artırılması, tarım ürünlerinde tarifelerin azaltılması, coğrafi işaretlerin korunması, sürdürülebilir kalkınma iken Japonya'nın müzakere öncelikleri; otomotiv ve elektronik eşya gibi sektörlerdeki tarifelerin kaldırılması, teknik düzenlemeler nedeniyle AB pazarına girişte karşılaşılan zorlukların aşılmasıdır. Son yıllarda AB-ABD tarafınca gerçekleşmesi planlanan TTIP için gerçekleştirilen müzakereler dünya ticaretinin seyrini belirliyor gibi görünse de AB ve Japonya'nın dünya GSYİH'in üçte birinden fazlasını oluşturduğu gerçeği ışığında tüm dünyada müzakereler yakından takip edilmiştir. Güney Kore ile STA akdederek Asya eksenli ticari ilişkiler kurma yolunda ilerleyen AB için Japonya stratejik önem taşımaktadır.

AB ile Japonya arasında imzalanmış olan Ortaklık Anlaşması, taraflar arasında gerçekleştirilen 13 turun sonucunda nihayete erebilmiştir. AB ile Japonya arasında gerçekleştirilmiş olan anlaşmanın içeriğine bakılmış olduğunda oldukça kapsamlı başlıklardan oluşan 51 maddelik bir metin hazırlanmış olduğu görülmektedir. Anlaşmanın ilk 41 maddesi taraflar arasında üzerinde uzlaşılan iş birliği alanlarını düzenlemekte ve kapsamaktadır. Anlaşmanın ilk 10 maddesi oldukça önemli ve dikkat çekici başlıklardan meydana gelmektedir. Bu bağlamda AB ile Japonya'nın; demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve temel özgürlükler, barış ve güvenliğin teşvik edilmesi, kriz yönetimi, kitle imha silahları, silahlanmanın önüne geçilmesi, uluslararası niteliğe sahip ciddi suçlar ve Uluslararası Ceza Mahkemesi ile alakalı konularda, terörle mücadele, kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer risklerin azaltılması, Birleşmiş Milletler'in reformu, uluslararası ve bölgesel bağlamda iş birliği gibi konu başlıklarında kapsamlı bir iş birliği anlaşması imzalamış oldukları görülmektedir (Güner, 2019:45). 4

yıl süren müzakerelerin sonucunda resmi onay süreçleri tamamlanarak iki ülke arasındaki *Ekonomik Ortaklık Anlaşması* 2019'dan aktif olmaya başlamıştır. Bununla birlikte Japonya, ithalatındaki gümrük vergilerinin %97'sini kaldırmıştır. Bu sayede ihracat gerçekleştiren AB şirketlerinin yıllık 1 milyar Euro gümrük vergisi tasarrufu olacaktır. AB'de de ithalatındaki gümrük vergilerinin %97'sini kaldıracaktır. Sağlanacak karşılıklı işbirliğiyle finansal hizmetler, elektronik ticaret, telekomünikasyon ve ulaştırma sektörlerinde piyasalara erişim kolaylaşacaktır. Aynı zamanda AB şirketlerinin kamu ihalelerine katılımları önündeki engeller kaldırılacaktır. Anlaşma ile AB-Japonya yıllık ticaretinin 36 milyar euro artışı beklenirken, 500 milyonluk AB pazarıyla 130 milyonluk Japon pazarının entegrasyonu kolaylaşacaktır (<https://www.cnnturk.com>, 2019).

2.2.1.2. Avrupa Birliği-Güney Afrika Serbest Ticaret Anlaşması

Ülkeler arası serbest piyasa dolaşımının artması olarak karşımıza çıkan küreselleşmenin ekonomik boyutu günümüzde de bu anlamını korumaktadır. Özellikle 1970 ten önce uluslararası ekonomik ve ticari faaliyetler çoğunlukla mal ve hizmetlerin uluslararası değişiminde söz konusu iken, 1970 sonrasında sermayenin küresel bir arenada dolaşımının önemi giderek artmıştır. Bretton Woods sisteminden sonra limitsiz özgürlük kavramının ortaya çıkması, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomik durumlarında ciddi problemlere neden olmaktadır. Afrika'nın tarihine bakılacak olursa, sahip olduğu yeraltı kaynaklarından ötürü tarih boyunca sömürü altına girmiştir. Sanayi ve ticaret bakımından büyüemeyen Afrika ham maddelerin sahibi ülke konumuna gelmiş fakat işleyecek sanayisi olmadığından batı ülkelerine mecbur bırakılmıştır. Bu mecburiyetin Afrika ülkelerinin desteklenmesi olarak algılamak istemeyen batılı devletler, ülkeyi sömürülmeye mahkûm bir hal içerisinde bırakmıştır (Nakiboğlu ve Levent, 2017:203). 19. yy'da üçüncü dünya ülkeleri arasında gelişimini en geç tamamlayan devletler kategorisinde ilk sırayı Afrika Devletleri almaktadır. Bu sürece kadar kölelikle karşı karşıya olan Afrika Devletleri, köleliliğin yasaklanmasının akabinde de kıta devletlerince sömürgeleştirilmeye maruz kalmışlardır.

Berlin Konferansı'nda Avrupa ülkelerince paylaşılan Afrika ülkeleri, 20. yy'ın başlarında başladıkları bağımsızlık mücadelelerine 20. yy'ın sonlarında kavuşabilmişlerdir. Afrika ülkeleriyle ekonomik işbirlikliği başlangıcı olarak 1957 yılındaki Roma Antlaşması

görülmektedir. Bunu 1963 ve 1968 yıllarındaki Yaoundé Konvansiyonları takip etmektedir. Bu konvansiyonlar iki kıta arasında ticari engellerin kaldırılmasına yönünden son derece önemlidir. 1975 yılında gelindiğinde ise Sahra Altı Afrika ile imzalanan ilk çerçeve antlaşması olan Lomé I Antlaşması, 1979 yılında insan haklarının korunmasıyla ilgili maddeler eklenen Lomé II Antlaşması, 1984 yılında ise politik diyalog başlatan ve yardımları sektörlere bölünen Lomé III Antlaşması karşımıza çıkmaktadır. Bu anlaşmalar neticesinde enerji, madencilik ve balıkçılık öncelikli sektörler konumuna yerleştirilmiştir. 1997 yılında yayımlanan Yeşil Kitap'ta , Afrikayla karşılıklı ilişkilerin küreselleşen ve sürekli değişen / gelişen dünya şartlarında yeniden değerlendirilmesi gerektiği ve Afrika ile diyalogun yeni ortaklık temelinde şekillendirilmesi gerekli görülmüştür (<http://www.bilgesam.org>, 2019). Bu tarihten itibaren Güney Afrika makroekonomik politikalarının temelini işgücünü artırma kriteri belirlemiştir. Alınan önlemlere ek olarak "emek yoğun imalat sanayi teşvikleri"ne öncelik verilerek bölgedeki işsizliğe çözüm aranmıştır (Akdeve ve Karagöl, 2013:333). 1999 yılında imzalanan Lomé IV Antlaşması ise diğer üç anlaşmadan farklı olarak insan hakları ve demokrasi kavramlarını ön plana taşımıştır (<http://www.bilgesam.org>,2019). Özetle, Lome Konvansiyonları; 1975, 1980, 1985, 1989 ve 1995 yıllarında imzalanmıştır. İlk ve ikinci Lomé Konvansiyonu temelde endüstriyel gelişim üzerinde durmuş, üçüncü Lomé Konvansiyonu'nda ise ana konu gıda güvenliği ve kendi kendine yeterliliği teşvik eden ya da diğer bir deyişle kendine yetkin kalkınma olmuştur. İnsan hakları gibi siyasi unsurlar resmi olarak 1989'da imzalanan Dördüncü Lomé Konvansiyonunda gündeme oturmuştur. Dördüncü Lomé Konvansiyonu'nun mali protokolünü ve bazı hükümlere ilişkin değişiklikleri içeren 1995 Orta Vade Gözden Geçirmesi'nde ise insan haklarına ek olarak demokrasi, hukukun üstünlüğü ve iyi yönetim gibi unsurlar anlaşma metninde beşinci maddeye eklenmiştir (Güven, 2008:43). Bununla birlikte AB, Güney Afrika Cumhuriyeti ile sadece Lome sözleşmesi çerçevesinde ticari ilişki kurmayı yeterli bulmamıştır. Taraflar 1996 yılı Mart ayında ticaret ve kalkınma amaçlı yeni bir iş birliği başlatmıştır (Assarson, 2005:7). AB, Güney Afrika Cumhuriyeti ile Ticaret, Kalkınma ve İşbirliği Anlaşması'nı 11.01.1999 tarihinde imzalamıştır. Taraflar arasındaki ticaretin serbestleştirilmesini amaçlayan anlaşma çerçevesinde ikili ticaretin yaklaşık %90'ının 12 yıllık dönem içerisinde serbest ticaret kapsamına alınması planlanmıştır. Güney Afrika Cumhuriyeti, AB'nin Afrika kıtasındaki en büyük ticari ortağıdır. Taraflar arasında imzalanan Ortaklık, Kalkınma ve

İşbirliği Anlaşması'nın iki bölümü bulunmaktadır: AB ve Güney Afrika Cumhuriyeti arasındaki serbest ticareti düzenleyen hükümler, yeniden yapılanma ve kalkınma için Avrupa programı (Tezbaşaran, 2011:69).

Tablo 5
Güney Afrika Cumhuriyeti Genel Dış Ticaret Göstergeleri (bin dolar)

	2014	2015	2016	2017	2018
İhracat	92589,503	80265,368	74110,817	88267,960	94421,532
İthalat	99794,453	85509,770	74744,010	83030,757	93423,906
Hacim	192383,956	165775,138	148854,827	171298,717	187845,438
Denge	-7,204,950	-5,244402	-633,193	+5,237,203	+997,626

Kaynak: Trademap, 2019

Roma Antlaşması'ndan günümüze kadar olan süreçte Afrika ülkelerinin mevcut şartlara uyum sağlaması amaçlanmaktadır. Afrika kıtasını bu denli önemli kılan şey hiç kuşkusuz 30.370.000 km²'lik alanıyla dünyanın en büyük ikinci kıtası olmasından kaynaklanmaktadır. Buna ek olarak çoğu gençlerden oluşan 1 milyar 216 binlik nüfusu da ucuz iş gücü olarak gören Avrupa devletleri tarafından kıtayı cazip hale getirmektedir. Tablo 5'te ülkenin dış ticareti denge seviyesine çok yakın seyrettiği, 2017-2018 yıllarında dış ticaret fazlası verdiği görülmektedir.

Tablo 6**Güney Afrika Cumhuriyeti İhracat ve İthalatındaki Ürünler (bin dolar)**

	İhraç Edilen Ürün	İhracat Tutarı	İthal Edilen Ürün	İthalat Tutarı
2016	Platin	6,026,550	Hampetrol	6,535,490
	Taşkömürü	3,862,059	Akaryakıt	2,557,286
	Otomobil	5,273,563	Binek Araçlar	3,341,963
2017	Platin	6,576,673	Hampetrol	6,416,554
	Taşkömürü	5,744,781	Akaryakıt	4,446,886
	Otomobil	5,660,155	Binek Araçlar	3,972,290
2018	Platin	7,781,919	Hampetrol	10,828,156
	Taşkömürü	6,238,250	Akaryakıt	4,545,221
	Otomobil	6,105,164	Binek Araçlar	3,933,36

Kaynak : Trademap, 2019

Tablo 6’da ülkenin ihracatındaki ve ithalatındaki en önemli üç kalem yer almaktadır. Güney Afrika Cumhuriyeti’nin nispeten açık bir ekonomiye sahip olması AB, ABD, Japonya gibi önemli dış ticaret ortakları oluşması sağlamaktadır. İthalat politikasının uzun yıllar ikame ve sıkı tarife korumacılığı ile ithalat sınırlamalarının ardından 1990’lı yıllardan sonra liberalleşerek büyük ölçüde değişim geçirmiştir. Son yıllarda ithalatta ara mallar ve sermaye mallarına olan talep artışını yansıtan bir yapı görülmektedir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2019). Geçen 10 yıl içinde diğer Afrika ülkeleri ile ticaret de oldukça gelişmiştir. GAC’ın ihraç ürünlerinin büyük bir bölümü toplam ihracatın 2/3’üne yakın oranda imalat sanayi ürünlerinden oluşmaktadır. Maden ürünleri ihracatı başlı başına toplam ihracatın 1/3’ünü teşkil etmekte ancak tarım ürünleri ise sadece küçük yüzdelerle ifade edilecek seviyededir. Son yıllarda ithalatta ara mallar ve sermaye mallarına olan talep artışını yansıtan bir yapı görülmektedir. Uluslararası petrol fiyatlarındaki artışlara paralel olarak bu kalemlerdeki mal grubu ithalat maliyetleri de önemli oranda yükseltmiştir. GAC nispeten açık bir ekonomiye sahip olup, dış ticaret hacmi GSYİH’sının %50’den fazlasına karşılık gelmektedir. Önemli dış ticaret ortakları AB

ülkeleri, ABD ve Japonya şeklindedir (ASO, 2016:5) AB'nin önemli ticaret ortaklarından biri olması, tarafları karşılıklı işbirliğine yönelmektedir.

AB-Afrika bütünleşmesinin en önemli ayağını kalkınma kriteri oluşturmaktadır. AB bunu yaparken, Afrika ülkelerinin kalkınmışlık seviyelerini dikkate alarak STA'lar akdetmektedir. Bu kriterle rağmen hepsinin temel odağında şüphesiz kotasız ve vergisiz pazara ulaşım olanağı yatmaktadır. Bu her iki taraf için de geçerlidir. Farklı olabilecek bir başla durum, Güney Afrikalı imalatçıların diğer ülkelerden satın almak kaydıyla ürettiği nihai ürünlerin AB pazarına serbestçe satılabilecek olmasıdır. Tarafların anlaşmaya varması neticesinde, sürdürülebilir kalkınma için belirlenen kriterlere uygun hareket edeceği garanti altına alınmış olmaktadır. Güney Afrika ekonomilerinin üretim miktarlarında artış sağlayabilmesi için ihtiyaç duyduğu gereksinimlerin ithalatını gerçekleştirebilmeleri önemlidir. Taraflarca akdedilen *''Ticaret Yatırım ve İşbirliği Anlaşması''* özellikle ara girdiler noktasında vergileri kaldırarak tarafları rahatlatacaktır. Gıda güvenliği ise hassas olarak değerlendirilen konuların başında gelmektedir. AB'nin bu tavizli ayrıcalıklar karşısında beklentisi elbette kendisine de bu minvalde bir ayrıcalık sunulmasıdır. Özellikle AB'li şarap ve gıda imalatçılarına ayrıcalıklı pazar olanağı sağlayacaktır. Rooibos çayı, Stellebosch ve Parl şarapları gibi Güney Afrika'ya özgü mamuller Avrupa pazarında korunacaktır. Taraflar anlaşmaya imza koymakla, çevre ve sosyal standartlara uyumlu bir sürdürülebilir kalkınma hedeflendiğine yönelik taahhütte bulunmaktadırlar (<https://www.gidahatti.com>, 2017).

2.2.1.3. Avrupa Birliği-Güney Kore Serbest Ticaret Anlaşması

1950-1953 yılları arasında süren Kore Savaşı'nın büyük tahribatı, Güney Kore'yi dünyanın en fakir ülkelerinden birisi haline getirmiştir. 1953 ile 1961 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) yardımları sayesinde ekonomisini toparlamaya çalışan Güney Kore'nin temel iktisat politikası, ithal ikameci anlayış ile eğitim yatırımlarına odaklanmak olmuştur. Güney Kore, 1962 ile 1997 yılları arasında toplam yedi adet Beş Yıllık Kalkınma Planı'nı başarılı bir şekilde uygulamıştır. Bu planların başarısının altında; devletin planlara müdahale edip kalkınmacı rolünü üstlenmesi, ekonomideki karar alıcıların planların oluşumuna dahil edilmesi ve planların uygulama aşamalarının yakın takibi ve kontrolü gibi üç temel faktörün rol oynadığı söylenebilir. Bunun yanı sıra; eğitim ve özellikle teknik eğitim gibi beşeri sermayeye, Araştırma-Geliştirmeye (Ar-Ge), teknoloji parkları gibi teknolojiyi geliştirmek için oluşturulan

altyapı kurumlarına önem verilmesi ve özellikle ihracatçı sektörlerin devlet tarafından sürekli ve yüksek oranlı korunması, Güney Kore'nin başarısının altında yatan diğer faktörler arasındadır (Çakmak, 2016:152).

1960 ve 1970'lerde yüksek ekonomik performans gösteren Güney Kore ekonomisi, 1980 yılında kendini krizin içinde bulmuştur. Aynı yıl GSYİH'sı keskin bir biçimde düşen Güney Kore, 1981 yılında ülkenin borç stokunun GSYİH'ye oranı %50'lere ulaşarak, Brezilya, Meksika ve Arjantin'den sonra dünyanın dördüncü büyük borçlu ülkesi konumuna gelmiştir. Alınan önlemler ve uygulanan politikalar sayesinde 1980 krizini hızla atlatan Güney Kore ekonomisi, yine ihracat eliyle ikinci büyük ekonomik patlamasını 1980'lerin ikinci yarısından sonra yapmıştır (Colins, 1990:104-106).

Güney Kore'nin son çeyreğine baktığımızda dünyanın hızlı büyüyen-gelişen ekonomilerinden biri olduğu görülmektedir. 1997-1998 yıllarında Asya Krizi'ne maruz kalmış ancak Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) desteği ile çok kısa süre içerisinde bu krizi atlattığını başarmıştır. Öyle ki 1998'da 7,607 dolara düşen kişi başına düşen milli gelir 2010 yılına gelindiğinde 20,500 dolara yükselmiştir (<http://www.marinedealnews.com>, 2018). Milli gelir seviyesi 2018 yılında ise 32.775 ABD Doları olarak kaydedilmiştir (<https://www.imf.org>, 2019). Dünya Bankası verilerine göre dünyanın 11. ekonomisi olan Güney Kore, iş yapma kolaylığı bakımından da 8. sırada bulunmaktadır.

Güney Kore'nin bu kadar kısa sürede kalkınmasının temel sebeplerinden biri hiç şüphesiz yok ki Çok Taraflı Ticaret Müzakerelerine büyük önem vermesinden kaynaklanmaktadır. Bu kapsamda yoğun bölgeselleşme politikalarını Şili, Singapur, EFTA, ASEAN, Hindistan, ABD'yle geçerliliği bulunan STA'larda görmekteyiz. Hala müzakereleri devam etmekte olan Kanada, Meksika, Körfez İşbirliği Konseyi Ülkeleri, Peru, Avustralya, Yeni Zelanda ve Kolombiya STA'ları ise bölgeselleşme politikalarının örneklerindedir (<http://www.tetsiad.org>, 2019).

Tablo 7

Güney Kore Dış Ticaret Rakamları (milyar ABD Doları)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
İhracat	560	573	526	495	573	605
İthalat	516	526	436	406	478	535

Kaynak : ITC, 2019

Mal ticaretinin yönü; son yıllarda eski Doğu Avrupa ülkeleri ile gelişmekte olan ülkelerin dünya pazarlarının genişlemesine yol açmış olması nedeniyle, önemli ölçüde değişmiştir. Tablo 7’de Güney Kore’nin 2013 yılından itibaren dış ticaret rakamları ortaya konmaktadır. Bu rakamlar dış ticaret hacmindeki artışı da göstermektedir.

Asya kaplanları olarak da anılan Doğu Asya ülkelerinden Güney Kore 1970’li yıllarda tarıma dayalı kalkınmadan imalat sanayi odaklı kalkınmaya yönelerek yapısal dönüşüm göstermişlerdir (Papageorgiou ve Spatafora, 2012:4). Bunun yanı sıra Güney Kore Tablo 7’deki başarısını yüksek tasarruf düzeyi, fiziki sermaye ve altyapı yatırımları, hükümetin piyasada önemli belirleyici olması, finansal akımlara izin vermesi gibi nedenlere borçludur (Stiglitz, 1996:151). Başarının ardında yatan bir diğer faktör de işgücünün düşük verimli sektörlerden yüksek verimli sektörlerle doğru hareketidir. (McMillan, 2014:18). Bu başarı sonrası beşeri sermayede meydana gelen artış yeni ürünlerin ortaya çıkmasında ve yeni teknolojilerin kullanılmasında büyük paya sahiptir (Nelson ve Pack, 1999:418)

Güney Kore’nin ihracatının kompozisyonu zaman içinde değişiklik göstermiştir. Yakın geçmişte önemli ihraç ürünleri olan giyim, ayakkabı ve basit montaj sanayii ürünlerinde artık durgunluk veya daralma yaşanmaktadır. Ucuz işgücü Güney.Kore’de artık pek bulunmamakta ve bu faktörden kaynaklanan rekabet avantajı olmadığından fabrikaların birçoğu Güney Doğu Asya’da başka ülkelere taşınmış durumdadır. Sermaye yoğun ve gelişmiş mühendislik ve teknoloji ürünleri artık Güney Kore için daha önemli ve rekabetçi ihraç ürünleri konumuna gelmiştir. Örneğin Samsung elektronik kendi alanında

kısa süre içinde dünya liderleri arasında yer almış olup ABD ve Japonya'daki muadilleri olan Motorola, Sony gibi firmalarla arasındaki açığı kapatarak teknoloji ve satış açısından aynı seviyelere ulaşmış bulunmaktadır. Binek otomobil sektöründe de benzer bir durum yaşanmaktadır. Bu alanda da nich bir pazar yakalamış ve ucuz ve kullanışsız araçlardan uzaklaşarak daha iyi kaliteli araç üretilebilmekte ve satabilmektedir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2019).

Tablo 8

Başlıca Ürünler İtibariyle Güney Kore İhracat ve İthalatı (bin Dolar)

	2016	2017	2018
Toplam İhracat	495 465 606	573 716 618	605 169 190
Bellekler	31 612 095	60 506 974	83 048 246
Diğer Yağlar ve Müstahzarlar	18 938 588	25 256 941	34 171 305
Elektronik Entegre Devreler; İşlemci ve Kontrolör	17 066 083	21 362 697	22 100 868
Toplam İthalat	406 059 974	478 413 948	535 172 391
Ham petrol (petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar)	44 238 339	59 595 047	80 374 087
Doğal gaz (sıvılaştırılmış)	12 160 921	15 620 996	23 200 103
Elektronik entegre devreler; işlemci ve kontrolör	17 762 547	17 430 645	16 364 575

Kaynak : ITC, 2019

Tablo 8’de de görüldüğü üzere, 2016 yılı itibariyle ülkenin ihracatındaki başlıca ürünler petrol yağları, elektronik devreler, petrol gazları ve telefonlardır. Yine tabloda görüldüğü üzere enerjide ithalata bağımlılık Güney Kore ekonomisinde göze çarpmaktadır. Enerji talebinin karşılanmasında dışa bağımlılığın sürekli artarak hat safhalara ulaşmış olduğu gözlenmektedir. Bunun dışında ayrıca Güney Kore diğer enerji kaynakları olan

sıvılaştırılmış doğal gaz, kok kömürü ve rafine petrol ürünlerinde de önemli bir ithalatçı konumundadır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2019). Tüm bunlara rağmen dış ticaret hacmindeki genişlik ve AB ülkelerine karşı ihracatçı konumda bulunması AB'yi Güney Kore ile STA yapmaya yöneltmiştir.

Güney Kore ile AB arasındaki serbest ticaret anlaşması imzalanmasına yönelik görüşmeler, Mayıs 2007'de başlamıştır. AB, ABD ile Güney Kore'nin Haziran 2007'de serbest ticaret anlaşması imzalaması akabinde, ticaret sapmasını engellemek ve ABD'nin gerisinde kalmamak amacıyla görüşmelerini hızlandırmış ve anlaşma 15.10.2009 tarihinde imzalanmıştır (Tezbaşaran, 2011:78). Müzakere sürecinin tamamlanması akabinde 7 Temmuz 2011'de yürürlüğe giren STA, AB'nin imzalamış olduğu en kapsamlı ikili ticari anlaşması açısından son derece önemlidir. Anlaşma ile Avrupa Birliği ve Güney Kore taraflar arasındaki sanayi ve tarım ürünlerindeki gümrük vergilerinin kademeli olarak kaldırılması planlanmaktadır. Anlaşma ile birlikte, gümrük vergi kesintileri anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarih itibariyle uygulanmaya başlanmıştır. STA'ların sağladığı faydaları görebilmek için 10 yıllık bir süreç gerekse de, AB-Güney Kore STA'sıyla AB şirketleri bir yıl içinde 350 Milyar Euro kazanç sağladığı görülmektedir. 2015 yılına kadar gerçekleşen zaman zarfında sanayi ve tarım ürünlerindeki gümrük vergilerinin %98 kaldırıldığı görülmektedir. Tamamen kaldırıldığını görmek için uzun vadede beklemek söz konusu olacaktır. Ürün bazında değerlendirilecek olursak; şarap, belirli kimyasallar, tekstil, demir ve çelik gibi ürünlerin ihracatının 2,7 milyar Euro, ki bu da %46 oranına denk gelmektedir, artış sağladığı gözlemlenmektedir. Gümrük vergilerinin kısmi olarak kaldırıldığı bazı sektörlerde (araba, tarım) ürünlerin AB ihracatında artış değeri ise 3 milyar Euroya yani %36'luk orana denk gelmektedir. Tüm bu veriler Avrupa Birliği'nin sağladığı avantajları göz önüne sererken, Avrupa otomobil endüstrisi ise kendi pazarlarının Güney Kore otomobilleri tarafından istila edileceğini düşünmektedir (İKV, 2019). Düzenlemelere yalnızca otomotiv sektörünün dahil edildiğini düşünmek yanıltıcı olacaktır. Zira içerik bakımından da son derece geniş kapsamlı olan bu anlaşma eczacılık ürünleri ve tıbbî cihazların yanı sıra kimyasal ürünlere, elektronik eşyaları da içeren düzenlemeler içermektedir.

Anlaşma sadece mal ticaretini değil ile hizmetler ticaretinin serbestleştirilmesini sağlamıştır. Bu kapsamda kültürel işbirliğinin teşviki için protokoller oluşturularak sanatçıların serbest dolaşimleri kolaylaştırılmıştır. Buna ek olarak menşe kurallarını da kapsamayan birkaç ek protokol anlaşmanın içeriğinde yer almaktadır. Anlaşma ile AB'nin sağladığı faydaları sıralayacak olursak; *AB'nin Güney Kore'ye ihracatında 1,6 milyar euro değerindeki gümrük vergisini kaldırılmıştır, AB'nin bu ticari işbirliğinden 19 milyar euro gibi bir kazanç elde edecektir.* AB'nin bu anlaşmadan endişe duyduğu tek noktanın *otomobil endüstrisinden* kaynaklandı söylenebilmektedir (İKV, 2019). Avrupa Komiyonu Başkanı anlaşmanın önemini şu sözlerle çizmiştir: *“Anlaşma, AB'nin bir ülkeyle şu ana kadar akdettiği en önemli anlaşmadır. Bir Asya ülkesiyle imzalan ilk STA'dır.”* Anlaşmaya yönelik bir diğer önemli husus ise ticaret hacmiyle ilgili husustur. Avrupa Birliği ve Güney Kore arasındaki yıllık ticaret hacmine bakıldığında 70 milyar Euro olduğu görülmektedir. İmzalanan bu anlaşmayla Güney Kore 1,6 milyar Euro'luk gümrük vergisinden vazgeçerken; Birlik'in kaldırdığı vergiler 1.1 milyar Euro olacaktır (<http://tr.euronews.com>, 2017). Yıl 1953'ü gösterdiğinde savaştan çıkan, yoksulluğun ve açlığın eşiğinde hayatta kalma mücadelesi veren Güney Kore bugün, yani sadece 66 yıl sonra dünyanın 11. büyük ekonomisi ünvanının sahibi olmuştur.

2.2.1.4. Avrupa Birliği-Şili Serbest Ticaret Anlaşması

Şili ekonomisi yirminci yüzyılın büyük bir bölümünde düşük ekonomik büyüme ve yüksek enflasyonla yaşamış olmasına rağmen son 20 yıllık dönemde büyük bir değişim sergilemiş, durgunluk ve finansal krizlerle mücadele eden bölgedeki diğer Latin Amerika ülkelerinin aksine, güçlü ve istikrarlı bir yapıya kavuşmuştur. Şili ekonomisinin son 20 yıllık dönemde yaşadığı önemli başarılarından biri de enflasyonun 40 yıl boyunca süregelen yüksek oranlardan tek haneli rakamlara düşerek, 1990'lı yıllar itibarıyla sanayileşmiş ülkelerdeki seviyelere ulaşmasıdır. Daha çarpıcı olan gelişme ise, enflasyondaki bu düşüşün büyümede yavaşlama ve yüksek işsizlik oranları gibi maliyetlerinin olmamasıdır. Tam aksine, enflasyon düşerken büyüme artmış ve işsizlik oranı 30 yılın en düşük seviyesine ulaşmıştır (Ganioglu, 2010:137).

Şili'yi diğer ülkelerden ayıran en önemli özellik dünya genelinde serbest ve rekabete dayalı bir ticaret olgusuyla işbirliği içinde olmasıdır. Bu sebeple *“açık bölgeselcilik”* ekonomi politikasını benimsemiş; etrafında oluşan ekonomik entegrasyonların içinde yer

olarak ticaretini çeşitlendirmiştir. Bu da Şili'nin ekonomik ve ticari manada güçlenmesinin önünü açmıştır. Çok iyi işleyen bir gümrük rejimine sahip olması ve dünyada en fazla STA'sı olan (21) ülke olarak rekoru elinde bulundurması Şili'yi farklı kılmaktadır. Ticaretinin %18'lik bölümü Asya-Pasifik, Kuzey ve Güney Amerika bölgeleriyle gerçekleştirdiği görülmektedir. Bunların akabinde en önemli bölgesel birleşmesini ise hiç kuşkusuz Pasifik Ötesi Ortaklığı oluşturmaktadır. Şili,'yi bugün değerlendirdiğimizde OECD'nin 31. ve Meksika'dan sonra OECD'ye taraf ikinci Latin Amerika ülkesi olduğunu görmekteyiz (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2017). Ülke, Güney Amerika'nın en istikrarlı ve refah ulusu olma özelliğini taşımaktadır. Ekonomik özgürlükler, kişi başına düşen milli gelir seviyesi, küreselleşme noktasındaki öncülüğü Latin Amerika'da Şili'yi birinci sıraya yükseltmiştir.

Ülke ekonomisi 1998 yılında global mali krizden etkilenmiş ve bu durum büyüme oranının yarı yarıya düşmesine neden olmuştur. Yıllar 1999'u gösterdiğinde resesyona girilmiş ve son 15 yılda ilk kez ekonomik kalkınma hızı negatif olarak kaydedilmiştir. Ancak bir sonraki yıl hemen %4,5'lik büyüme ivmesi yakalamıştır. Bu kadar çabuk toparlanması Güney Amerika'daki en güçlü bono piyasasına ve güçlü mali kurumlara sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Ne yazık ki Şili, 2010'da büyük bir deprem ve bir tsunami nedeniyle vurulmuş ve bu 30 milyar dolar zarara neden olmuştur. Hükümetin "ekonomik ve sosyal istikrar fonu" ile bu rekonstrüksiyon süreci, artan yatırım ve özel tüketim ile birlikte Şili ekonomisinin 2010-2013 yılları arasında %5.3'lük ortalama bir büyüme kaydetmesine yardımcı olmuştur (<https://tr.talkingofmoney.com>, 2019). Şili ekonomisi, 2017 yılının üçüncü çeyreğinde ise 2016 yılının üçüncü çeyreğine göre %2.2 büyüme sağlamıştır (<http://www.bloomberght.com>, 2017).

Şili, makroekonomik istikrarı yavaş ve kalıcı bir geçişle sağlamıştır. 1970'lerin ortalarında başlayan ve sonrasında da devam eden reform sürecinin kapsamlı, derin ve kalıcı olmasının ve bu sürecin bir sonucu olarak kurumlarda ve politikalarda iyileşmelerin ve ilerlemelerin gerçekleşmesinin, makroekonomik istikrarın ve yüksek büyüme oranlarının ardındaki itici güçler olduğunu söylemek mümkündür. Söz konusu reformlar, yurtiçi finansal piyasaların ve ticaretin serbestleştirilmesi, sermaye piyasalarının gelişmesi, kamu sektörünün yeniden yapılandırılması, özelleştirme, sosyal güvenlik sistemi ve işgücü piyasalarına yönelik olmuştur. Dolayısıyla, Şili'nin kalkınmadaki başarısı sadece basiretli ekonomi politikaları tarafından belirlenmemiş, temel olarak

doğru ve etkin politikaların oluşturulmasına olanak sağlayan iyi tasarlanmış ve yönetilmiş ekonomik ve politik kurumların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Ganioğlu, 2010:161).

Tablo 9
şili'nin Dış Ticareti (bin Dolar)

Yıl	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2008	64 507 601	62 787 216	127 294 817	1 720 385
2009	55 458 977	42 805 465	98 264 442	12 653 512
2010	71 106 106	59 206 939	130 313 045	11 899 167
2011	81 437 589	74 693 536	156 131 125	6 744 053
2012	77 965 383	80 066 781	158 032 164	-2 101 398
2013	76 684 108	79 172 798	155 856 906	-2 488 690
2014	76 639 248	72 344 339	148 983 587	4 294 909
2015	62 181 118	62 495 502	124 676 620	-314 384
2016	60 732 633	58 760 906	119 493 539	1 971 727
2017	69 229 257	65 061 731	134 290 988	4 167 526
2018	75 404 118	68 518 296	143 922 414	6 885 822

Kaynak : ITC TradeMap, 2019

Tablo 9'da şili'nin 2008-2018 yılları arasındaki dış ticareti tablolaştırılmaktadır. 2018 yılı baz alınacak olursa belirtilen yılın ihracatının %24,1'i bakır ve bakır cevherlerinden oluşmaktadır. Sodalı ve sülfatlı odun hamuru (selüloz), işlenmemiş bakır, balık filetoları, üzüm şarabı, üzüm, dondurulmuş balık, uzunlamasına kesilmiş/biçilmiş ağaç, altın, taze meyveler, molibden cevheri ve demir cevheri ise şili'nin ihraç ettiği diğer başlıca ürünlerdir. Aynı yılın ithalatının %5'ini oluşturan binek otomobilleri haricinde; petrol yağları (%5), ham petrol (%4), telefon cihazları (%4), eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar (%3), petrol gazları (%2), kömür, bilgisayar ve parçaları (%1,9), gibi ürünler ithal ettiği görölmektedir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2019). İhracat ve ithalatında Çin, ABD, Japonya ve Güney Kore'den sonra AB ölkelerinin yer alması, tarafları ikili ilişkileri güçlendirmeye sevk etmiştir.

AB ile şili arasındaki ilişkiler, 1990 yılında imzalanan ve 1996 yılında yapılan İşbirliği Çerçeve Anlaşması'na yerini bırakan Topluluk İşbirliği Çerçeve Anlaşması ile başlamıştır. 1990'da demokrasinin yeniden oluşturulmasından sonra işbirliğinin gerçekleşmesine izin verilmiş ve yapılan anlaşmanın odak noktası demokratik kurallara ve insan haklarına sayđı olup, ekonomik endüstriyel, çevresel, ticari, sosyal ve kurumsal alanlarda da işbirliği oluşturulması konusunda fikir birliğine varılmıştır. Bununla birlikte 1995 yılında, AB ve şili arasında bilim ve teknoloji alanında bir komisyon kurup

balıkçılık konusunda işbirliğinin ilerletilmesi için yapılan görüşmeler başlatılmıştır. Çünkü Avrupa Komisyonu 1994 yılında yayınladığı bir raporda Şili'nin NAFTA ile yoğun bir iş birliği içinde olduğunu ve Şili ile AB arasında ilişkiler gelişmezse AB'nin ekonomik ve ticari olarak zarar göreceği konusunda uyarılarda bulunmuştur. Bu durumun neticesinde 1996 yılında yapılan ve 1999'da yürürlüğe giren, iki taraf arasında siyasi ve ekonomik işbirliğini kuran Çerçeve Anlaşması ile ilişkiler geliştirilmeye devam etmiştir. Bununla birlikte Şili 1998 yılında mali ve teknik yardımların uygulanması ve ekonomik iş birliğini içeren bir çerçeve anlaşma yaparak AB ile Şili arasındaki mali, idari ve hukuki iş birliği peçinlenmiştir. Bu yüzden AB Şili için önemli bir ortak durumuna gelmiştir (Akçay, 2017:50). Şili'nin 01.02.2003 tarihinde yürürlüğe giren "*Ortaklık Anlaşması*" ile amacı, AB ile STA akdeden tüm ülkeler gibi; AB ile ekonomik işbirliğini arttırarak Avrupa pazarlarına kolay ulaşım sağlayabilmektir. *Siyasi diyalog, işbirliği ve ticaret* başlıklı üç ana unsuru bulunan anlaşma ile kısa sürede ürün ticaretindeki tarife ve tarife dışı engellerin kaldırılması öngörülmektedir. Anlaşmada ayrıca, fikri mülkiyet haklarının korunması, kamu işlemlerinde açıklık, yatırımların serbestleştirilmesi konuları da ele alınmıştır (Scherlin, 2008:9) "Ortaklık Anlaşması" çerçevesinde AB, 2007 yılına kadar Şili menşeli ürünlerin yalnızca yaklaşık %96'lık bölümündeki tarifeleri sıfırlamıştır (Tezbaşaran, 2011:143). %96'lık bir oran olmasına rağmen 2003 yılı ve 2008 yılları arasında tarafların dış ticareti yaklaşık %100 oranında artmıştır. (Tezbaşaran, 2011:58) 2009 yılı itibarıyla dış ticaretin %90'ından fazlasını imzaladığı serbest ticaret anlaşmaları çerçevesinde gerçekleştirmekte ve AB ile imzaladığı serbest ticaret anlaşmasını 1973 yılından beri izlediği açık ekonomi politikasının bir parçası olarak görmektedir. AB ise, ticari alanda Latin Amerika'daki ABD varlığını azaltma çabası içinde olduğunu beyan etmektedir (Tezbaşaran, 2011:67).

AB-Şili arasında yapılan anlaşmanın öngördüğü; endüstri ürünlerinde AB'ce Şili'ye uygulanan gümrük vergileri ve eş etkili vergiler anlaşmanın aktif edildiği tarihten itibaren kaldırılması; Şili'ce AB'ye uygulanan tüm gümrük vergiler ve eş etkili vergilerin 1 Ocak 2010 tarihine kadar 3 aşamalı olarak kaldırılmasıdır (<http://www.istemiparman.com.tr>, 2015). Bu anlaşma sayesinde günümüzde artık endüstriyel ürünlerin %100'ü, tarım ürünlerinin %81'i, balık ürünlerinin %91'i gümrüksüz geçmektedir (Ahearn, 2011: 11). Diğer yandan söz konusu anlaşmaya göre;

ticarete sınırların kaldırılması, açık, stabil, ihracatçılar, ithalatçılar ve yatırımcılar için şeffaf kurallar oluşturulması, malların, sermayenin, hizmetlerin ve kamu alımlarında serbest ticaret alanı oluşturma, yatırım ve sermaye alanlarında liberalleşme, sanayi ürünlerinde olduğu kadar tarım ve balıkçılık alanlarında da ekonominin liberalleşmesi, temel hak ve hürriyetleri korumak ve güçlendirmek amaçlanmıştır (<http://en.reingex.com>, 2015). Güçlendirilen Ortaklık Anlaşması'nın kapsamına şu alanlar dahil edilmiştir: Bilgi toplumunun sağlanması, sosyal eşitsizliğin önüne geçilmesi, kültürel çeşitliliğin korunması, refahın sağlanması, gümrüklerden geçiş, demokrasi ile gelmiş hükümetin olması, insan haklarının korunması, terörizme karşı mücadele, sosyal dayanışmayı sağlama (Dominiquez, 2006: 6). Bunların yanında Şili-AB ilişkilerinde; bilim ve teknoloji işbirliği, kimyasal maddeler, hava taşımacılığı, insan hakları, sağlık, gıda ve tarım, çevre, nanoteknoloji, balıkçılık, enerji, iş ve sosyal politikalar, bölgesel politikalar gibi konularda anlaşmalar ve diyalog süreçleri başlatılmıştır (<https://ec.europa.eu>, 2017). Gerek Avrupa Birliği'nin ticaret politikası gerekse Şili'nin ekonomik açıdan güçlü durumu, Avrupa Birliği'ni Şili ile ilişki kurmaya yöneltmiş ve zamanla da gerekli güncellemeleri beraberinde getirmiştir.

AB Konseyi, Şili'yle AB arasında yürürlükte olan Ortaklık Anlaşması'nın güncellenmesi müzakerelerine başlanması kararı alındığı açıklanmıştır. Açıklamada, AB ile Şili arasındaki ticari konuları da içeren Ortaklık Anlaşmasını güncelleme müzakerelerine 16 Kasım 2017 tarihinde başlanacağı kaydedilmiştir. AB ile Şili arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkiler 2002'de imzalanan Ortaklık Anlaşması çerçevesinde yürütülüyor. Ancak, mevcut anlaşma, yatırım, tarife dışı engeller, fikri mülkiyet hakları, coğrafi işaretler ve sürdürülebilir kalkınma gibi çeşitli ticaret ve yatırım konularını kapsamamaktadır (<https://www.haberler.com>, 2017).

2.2.1.5. Avrupa Birliği-Meksika Serbest Ticaret Anlaşması

1994-1995 yıllarındaki Meksika krizi makroekonomik istikrarın nispeten sağlandığı bir ortamda ortaya çıkmıştır. Ülkenin ekonomik durumu, gelişmekte olan birçok ülkeye örnek teşkil edebilecek kadar sağlıklı gözükmekteydi. Bir başka deyişle Meksika'da, diğer ülkelerde görülen devasa bütçe açıkları mevcut değildi ve enflasyon oranı düşüktü. Meksika 1980'li yılların ortalarında kamu maliyesini ıslah programıyla işe başlamış ve bunu özelleştirme ve büyük çapta finansal reformlar izlemiştir. Aynı zamanda dış borçlarını yeniden yapılandırmış ve Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşmasını

(NAFTA) imzalayarak dış ticaretini serbestleştirme yönünde önemli mesafeler kaydetmiştir. 1990’li yıllarda iki sene gibi kısa bir sürede 1982 yılında kamulaştırılan 18 kamu bankası özelleştirilmiştir. Bunların yanında diğer Latin Amerika ülkelerinde olduğu gibi Meksika’da da faiz oranları serbest bırakılmış, kredi sınırlamaları ve bankaların kasalarında likit tutma zorunluluğu kaldırılmıştır (Güloğlu ve Altunoğlu, 2002:114). Bu uygulamalar başlangıçta on yıldan uzun bir zamandır çok düşük büyüme oranına ve yüksek bir enflasyona sahip olan Meksika ekonomisinin canlanmasını sağlamıştır. Gerçekten de 1989-1994 yılları arasında, GSYİH sabit fiyatlarla yılda ortalama %4 büyümüş ve 1993 yılı sonunda enflasyon oranı yirmi yıldan beri ilk kez %10’nun altına inmiştir. Bu istikrarlı büyüme Meksika’nın o güne kadar görmediği kadar çok yabancı sermaye çekmesini sağlamıştır (Martinez, 1998:7).

Meksika; Latin Amerika ve Karayip ülkeleri arasında dış ticaret oranlarıyla yüksek paya sahip olması bakımından bölgedeki diğer ülkelere ayrılmaktadır. Öyleki ülke kendi başına bölge ihracatının ve ithalatının üçte birini gerçekleştirmektedir. Ülkenin nüfusu 127,5 milyondur. NAFTA ile düşünüldüğünde 450 milyonu, akdettiği diğer STA’lar birleştirildiğinde 1,2 milyarı bulan nüfusuyla AB’nin iştahı kabartmaktadır (<https://www.deik.org.tr>, 2017). Ülke; 1,3 trilyon ABD dolarlık GSYİH’sı ve 860 milyar ABD Dolarlık dış ticaret hacmi göz önünde bulundurulduğunda Latin Amerika’nın ikinci, dünyanın ise 15. en büyük ekonomisi olarak listelerde yerini almaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2017).

Tablo 10
Meksika’nın Dış Ticareti (bin Dolar)

Yıllar	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2016	373 900 013	387 064 351	760 964 364	-13 164 338
2017	409 451 378	420 369 113	829 820 491	-10 917 735
2018	450 531 651	464 268 470	914 800 121	-13 736 819

Kaynak : TradeMap, 2019

Tablo 10’da Meksika’nın 2016, 2017, 2018 yıllarındaki dış ticaretine yer verilmektedir. Belirtilen seneler içerisinde Meksika’nın başlıca ihrac ürünleri binek otomobiller, oto yedek parça, bilgisayarlar, kamyon/ kamyonet, telefonlar, televizyon, kablo ve teller, traktörler, medical cihazlar, oturmaya mahsus mobilyalar, buzdolapları ve soğutucular, biralar, elektrik kontrol, dağıtım panoları, altın ve pistonlu motorlardır. Meksika’nın 2018

yılı ithalatında ise başlıca ürünler; petrol yağları, oto yedek parçaları, elektrik-elektronik ürünleri, telefonlar, otomobil, doğal gaz, elektrik devreleri, içten yanmalı pistonlu motorlar, kablo ve teller, plastikten eşyalar ve jeneratörlerdir (T.C. Dış Ticaret Bakanlığı, 2019). Dış ticaretinde ABD'ye olan bağımlılığını azaltmak, ürün ve pazar çeşitliliğini sağlamak için üçüncü ülkelerle STA'lar imzalamış olmasına rağmen, Meksika'nın 2018 yılı ihracatında %76,5 payla ilk sırada ABD yer almış; Kanada %3,1 ve Almanya %1,6 onu takip etmiştir. Çin %1,6 dördüncü sırada yer alırken, Brezilya %1 ile bu ülkeleri takip etmektedir. Türkiye ise %0,05 payla Meksika'nın 2018 yılı ihracatında 48. sırada yer almaktadır. Meksika 2018 yılı ithalatının %46,6'sını ABD'den gerçekleştirmiştir. Çin %18 ve Japonya %3,9, Almanya %38, Güney Kore %3,6, Kanada %2,3 ile Meksika'nın diğer başlıca tedarikçileri durumundadır. Türkiye, bu sıralamada 2018 yılında %0,2 pay ile 32. sırada yer almaktadır (T.C. Dış Ticaret Bakanlığı, 2019).

Yukarıdaki paragrafta görülmektedir ki Meksika'nın toplam ihracatının en önemli kalemini imalat ürünleri oluşturmaktadır. 46 ülkeyle STA'sı bulunan ülke aynı zamanda 4 Şubat 2016'da imzalanan Trans-Pasifik Ortaklığı (TPP) Anlaşmasına da taraftır. Meksika'da diğer Latin Amerika ülkelerine oranla daha düşük olan gümrük vergisi oranları ülkeyi diğer Latin Amerikası ülkelerinden farklı kılmaktadır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2019).

Meksika'nın 1990'lı yıllardan itibaren serbest ticaret anlaşmaları imzalama politikasının altında yalnızca ekonomik çıkar sağlamak olduğunu söylemek son derece yanlış olacaktır. Ekonomik çıkar sağlamak olmazsa olmazdır ancak ülke ABD'ye olan ekonomik bağımlılığını da azaltmak arzusunda bu anlaşmayı akdetmiştir. Zira ABD'denin yaşadığı en ufak ekonomik istikrarsızlık, ülkenin en büyük ticari ortağı olan Meksika'yı derinden etkilemektedir. Bu da ülkeyi diğer ülke grupları ile ticari iş birliğine yöneltmiştir. AB, 1990'ların ortalarında Meksika ile "Ekonomik Ortaklık, Siyasi Koordinasyon ve İşbirliği Anlaşması" imzalanması yönünde görüşmeler başlatmıştır. Müzakerelerin tamamlanması ile 1997 yılında imzalanan anlaşma, 01.07.2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Anlaşma, her iki taraf arasındaki ticaretin 2007 yılına kadar %97'sinin serbestleştirilmesini öngörmüştür. Anlaşma siyasi diyalog, ticaretin serbestleştirilmesi ve işbirliği bölümlerinden oluşmakta ve geniş kapsamlı olması münasebetiyle "Global Anlaşma" olarak adlandırılmaktadır (Reveles ve Rocha; 2007:8).

Anlaşmanın yürürlüğe girmesinden sonra, özellikle hizmetler sektöründeki ticaretin yaklaşık %110 oranında artması kayda değerdir. Karşılaştırmalı olarak incelendiğinde süreç içinde AB'nin diğer ülkeler ile hizmetler sektöründe gerçekleştirdiği ticaret %86 oranında yükselmiş olması bu sektörde AB'yi avantajlı konuma taşımıştır (European Commission, 2018).

AB, ABD ile nihayete erdirmeyi planladığı serbest ticaret anlaşmasından tamamen umudunu yitirmiş durumdadır. Bunu lehine çeviren Meksika, ABD Başkanı Trump'a karşı ticarete dayanışma kararı almıştır. Bu hamlesi sonucunda taraflar arasında 2000 yılında yapılan Serbest Ticaret Anlaşması'nın güncelleştirilmesi kararlaştırılmış ve ivedilikle müzakereler başlatılmıştır. AB yetkilileriyle Meksika yetkilileri hızlanan müzakereler neticesinde ortak bir açıklama yayımlamıştır. Buna göre; ABD Başkanı Trump'ın STA'lara olan tavrına yöneltme yapılmış ve *“Dünyada korumacılığın endişe verici şekilde yükseldiğine şahit oluyoruz. Fikirdaş ortaklar olarak, küresel ve açık iş birliği fikrini beraber savunmak zorundayız”* denilmiştir (<http://www.hurriyet.com.tr>, 2019). Ticaret hacmine bakıldığında ise 2005'te 26 milyar Euro olan hacmin, 2015'de 53 milyar Euro'ya çıktığı görülmektedir. ABD Başkanlığı görevine başlar başlamaz Trans-Pasifik Ortaklığı'ndan çıkılmasını onaylayan kararnameyi imzalaması Başkan Trump, görevinin ilk günlerinde hız kesmeden Meksika sınırına duvar örülmesini öngören kararnameyi de imzalamıştır (<http://www.hurriyet.com.tr>, 2017). Bu sebeple Avrupa Birliği ve Meksika, ABD Başkanı Donald Trump'a karşı adeta dayanışmaya girmiştir. İki taraf, daha önce yaptıkları serbest ticaret anlaşması için hızlandırma kararı almışlardır. Milliyet gazetesinde çıkan haberde konuyla ilgili şu açıklamalar kullanılmıştır. *“Avrupa Birliği'nin, ABD ile yapmak istediği serbest ticaret anlaşmasında beklentisi kalmadı. Aynı zamanda ABD, Meksika sınırına duvar örmeyi planlıyor. Bu sebeplerden ötürü AB ve Meksika, Trump'a karşı ticarete dayanışma kararı aldı.”* (<http://www.milliyet.com.tr>, 2017).

2.2.2. Avrupa Birliği'nin Serbest Ticaret Anlaşmaları Kapsamında Müzakere Sürecinde Olduğu Ülkeler

Avrupa Birliği'nin sonlandırdığı serbest ticaret anlaşmalarına ek olarak hala müzakere sürecinde olup nihayete ermeyi bekleyen görüşmeleri mevcuttur:

Tablo 11:

AB'nin Serbest Ticaret Anlaşmaları Kapsamında Müzakere Yürüttüğü Ülkeler

ÜLKE ADI	SON DURUM
KUZEY AMERİKA	
AMERİKA	Temmuz 2013'ten beri 15 tur gerçekleştirilmiştir.
ASYA	
ASEAN	Müzakereler Temmuz 2007'den beri devam etmektedir.
SİNGAPUR	Anlaşma imzalanmış olup onay sürecindedir.
MALEZYA	Ekim 2010'da başlayan müzakereler devam etmektedir.
VİETNAM	Anlaşma imzalanmış olup onay sürecindedir.
TAYLAND	Şubat 2013'de başlayan müzakereler devam etmektedir.
HİNDİSTAN	Müzakereler Haziran 2007'den beri devam etmektedir.
LATİN AMERİKA	
ANDEAN	Kolombiya ve Peru, AB ile imzalamış, yürürlüğe girmesi beklenmektedir.
MERCOSUR	2010'da yeniden müzakerelere başlandı.
GÜNEY AKDENİZ VE ORTA DOĞU ÜLKELERİ*	
DOĞUDAKİ KOMŞULAR**	

Kaynak: European Commission, 2017

* Birinci açıklayıcı dipnot: Fas, Mısır, İsrail, Ürdün, Lübnan, Cezayir, Filistin, Suriye, Tunus, Libya

** İkinci açıklayıcı dipnot: Ukrayna, Yunanistan, Moldova

Tablo 11'de kategorize edilen ülkelerin mevcut durumları ve AB ile yapmış oldukları STA'lara kısaca değineceğiz. AB ile ABD arasında gerçekleşmesi planlanan anlaşma diğer bölümde detaylı anlatılacağı için bu kısma AB'nin Güney Akdeniz ve Orta Doğu ülkeleri ile kurmuş olduğu ilişkilerden başlayacağız. 1950 ve 1960'lı yıllar boyunca AB'nin Akdeniz ülkeleri ile ilişkileri artış göstermiştir. AB için bu rastgele gerçekleşmiş

bir durum değildir. Öyleki bu seyrin sürekli artış göstermesinde ekonomik, ticari, güvenlik ana başlıkları olmak üzere pek çok faktör sıralanabilmektedir.

Ekonomik faktörlerin başında Akdeniz'in konumu yani petrol kavramı karşımıza çıkmaktadır. Stratejik olarak önemli bir havzada bulunan bölgede Avrupa'nın ihtiyacını karşıladığı ham petrolün geçiş güzergahları bulunmaktadır. Bu durum bizi otomatik olarak ticari faktörlere sevk etmektedir. Bu kapsamda AB ve Akdeniz ülkelerinin dış ticaretinden sağladığı faydalar karşımıza çıkmaktadır. Her yıl, Avrupa Birliği'nin Akdeniz'li partnerlerinden ithalatının 25 milyar \$, ihracatının ise 30 milyar \$ seyrinde olduğu gerçeğiyle tarafları iş birliği noktasında birbirlerine bağımlı hale getirmektedir. Bölgeden petrol sağlanması nedeni ise AB güvenlik politikası içinde yer almasına neden olmuştur (İTO,1996:12). Güney Akdeniz ve Ortadoğu ülkelerinin geçmişi göz önünde bulundurulduğunda görmekteyiz ki bu bölge her zaman iştah kabartmıştır. Bu da bölgeyi parçala-yönet stratejisi benimseyen siyasiler için bölgeyi açık hedef haline getirmiş; bölgedeki karışıklıklar hiçbir zaman sona ermemiştir. Siyasi istikrarsızlık sonucu oluşan kaos ortamı bu bölgeden çok fazla göç alan AB ülkelerini de doğrudan ilgilendirmektedir. Bu sebeple AB çıkarları doğrultusunda bölgeye destek vermeye devam etmektedir. Akdeniz ülkelerinin kendi aralarındaki ticareti durağan seyrettiğinden diğer ülke / ülke gruplarıyla ticari ve ekonomik iş birliği döneme uyum sağlamak açısından da kaçınılmaz olmuştur.

Akdeniz coğrafyası geçmişten günümüze dünya ticaretine yön veren bir bölge olmuştur. Yalnızca bu bölge dünya ticaretinin %20'sini oluştururken, Akdeniz ülkelerinin 3,5 trilyon Dolarlık ticaret hacmi bulunmaktadır. Akdeniz ülkelerinin dünya milli gelirini gösteren pastadaki payı %13'tür. İştah kabartan en önemli hususlardan bir diğeri ise 500 milyonluk nüfusedir. Bu değerler Akdeniz'in neden geçmişten günümüze bir cazibe noktası olduğunu gözler önüne sermektedir (<https://www.tbmm.gov.tr>, 2018). Avrupa Birliği'nin ilk ve en önemli ticari ortaklarından olan Akdeniz Bölgesi ile ilişkileri, ikili anlaşmalar kapsamında 1960'lı yıllara uzanmaktadır. Akdeniz'in güney ve kuzey kıyısındaki ülkeler arasında artan dengesizlikler Avrupa'da yeni stratejilerin geliştirilmesine neden olmuştur. 1970'lerin ikinci yarısında "Global Akdeniz politikası" benimsenmiş, ABD politikalarına karşı rolün yeniden tanımlanarak çok taraflı bir

Akdeniz politikası oluşturulması üye ülkeler tarafından kabul edilmiştir (Kahraman, 2008:1733). Dünya ticaretinin serbestleşmesi yolunda 1995 yılında başlayan Barcelona sürecinden bölgede imzalandıkları STA'lar ile payını almaya devam etmektedir.

Avrupa Birliği, Akdeniz'e olan ilgisini gizlememektedir. AB, Akdeniz ülkelerini AB'nin ekonomik/siyasi anlamda tam üyesi yapmadan etki alanının bu havzaya doğru genişletmek istemektedir. Bunun arkasında kuşkusuz, ABD'nin Akdeniz'deki varlığını sınırlama kaygıları da önemli bir paya sahip. ABD'nin Büyük Ortadoğu Projesi'nin oluşturulması, Barcelona sürecinin başlamasından hayli sonra; ama bugün iki proje çakışmakta ve çekişmektedir. AB, 2010'dan itibaren Akdeniz havzasında bir serbest ticaret bölgesi yaratmak istemektedir. Bunun için öncelikle 10 "güney" ülkesi arasında karşılıklı (ikili veya çoklu) anlaşmalarının çoğalmasını istemektedir (<http://www.birgun.net>, 2017).

Ortadoğu'ya bakıldığında eski dünyanın tam merkezinde bulunmakta; Asya ile Avrupa'nın, Asya ile Afrika'nın, Karadeniz, Akdeniz ve Hint Okyanusu'nun bağlantı yerinde olduğu görülmektedir. Ortadoğu, bu konumu nedeniyle tarih boyunca önemini korumuş ve birçok mücadelenin odak noktası olmuştur. Çünkü Ortadoğu, Doğu ile Batıyı birbirine bağlayan ticaret yolları üzerinde bulunmakta; Nil, Dicle ve Fırat gibi nehirleri ve Süveyş Kanalı, Hürmüz Boğazı gibi önemli su yollarını barındırmaktadır. Bu sebeplerle Ortadoğu tarihin her döneminde tüm dünyanın dikkatini üzerine çekmiş ve süper güçlerin hâkimiyet kurma isteklerine maruz kalmıştır. Dünyada söz sahibi olmak isteyen devletler, bu bölgeyi ele geçirip egemenlik kurmak adına işgallerden ve bölgeyi karıştırmaktan kaçınmamışlardır. Bugün için Ortadoğu'yu asıl önemli kılan ise 1800'lerin sonlarına doğru keşfedilen petrol olmuştur. Ortadoğu hem petrol, hem de doğalgaz rezervleri konusunda dünyanın en zengin bölgesi konumundadır (Karadağ, 1988:9). 14 Aralık 2011 tarihinde AB Dışişleri Bakanları Konseyi tarafından Tunus, Fas, Mısır ve Ürdün ile farklı bir yaklaşım çerçevesinde yeni ticaret anlaşmaları müzakere edilmesi için bu ülkelere teklifte bulunulması kararlaştırılmıştır. "Arap Baharı" sonrasında bölge ülkeleriyle ticari ilişkilerin geliştirilmesi ve bu ülkelerin AB ile bütünleşmesi hedeflenmektedir. Bu amaca yönelik olarak, Libya ve Cezayir gibi henüz Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olmayan ülkelerin de daha sonra bu dört ülkeye katılabileceği

belirtilmektedir. Anılan ülkelerle akdedilmesi planlanan “Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Anlaşmaları”, mevcut Avrupa-Akdeniz anlaşmalarının bir parçası olacak ve ticaretin kolaylaştırılması, ticarete teknik engeller, hayvan ve bitki sağlığı, yatırımların korunması, kamu alımları ile rekabet politikası gibi karşılıklı çıkarları ilgilendiren tüm düzenlemeleri detaylı bir şekilde kapsayacaktır. AB’nin Güney Akdenizli ortaklarının kalkınmaya ve yasal düzenlemelere ilişkin birbirinden farklı olan öncelikleri AB Komisyonu tarafından yapılan müzakerelerde göz önüne alınacaktır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2018).

Tablo 12:

AB’nin Müzakere Sürecindeki Ülkelerle Yapmış Olduğu Diğer Ticaret Ortaklıkları

ÜLKE	KAPSAM / SON DURUM
AZERBAJCAN	ORTAKLIK VE İŞ BİRLİĞİ ANLAŞMASI
BELARUS	İKİLİ ANLAŞMA 31 ARALIK 2009’DA SONA ERDİ
ÇİN	TİCARET VE İŞ BİRLİĞİ ANLAŞMASI
İRAN	TİCARET VE İŞ BİRLİĞİ ANLAŞMASI
İRAK	ORTAKLIK VE İŞ BİRLİĞİ ANLAŞMASI
KAZAKİSTAN	GELİŞTİRİLMİŞ ORTAKLIK VE İŞ BİRLİĞİ ANLAŞMASI
RUSYA	ORTAKLIK VE İŞ BİRLİĞİ ANLAŞMASI

Kaynak: European Commision, 2017

Tablo 12’de görülmektedir ki AB sadece STA’larla değil, Ortaklık ve iş birliği Anlaşmaları ile de diğer devletlerle ilişkilerini devam ettirmektedir. Azerbaycan-AB ilişkileri 1999 yılındaki Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması çerçevesinde gelişmeye başlamıştır ancak 2015 yılında Avrupa Parlamentosu’nun Azerbaycandaki insan hakları mekanizmasını eleştirmesi nedeniyle ikili ilişkiler sekteye uğramıştır. 2016 yılında AB’nin ilişkileri yumuşatma politikası izlediğini görmekteyiz. Burada da yine AB’nin çıkarları doğrultusunda bir yol haritası izlediği muhakkaktır. Çünkü kötü bir AB-Azerbaycan ilişkisi AB’yi enerji konusunda otomatik olarak Rusya’ya bağımlı hale getirecektir. 2019 yılının ilk çeyreğine gelindiğinde ise Azerbaycan gazının; Gürcistan, Türkiye, Yunanistan, Arnavutluk ve İtalya’dan geçen Güney Gaz Koridoru’ndan AB’ye taşınması hedeflenmektedir (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, 2019).

Irak son 20 yılına üç savaş ve ambargo sığdırmış, kişi başına düşen gayri safi milli hasılası bir dönem 200 dolara kadar gerilemiş, dünyanın borç oranı en yüksek olan ülkelerinden birisidir. Irak ekonomisi, tıpkı geçmişinde olduğu gibi, bugün de iktisadî kalkınmasını petrol gelirleriyle gerçekleştiren bir ülkedir. Ekonominin diğer ayaklarını oluşturan sanayi sektörü rekabet gücünü kaybetmiş durumdadır. Irak GSH'sinin %70'i, bütçenin de %98'i petrol gelirlerinden elde edilmektedir. Ulaşılan son kişi başı GSMH Irak'ın 25 yıl önceki düzeyinin sadece 1/4'üdür (Çetinsaya, 2006:28). Petrol, Irak'ın ihracatında %98 gibi çok büyük bir paya sahiptir. Siyasi istikrarsızlık, altyapı ve güvenlik sorunları nedeniyle Irak henüz sanayi alanında önemli bir gelişme gösterememiştir. Bu nedenle her türlü ihtiyaç maddesinde ithalata bağımlı durumdadır. Irak'ın ithalat düzeyi petrol gelirlerine bağlıdır. Petrol gelirlerinin artışına paralel olarak Irak'ın ithalatı da istikrarlı bir artış izlemiştir. İşsizlik ciddi bir toplumsal sorundur. İşsizlik oranı (aktif işgücü içindeki) ülke genelinde %8'dir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2019). Irak'ın AB ülkeleri ile olan ticaretini, bu ülkeleri karşılıklı olarak Ortaklık ve iş birliği Anlaşması yapmaya yöneltmiştir. 11 Mayıs 2012'de Avrupa Birliği temsilcisi Catherine Ashton, Irak Dışişleri Bakanı Hoşyar Zebari ile AB-Irak Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmasını imzaladı. Birlik ile Irak arasında ilk defa olmak üzere imzalanan böylesi bir çerçeve anlaşma, terörle mücadele ve insan haklarının desteklenmesi gibi siyasi konulardan, enerji ve hizmetler gibi kilit role sahip alanlarda ticaret ve yatırım konularına uzanan bir yelpazede bağları ve işbirliğini geliştirecek kapsamlı bir platform oluşturmaktadır. AB, Irak'a yönelik taahhütlerine uygun hareket etmektedir. Bu taahhütler, Irak'ın yeniden inşasına yönelik olarak, Irak halkının temel hizmetlere erişiminin sağlanması, demokrasinin geliştirilmesi ve iyi yönetimin teşvik edilmesi amacıyla 2003 yılından bu yana Avrupa Birliği'nin sağlamış olduğu 1 milyar Euro'luk katkıda da kendisini göstermektedir (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, 2019).

İşbirliği anlaşması yapılan bir diğer ülke ise Kazakistan'dır. Kazakistan, dünyanın önemli bir yakıt-enerji bölgesidir. Kazakistan sahip olduğu petrol kaynakları bakımından, petrol çıkartılan diğer ülkelerin çoğundan daha ileridedir. Ülkede halen 172 petrol, 42 kömür ve 94 gaz kaynağı vardır ve çıkartılan petrol ve kömür miktarı 2,8 milyar ton, gaz üretimi ise 1,9 trilyon metre küptür. Kazakistan bu sebeple dünya enerji piyasaları için önemli yere sahiptir (Aizhan ve Diana, 2013:23). Kazakistan ve AB arasında ise, ilk defa bir Orta Asya ülkesi ile, "Geliştirilmiş Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması" imzalanmıştır.

Anlaşmanın Avrupa Parlamentosu'nda onaylanması bekleniyor. Anlaşma Kazakistan'ın Avrupa ile olan ticari ve ekonomik ilişkilerini iyileştirme ve büyütme amacına hizmet edecektir. 2015 yılının Aralık ayında Kazak diplomatlar ile Avrupa Birliği Temsilcisi Federica Mogherini arasında imzalanan anlaşmalar sayesinde AB'nin istediği reformlar Kazakistan tarafından gerçekleştirilmiştir. Konuyla alakalı Brüksel merkezli Avrupa Enstitüsü'nün Asya Çalışmaları bölümü ise yaptığı açıklamada, "*Kazakistan Avrasya Ekonomik Birliği'nin kilit ülkesi olarak bölgede, ekonomik istikrarın devamı yönündeki öncü rolünü halihazırda sağlamış durumdadır*" ifadelerini kullanarak anlaşmanın önemini vurgulamıştır (<http://old.qha.com.ua>, 2019).

2.2.2.1. Avrupa Birliği-ASEAN

Dünya yeni bölgesel oluşumların ve entegrasyonların hız kazandığı bir zaman dilimi içerisinde bulunmaktadır. Ekonomik, politik ve sosyal olarak yaşanan bu entegrasyon hareketlerinin hızı ve dünya ticaretine olan etkisi dikkate alındığında ne denli önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Bölgesel pazarlarda yaşanan genişleme bölge içinde olduğu kadar bölge dışındaki ülkeler içinde ticari fırsatları beraberinde getirmektedir (Guerrero, 2010: 52). Ekonomik entegrasyon hareketleriyle birlikte örgüt içerisinde ticaret artış gösterirken bölgeye olan sermaye akışları da hızlanmaktadır. Bu şekilde artan ticaret, kaynakların etkin kullanılmasına yardımcı olduğu gibi entegrasyona üye olan ülke ekonomilerinin pazarlarının büyümesinde de etkili olmaktadır. Dünya çapında birçok ülke arasında bu tür entegrasyon ve ekonomik örgütler bulunmakla birlikte bunlardan bir tanesi de Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN)'dir (İspiroğlu ve Pazarcı, 2018:230).

Endonezya, Filipinler, Malezya, Singapur ve Tayland ülke yetkililerinin 1967'de imzalamış oldukları 5 maddelik bildiri ile ASEAN aktif hale gelmiştir. Bu 5 maddelik bildiri topluluğun kurulum amaçlarından sosyal/kültürel/egitim/teknik/ekonomik işbirliklerini kapsamaktadır. Topluluğun kuruluş yıllarında ülkelerin siyasi istikrarsızların çözüme kavuşturulması ön planda tutulmuştur (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2019). Bu kapsamda en büyük çözüm ortağı AB olurken bunu ABD, Kanada, Rusya, Avustralya, Çin, Japonya, Güney Kore, Hindistan, Avustralya ve Yeni Zelanda diyalog ortakları takip etmiştir. Topluluk; Avrupa stili tek pazar oluşturma hedefi ile yola çıkarak hem mal-sermaye-yatırım-iş gücünün kendi içlerinde serbest dolaşımını

öngörmüş; hem de yabancı yatırımcıyı bu bölgelere taşımayı hedeflemiştir. AB ticari ilişkilerine bakıldığında ASEAN'ın en büyük üçüncü ticari partner durumunda olması, topluluğun AB için cazibesini gözler önüne sermektedir. Bu durum topluluk ülkeleri için de geçerlidir. Öyle ki topluluk ülkeleri için AB en önemli ikinci ticari ortak durumundadır. Ancak halihazırda henüz bir serbest ticaret anlaşması akdedilmiş değildir

Singapur'un Güney Asya'da önemli ticaret merkezi konumunda olması AB için önemi farklı kılmaktadır. Topluluk üyeleri arasında gelişimini çok kısa sürede tamamlayarak parlayan Singapur, hem bir liman şehri olması sebebiyle serbest ticaret merkezi haline gelmiş hem de dünyanın önemli petro-kimya üreticilerinden biri olmuştur. Hızla gelişen ticaret ağıyla birlikte önemli bir finans merkezi haline de gelmiştir. Singapur'u sadece topluluk ülkeleri arasında değil diğer dünya ülkelerinden de sıyıran en önemli özellik *GSYİH'nin üç katı ticaret hacmine sahip olması, dışa açıklık bakımından dünyadaki en liberal ülkeler arasında yer almasıdır* (Deik, 2014:5).

Tablo 13

Singapur'un Dış Ticaret Göstergeleri (milyon Dolar)

Yıllar	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2013	410.300	373.000	783.300	37.300
2014	409.800	366.300	776.100	43.500
2015	346.638	296.745	643.383	49.893
2016	329.871	283.009	612.880	46.862
2017	373.222	327.676	700.898	45.546

Kaynak : TradeMap, 2019

Tablo 13'te Singapur'un dış ticaret göstergelerine yer verilmektedir. 2013-2017 yıllarını kapsayan bu dönemlerde Singapur'un dış ticaretinde Almanya ve Fransa gibi AB ülkeleri önemli yer tutmaktadır. Gerek AB ülkeleri ile olan dış ticareti, gerekse Singapur'un konumu tarafları ikili ticaret anlaşması yapmaya yöneltmektedir. Singapur ile AB arasında devam eden STA müzakereleri "*Yatırımların Korunması*" başlığı ile 2014 yılında tamamlanmış ve anlaşmanın 2015 yılı sonunda yürürlüğe girmesi planlanmıştır. Ancak günümüze gelindiğinde sürecin hala nihayete erdirilemediği görülmektedir. Halihazırda, Singapur-AB Serbest Ticaret Anlaşması; AB ile bir ASEAN ülkesi arasında yapılacak ilk anlaşma olma özelliği taşımaktadır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2019).

Singapur, AB'nin topluluk içindeki hem en büyük ticaret ortağı hem de Japonya'dan sonra Asya'nın AB'ye yatırım yapan en büyük ikinci ülkesi konumundadır. Bu sebeple müzakerelerin olumlu sonuçlanması AB için önem arz etmektedir.

AB'nin müzakere sürecinde olduğu bir diğer ASEAN ülkesi ise Malezya'dır. Malezya ile ticari ortaklık kurulmak istenmesi tesadüf değildir. Ülke siyasi istikrarsızlıktan uzak, kalkınmayı hızlandırıcı uygulanabilir ekonomik programlara sahip, herhangi bir mali krizi atlatabilecek teşviklere sahip bir profildedir. Ülkede kısa ve uzun vadede yüksek gelirli ülke konuma gelmeyi amaçlayan politikalar mevcuttur. Uluslararası arenada sürekli değişen pazar koşulları her ne kadar Malezya'nın bu politikaları uygulamasını sektöre uğratsa da gelişmiş ülke vizyonunu tamamlamak için hız kesmeden ekonomik temeller atmaya devam etmektedir (Deik, 2014:8). Malezya'nın ihracatında elektrikli ve elektronik eşyalar önemli bir yer tutmaktadır. Ham petrol ve doğal gaz (LNG-Likid doğal gaz olarak satılmaktadır), kimyasallar, makineler, ağaç ürünleri, optik ve bilimsel aletler, tekstil ve giyim ile geleneksel ihraç ürünleri olan palm yağı, kereste, kütük, kauçuk izlemektedir. Malezya'nın dış ticaretinde en önemli ülkeler ABD, Çin, Singapur ve Japonya'dır. Bu dört ülkenin Malezya'nın toplam dış ticareti içindeki payları %50'ye yakındır. Bu ülkelerin dışında Malezya'nın ticaret ortakları arasında; Avrupa Birliği üyeleri ve ASEAN üyeleri ile diğer Asya Pasifik ülkeleri yer almaktadır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2019).

Singapur ve AB arasında akdedilen anlaşma gibi kapsamlı bir anlaşma da bir başka ASEAN ülkesi olan Vietnam iledir. 1997–1998 yıllarında ortaya çıkan bölgesel finansal krizi takiben Vietnam, Asya dışına açılma ve yeni ihraç pazarları bulma gayreti içine girmiş ve büyük ölçüde başarılı olmuştur. Ülkede dış ticaret sektörü nispeten büyük bir hacme sahiptir. Gerek ihracat ve gerekse ithalat, kriz dönemleri hariç, genel olarak büyük bir artış trendindedir. 2014 yılında yaklaşık 150 milyar dolar olan ihracat 2015 yılında 162 milyar dolar, 2016 yılında ise 176 milyar dolar, 2017 yılında ise 254 milyar dolar olmuştur. Vietnam'ın ihraç ettiği ürünler gerek sanayi ve gerekse tarım sektöründe çok geniş bir yelpazeden oluşmaktadır. Ülkenin ihracatında ilk sırayı petrol yağları almaktadır, Petrol yağları dışında, ihracatta ön sıralarda yer alan belli başlı ürünler ayakkabı, pirinç, kahve, balık ürünleri ve diğer mobilyalardır. Ülkenin ürün bazında ihracatı incelendiğinde, ihraç edilen ürünlerin büyük bir bölümünün gelenekselleşmiş olduğu ve ihraç edilen ürün çeşidi bakımından ciddi dalgalanmalar olmadığı

gözlemlenmektedir. Vietnam'ın ithal ettiği ürünler içinde ilk sırayı petrol yağları (ham yağlar hariç) almaktadır, İthalatta önde gelen diğer ürünler içinde demir-çelik ürünleri, telefon cihazları ve otomotiv ve oto yedek parça yer almaktadır. İhracatta olduğu gibi, ülkenin ithal ettiği ürünler çeşit olarak istikrarlı bir yapı sergilemektedir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2019). Yapılmasına karar verilen anlaşma ile karşılıklı olarak gümrük tarifelerinin %99'unun kaldırılacağı öngörülmektedir. *Anlaşmanın yürürlüğe girmesi itibariyle AB'nin uyguladığı ithalat vergilerinin %65'i kaldırılacaktır. 10 yıllık süreç içerisinde de kalan ürünlere uygulanan vergilerin sıfırlanması planlanmaktadır.* AB tarafından akdedilen bir STA'da ilk defa “yeniden üretilmiş mal” kavramının metnine eklenmesi bu anlaşmayı AB'nin yapmış olduğu diğer STA'lardan ayrı bir yere koymaktadır. Anlaşmanın kapsamı içinde *fikri mülkiyet hakları ile çatışan ürünlerin denetimi ve yolsuzlukla mücadele* için önlemler bölümünü kapsamaktadır. Anlaşma yalnız özel sektörü değil kamu işletmelerini de güvence altına almıştır.

ASEAN ülkelerinden Tayland ve Myanmar ile de müzakere sürecinde olan AB şirketleri Tayland'da önemli yatırımcılar konumunda bulunmakta ve iki bölge arasında daha etkin iş birliğinden faydalanacakları belirtilmektedir. Tayland Güneydoğu Asya'nın en büyük ikinci ekonomisidir ve ekonomisi ağırlıklı olarak ihracata dayanmaktadır. Ülke ihracatının %80'i sanayi ürünlerinden oluşur ve bu ürünlerin çoğunun girdisi ithal mallardır. Ülkede petrol üretimi, tüketime göre yetersiz olduğundan dolayı, petrol ithaline bağımlıdır. Tayland ve gelişmekte olan Asya Pasifik ülkeleri arasındaki dış ticaretin kompozisyonu, bölgenin giderek artan entegre üretim yapısını yansıtacak biçimde hammadde ve ara malından oluşmaktadır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2019). Tayland'ın 2015 yılında 210,8 milyar dolar olan ihracatı 2017 yılında 236 milyar dolar seviyesine yükselmiştir. İthalat açısından bakılacak olursa 2015 yılında 201,9 milyar dolarlık ithalat gerçekleştiren Tayland 2017 yılında 225 milyar dolarlık ithalat gerçekleştirmiştir. 1962'den beri askeri yönetimle idare edilen Myanmar'da ise durumlar biraz daha farklıdır. Ülkede yürürlükte bulunan “*İhracat ve İthalatın Kontrolü Yasası*” yetkililerce ihracat-ithalatta lisans istenebilmektedir. Bu sebeple anlaşma kapsamında özellikle ithalat üzerindeki tüm miktarsal kısıtlamaları kaldırması gerekmektedir.

Filipinler ile AB arasında bir STA imzalanması ise 2013 yılından beri gündemdedir. Filipinler AB ile müzakerelere başlayan beşinci ASEAN ülkesidir (T.C. Ticaret

Bakanlığı, 2016). AB ve Filipin yetkililerince 11 Temmuz 2012’de *Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması* imzalanmıştır. Ekonomik ve ticari işbirliği ve güçlenmenin yanı sıra karşılıklı insan hakları ve uluslararası güvenlik sorununun çözümü, göç ve enerji gibi kavramlar da görüşmeler kapsamındadır. ASEAN ülkelerinden Endonezya da 2002 tarihinden itibaren yıldan yıla artan dış ticaret hacmi ve dış ticaret fazlasıyla gözde ülkeler konumunda yer almaktadır. (Deik, 2014:5) AB Konseyi’nin Avrupa Komisyonu’na Endonezya ile STA müzakere etme yetkisi vermesi üzerine, Avrupa Komisyonu yetkilileri ile Endonezya yetkilileri 18 Temmuz 2016 tarihinde Kapsamlı Ekonomik İşbirliği Anlaşması (*Comprehensive Economic Partnership*)’nın imzalanması kararlaştırılmıştır. Müzakerelerde gümrük vergileri, ticaretin önündeki engeller, hizmet ve yatırım, kamu alımları, rekabet kuralları ve fikri mülkiyet hakları gibi birçok konunun ele alınması planlanmaktadır. Anlaşmada çevrenin korunması ve sosyal kalkınmaya ilişkin hükümlere de yer verilmesi beklenmektedir. (<http://bulten.ikv.org.tr>, 2017)

2.2.2.2. Avrupa Birliği-ANDEAN Ülkeleri

Coğrafi keşiflerle birlikte Latin Amerika ülkeleri çok uzun süre sömürgecilikle yönetilmiştir. Siyasi istikrarsızlıkları bölge ülkelerini ekonomik istikrarsızlığa sürüklemiştir. Latin Amerika halkları arasında bariz olan sosyal eşitsizlik, demokrasi olgusunu da sekteye uğratmaktadır. Siyasi ve ekonomik yapının oluşmamış olması ekonomik entegrasyon yolunda bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Kolombiya, Peru, Bolivya ve Ekvator’dan oluşan ANDEAN Ortak Pazarı, 1969’da imzalanarak 1969’da yürürlüğe giren Cartagena Anlaşmasıyla fiiliyata geçirilmiştir. Kendi aralarında ticari serbestleşme amacıyla kurulan bu oluşum, özellikle ABD’nin etkisinden kurtulma isteği taşımaktadır. Bu durum da ülkeleri doğrudan AB ile ekonomik işbirliğine yönelmektedir. Siyasi istikrarsızlıklarından bahsettiğimiz Latin Amerika devletleri, hem iç savaşlarla mücadele etmekte hem de sınır güvenliğini korumaya çalışmaktadır. Hukuk kavramını da tam manasıyla geliştiremedikleri için AB’nin hukuk ilkelerini kabul etmektedirler (BİLGESAM, 2018). Ülkeler, bugün kendilerinden geri olan ülkelere karşı küreselleşmeyi kullanırken, kendilerine ekonomik, teknolojik bakımdan rakip olan kutuplara karşı birleşerek entegrasyonlar oluşturmaktadırlar. ANDEAN da bu entegrasyonlardan biridir (Hepaktan ve Çınar, 2011:76).

Tablo 14'te ANDEAN Ülkeleri'nin dış ticaretine yer verilmiştir. Tablodan da görüleceği üzere Kolombiya'nın dış ticareti yıllar itibarıyla düzenli bir seyir izlememektedir. 2016 yılında ihracatın %13, ithalatın ise %17 azaldığı, 2017 yılında ise ihracatta %21,6 artış, ithalatta %2,7 artış yaşandığı görülmektedir. Kolombiya'nın başlıca ihraç ürünlerini madencilik ve tarım ürünleri oluşturmaktadır. Ülkenin 2018 yılı ihracatı ağırlıklı olarak ham petrol, taşkömüründen elde edilen katı yakıtlar, işlenmiş petrol ürünleri, kahve, kesme çiçek, altın ve muzdan oluşmaktadır. Kolombiya'nın 2018 yılı ithalatında işlenmiş petrol ürünleri, telefon cihazları, binek otomobilleri, dozlandırılmış ilaçlar, helikopter ve uçaklar, otomatik bilgi işlem makineleri ve mısır başlıca ürünlerdir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2019) Dünyanın en büyük kuşkonmaz ve paprika ihracatçısı olan Peru; balık unu, balık yağı, gümüş, Alpaka ve Vikunya yünü üretiminde de dünyada birincidir. Peru, Latin Amerika bölgesinin ise en büyük altın, çinko, kalay ve kurşun üreticisi ve ikinci bakır üreticisidir. Patates, domates, tatlı patates, mısır, avokado ve achiote üretimi bakımından da Peru oldukça zengin bir ülkedir. 2016 yılında 72,2 milyar dolar olan ticaret hacmi 2017 yılında artarak 83,7 milyar dolara, 2018 yılında da 90 milyar dolara yükselmiştir. Bolivya'ya bakıldığında 2018 yılında hem ihracatında hem de ithalatında artış gözlenmektedir. 2018 yılı ihracatı %14,2 artışla 8,9 milyar Dolar, ithalatı %7,5 artışla 9,9 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. Ülkenin 2018 yılı ihracatında başlıca ürünleri; petrol gazları, çinko, altın, soya küspesi, kıymetli metal ve kurşun cevherleri, konsantreleri, işlenmemiş kalay, soya yağı ve Brezilya cevizidir. Bolivya'nın 2018 yılı ithalatında işlenmiş petrol ürünleri birinci sırada yer almakta olup; buhar trübünleri, otomobiller, haşarat öldürücü tarım ilaçları, gaz tribünleri, inşaat demiri, kamyon, kamyonet, telefon cihazları ve ilaçlar ilk sıralarda yer almaktadır. Ekvator, dış ticaretinin önemli bir kısmını, tercihli ticaret anlaşmaları imzaladığı ve ortak bir kültüre sahip olduğu Latin Amerika ülkeleriyle gerçekleştirmektedir. İhraç pazarlarının ve ürünlerinin çeşitlendirilmesi, Ekvator'un dış ticaretindeki önceliklerdendir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2019).

Tablo 14
ANDEAN Ülkeleri'nin Dış Ticareti (bin Dolar)

	Yıllar	Kolombiya	Peru	Bolivya	Ekvator
İhracat	2016	31 044 991	36 040 000	7 081 933	16 797 665
	2017	37 770 123	44 025 000	7 852 361	19 122 455
	2018	41 769 699	47 223 000	8 964 856	21 606 134
İthalat	2016	44 831 143	36 185 000	8 426 933	16 188 693
	2017	46 075 705	39 714 000	9 302 386	19 844 430
	2018	51 232 805	43 144 000	9 995 948	23 019 653
Hacim	2016	75 876 134	-145 000	15 508 866	+608 972
	2017	83 845 828	4 311 000	17 154 747	-721 975
	2018	93 002 504	4 079 000	18 960 804	-1 413 519
Denge	2016	-13 786 152	72 225 000	-1 345 000	32 966 885
	2017	-8 305 582	83 739 000	-1 450 025	38 966 885
	2018	-9 463 106	90 367 000	-1 031 092	44 625 787

Kaynak : ITC TradeMap, 2019

ANDEAN ile AB arasındaki ilk resmi ilişki, 1996 yılında taraflar arasında imzalanan Roma Deklarasyonu ile başlamıştır. 1996'dan beri yapılan görüşmelerde, demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, bölgesel uyum ve taraflar arasındaki ilişkilerin gelişimi konuları ele alınmıştır. Taraflar arasında ekonomik ve siyasi ilişkilerin arttırılması amacıyla, 2003 yılında Politik Diyalog ve İşbirliği Anlaşması imzalanmış ve anlaşma, 1996 yılında akdedilen Roma Deklarasyonu'nun yerini almıştır. Haziran 2007'de AB ve ANDEAN, kapsamlı ortaklık anlaşmasının imzalanmasına ilişkin görüşmelere başladıklarını bildirmişlerdir. Anlaşmanın hedefleri; taraflar arasında siyasi diyalogu arttırmak, ticaret hacminin ve yatırımların arttırılmasına ilişkin gerekli kolaylıkları sağlamak olarak belirlenmiştir (Tezbaşaran, 2011:96).

Andean ülkelerinin AB üyesi ülkelere özellikle Almanya ile yapmış olduğu ticaret hacmi kayda değerdir. Gerçekleşmesi planlanan anlaşma ile öncelikli olarak çözüme kavuşturulması gereken konular; *5 asırdır ötelenen yerli halkın saygı görmesi, göç, çevre, yapısal sorunlar, işsizlik, blok devletlerin güçlendirilmesi, demokrasinin geliştirilmesidir.* Anlaşmanın en önemli getirisi hiç şüphesiz 'uyuşturucu trafiği'nin sonlandırılmasına ilişkin olacaktır. *AB tarafından Andean'a yapılacak yardımların*

koşulsuz olması, topluluk ülkelerinin gere kalmışlığını önemli ölçüde azaltacaktır. Bu sayede yoksullukla boğuşan milyonlarca yerli halka *istihdam* sağlanmış olacaktır. İlerleme kaydeden ANDEAN topluluğu AB için de iyidir çünkü bu sayede AB *göç alma* sıkıntısını bir nebze de olsun atlatmış olacaktır. Anlaşma yapılırken göz ardı edilmemesi gereken en önemli durum AB ve ANDEAN'ın eşit şartlarda olmadığı gerçeğidir. AB'nin GSYH'si değerlendirildiğinde ANDEAN toplamından 50 kat büyük olduğu görülmektedir. Yalnız bu oran bile anlaşmada ANDEAN'ın tabiri caizse kayırılmasını gerekli kılmaktadır. Yine bu hususta AB'nin Andean'da yüksek katma değerli olarak ürettiği mallar için AB ülkelerine gümrüksüz girme imkanı sağlaması gerekmektedir. Yine anlaşma ile yatırımcılara ait getirilecek düzenlemeler neticesinde yapılacak yabancı yatırımlarla bölgedeki teknoloji de gelişecektir. Özetle ANDEAN ülkelerinin gelişimi lehine alınacak kararlar doğrultusunda yürürlüğe girecek bir STA neticesinde yoksulluk ve yolsuzluğun hakim olduğu bölgeye şeffaflık, barış, kültürel etkileşim gibi değerler girecektir (<http://www.antimai.org/bn/andean.htm>, 2018).

2.2.2.3. Avrupa Birliği-Hindistan Arasındaki Müzakereler

Hindistan; Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasındaki dönemde Hindistan uluslararası ilişkilerde aktif bir yer elde etmeye çalışmıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Paris Barış Konferansı sırasında Milletler Cemiyeti'ne (MC) üye olacak ülkeler konusunda yoğun tartışmalar yaşanmıştır. İlk aşamada kurucu üyelik, sadece Versay Antlaşması'nı imzalayan 27 galip devlet ve Britanya İmparatorluğu ile sınırlı bırakılmak istenmiş, fakat daha sonra bu engel aşılmış ve diğer tarafsız ülkelerin de üye olması düşüncesi benimsenmiştir. Ancak başta Hindistan olmak üzere bağımsızlığını kazanmayan ülkeler konusu da gündeme gelmiştir. Özellikle Britanya, Genel Kurulda oy sayısını artırmak amacıyla, egemenliği altındaki diğer ülkelerin de üye olarak kabul edilmesini talep etmiştir (Kıran, 2008:22). Hindistan Versay Antlaşmasını ve diğer barış antlaşmalarını imzalamış; MC'nin bir üyesi olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında da, San Francisco Konferansı'na katılması ardından Hindistan Birleşmiş Milletlere (BM) de dâhil olmuştur (Jayapalan, 2001:22).

Dünya geneli nüfus ve coğrafi büyüklük sıralamasına bakıldığında Hindistan'ın nüfus büyüklüğü olarak dünyada ikinci, coğrafi büyüklük olarak ise dünyada yedinci olduğu görülmektedir. Ekonomisi ise 2,19 trilyon ABD Doları'nı aşan büyüklüktedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2017). Ekonomisinin en önemli kalemi hizmet sektörü ve tarım

sektörü olan ülke 1947’de bağımsızlığını ilan ettiği tarihten itibaren 44 yıl devletin özel sektör, dış ticaret ve yatırımlar üzerinde mutlak egemenliğinin olduğu bir ekonomik sistem benimsemiştir. 1991’den 1998’e kadar uygulanan ekonomik reformlar neticesinde birçok sektörde özelleştirmeler meydana gelmiştir. Bu reformlar neticesinde gerçekleşen özelleştirmelere bağlı olarak doğrudan yatırımlar üzerindeki kısıtlamalar kaldırıldığı gibi gümrük tarifelerinde indirim yoluna gidilmiştir. 2003 yılı Hindistan’ın dış borç alan ülke durumundan sıyrılması nedeniyle önemlidir. Belirtilen tarihten günümüze kadar gelen süreçte ise hızla büyüyerek güçlü bir ekonomi haline gelmiştir. Tahminler ışığında şunu söyleyebiliriz ki; ülke ekonomisi 2025 yılında ABD ekonomisinin %60’ına eşit olacaktır. Ülke İngilizce konuşabilen nitelikli özel sektör çalışanlarıyla rekabet üstünlüğünü elinde tutmaktadır. İşte bu sebeple uluslararası arenada faaliyet gösteren firmalar, Hindistan’ı önemli pazarlar olarak görmekte ve yatırımlarını bu doğrultuda gerçekleştirmektedir (DEİK, 2011:6).

Hindistan ekonomisi iki farklı yapıya sahiptir. Bir yanda, orta sınıfın en zekilerini çalıştıran modern ve küresel rekabet gücüne sahip bilgiye dayalı hizmetler sektörü, diğer yanda çoğunlukla az eğitilmiş işgücünün çalıştığı ve rekoltesi yağışlara bağlı tarım sektörü yer almaktadır. İmalat sektörü geleneksel olarak kalitesiz mallar nedeniyle yetersiz olmasına rağmen, bu durum son yıllarda değişmeye başlamıştır. Hizmetler sektöründeki güçlü büyüme neticesinde sektörün GSYİH içinde payı 2017 yılında %46,5 olarak gerçekleşirken, sanayinin payı %29,1, tarım sektörünün payı ise %17,1 olmuştur. Son yıllarda ekonominin tarıma bağımlılığı azalmış olsa da GSYİH’deki dalgalanmalar hala yıllık muson yağmurlarının sonuçlarına bağlıdır. Toprak sahiplerinin çoğunluğu geçinecek kadar tarım yapabilmektedirler ve çoğu çiftçi ailesi yoksulluk sınırının altında yaşam sürdürmektedirler. Hindistan özellikle kırsal alanda dünyadaki en kötü insani gelişim indekslerinin bazılarında sahiptir. Buna karşın, Hindistan aynı zamanda çok sayıda yüksek nitelikli işgücüne ve birkaç tane uluslararası endüstriyel gruba da sahiptir. Son yıllardaki büyümeye rağmen mali durum zayıflığını sürdürmektedir. Bütçe açığını azaltmaya yönelik politikaların uygulanması politik olarak zorunlu hale gelmiştir. Sübvansiyonları azaltmak, vergi paylarını artırmak (sadece 32 milyon kişi gelir vergisi vermektedir), kamu çalışanlarının sayısını azaltmak ve kamu teşekküllerini kapatmak ya da özelleştirmek güçlü karşıt gruplar yüzünden oldukça zordur (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2019).

AB, Güney Kore ile STA müzakerelerini sonuçlandırdıktan sonra, Hindistan'la işbirliğine yönelmiş ve bu kapsamda 2007 yılında müzakere sürecini başlatmıştır. Bazı konular üzerinde ortak bir karar alınamamış olması müzakerelerin yavaş seyirde takip etmesine neden olmaktadır. Otomobillerdeki gümrük tarifeleri, fikri mülkiyet hakları, hizmetler ve kamu alımları / kamu ihaleleri gibi konularda mutabakata varılamaması süreci daha da uzatmaktadır. Hindistan otomobilde değil de otomotiv parçalarındaki gümrük oranının indirilmesine yönelik öneride bulunmuş, bu öneri AB tarafından red edilmiştir. Hindistan'ın beklentileri bilgi teknolojileri konusundadır. AB'nin beklentileri biraz daha kapsamlıdır. AB; Hindistan'ın banka, sigorta, perakende sektörlerine kolay ulaşmasını istemektedir (<http://bulten.ikv.org.tr>, 2017).

2.2.2.4. Avrupa Birliği-MERCOSUR Ülkeleri

Entegrasyon her ne kadar günümüzde ağırlık olarak AB üzerinden ele alınsa da dünyanın farklı bölgelerinde de ekonomik ve sosyal bütünleşme yöntemleri izlenmektedir. Latin Amerika bu anlamda öne çıkan bir bölgedir zira bölge ülkeleri 1950'lerden bu yana çeşitli yöntemlerle kendi aralarında ticaret hacmini arttıracak ve sosyoekonomik etkiler yaratacak entegrasyon yöntemlerine müracaat etmiştir. Birçok deneme arasında ise en göze çarpan ve en uzun ömürlü olan hala devamlılığını korumakta olan MERCOSUR'dur (Özmelek, 2017:92). Arjantin, Brezilya, Paraguay ve Uruguay arasında gerçekleşen görüşmeler neticesinde 26 Mart 1991'de Asuncion Antlaşması'nı akdedilerek MERCOSUR aktif hale getirilmiştir. Üç yıllık geçiş sürecinin ardından 17 Aralık 1994'de taraflar arasında imzalanan Ouro Preto Protokolü'yle topluluk kurumsal bir yapıya kavuşmuş, akabinde de ortak pazar oluşturularak gümrük birliğine geçilmiştir. 2006 yılında gerçekleşen MERCOSUR zirvesinde Venezuela'nın üyeliğinin kabul edilmesiyle topluluğun sayısı beşe yükselmiştir. Venezuela'nın üyeliği topluluk açısından son derece önemlidir çünkü ülke Güney Amerika'nın en büyük üçüncü ekonomisidir. Bu birleşme ile birlikte topluluğun gayri safi milli hasılası 1 trilyon dolar olurken toplam nüfusu da 250 milyona ulaşmıştır. Meksika ve Küba'nın üyeliği ile ilgili ise tam karar verilmemiştir. AB, ABD ve Japonya'dan sonra dünyanın en büyük dördüncü ekonomidir. Öyle ki bölge; *Latin Amerika Yurtiçi Hasılası'nın %50'sini, nüfusunun %43'ünü, topraklarının %59'unu, endüstriyel üretiminin %50'sini ve dış ticaretinin %33'ünü* kapsamaktadır.

Milli geliri de Latin Amerika'nın toplamına oranla %30 fazladır (<http://politikaakademisi.org>, 2017).

Topluluğun temel amacı ekonomik liberalleştirme sağlayarak bölgede demokrasiyi güçlendirmektedir. Topluluğun birlikte aldığı karar doğrultusunda *temel hak ve özgürlükler korunacak, yoksullukla mücadele edilecek, adil yargı güvenliği* sağlanacaktır. Bunların yanı sıra Mercosur'un bir ticaret bloğu olması nedeniyle üye ülkelerce mal ve hizmetlerin serbestçe dolaşımı öngörülmektedir. Burada altı çizilmesi gereken husus Mercosur'un üyelerine yerel sanayilerin korunabilmesi açısından belirli mallardan muaf tutulmasını talep etme imkanı tanınmasıdır. Birliğin dışında kalan ülkelerle yapılacak ticarete uygulanacak gümrük vergileri üye ülkelerin ortak kararları doğrultusunda belirlenmektedir ve birlikten bağımsız davranarak diğer ülkelerle STA akdetmeleri yasaktır (<http://politikaakademisi.org>, 2017). Serbest ticaret bölgesi olarak kurulan, ilerleyen yıllarda gümrük birliği ve son olarak ortak pazar statüsüyle oluşumunu tamamlayan MERCOSUR'un en net özelliği demokrasi izlediği kararlı çizgidir. Üyeleri arasında demokrasiye gölge düşürecek tavır sergileyen ülkenin üyeliği kati suretle sona erdirilmektedir. 1995'teki MERCOSUR Anlaşmasıyla *Ortak Dış Tarife, Gümrük Kodu ve Otomotiv Sektöründe* başlıca kararlar alınmıştır. %0 ile %20 arasında değişen ortak dış tarife 9000 farklı ürünün %85'ini içermektedir. Gümrük Kodu maddesinde bagajlardan, gümrüklerdeki sevkiyat ve değerleri belirlenmiştir. Üye ülkelerde araç ve yedek parçasının serbest ticaretine ilişkin oluşturulan çerçeve otomotiv sektörü kapsamında değerlendirilmiştir.

Tablo 15
MERCOSUR Ülkeleri'nin Dış Ticareti (bin Dolar)

	Yıllar	Arjantin	Brezilya	Paraguay	Uruguay	Venezuela*
İhracat	2016	57 733 350	185 235 399	8 501 839	6 963 552	29 394 276
	2017	58 384 195	217 739 177	8 679 833	7 889 387	31 991 665
	2018	61 559 407	239 889 210	9 044 992	7 641 122	32 938 256
İthalat	2016	55 609 517	137 552 002	9 752 559	8 136 629	15 540 909
	2017	66 899 300	150 749 452	11 837 407	8 457 877	10 577 441
	2018	65 441 016	181 230 569	13 334 490	9 001 662	10 536 052
Hacim	2016	113 342 867	322 787 401	18 254 398	15 100 181	44 935 185
	2017	125 283 495	368 488 629	20 553 240	16 347 264	42 569 106
	2018	127 000 433	421 119 779	22 379 482	16 642 744	43 474 308
Denge	2016	2 123 883	47 683 397	-1 250 720	-1 173 077	13 853 367
	2017	-8 515 105	66 989 725	-3 193 574	-568 490	21 414 224
	2018	-3 881 519	58 658 641	-4 289 498	-1 360 500	22 402 204

Kaynak : TradeMap, 2019

* Birinci açıklayıcı dipnot: 2018 verileri geçicidir.

Tablo 15'te MERCOSUR ülkelerinin 2016-2018 yılları arasındaki dış ticareti görülmektedir. Arjantin 2016 yılında ithalattaki çok keskin düşüş nedeniyle dış ticaret fazlası nominal olarak 2,1 milyar Dolar'a yaklaşmış olup, 2017 ve 2018 yıllarında dış ticaret açığı vermiştir. Dış ticaret politikasında 1980'lerde ithal ikameci politikaları terk ederek daha liberal ticaret politikası uygulamaya başlayan Arjantin'de ithal ikameci sıkı korumacılık politikaları tarife ve tarife dışı engeller varlığını sürdürmektedir. Çin ve ABD, Arjantin'in ithalatında Brezilya'dan sonra gelen önemli ülkelerdir. Tek tek ülkeler itibarıyla Avrupa ülkeleri Arjantin'in ithalatında görece olarak alt sıralarda yer almaktadır. Almanya, İtalya, İspanya, Fransa AB ülkeleri arasında ithalatta ilk sıralarda yer alan ülkelerdir. (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2019) Diğer bir Mercosur ülkesi olan Brezilya, geleneksel pazarı olan Amerika kıtası ve Avrupa Birliği'nin yanında son dönemde Afrika, Orta Doğu ve Körfez, Doğu Avrupa ve Asya pazarlarına ihracatını önemli ölçüde artırmıştır. Güney-Güney ticareti olarak tanımlanan ve dünya ticaretinde giderek daha ağırlık kazanan eğilimde Brezilya'nın payı büyüktür. Brezilya ihracatta sergilediği başarısını ihraç mallarını çeşitlendirerek ve geleneksel pazarlarının dışında kalan pazarlara açılarak elde etmiştir. MERCOSUR'un küçük ortağı Paraguay ağırlıklı olarak

tarım ve hayvancılık ürünleri ihraç etmektedir. 2017 yılında yaklaşık 8,7 milyar ABD Dolar ihracat yapan Paraguay'da tarım ve hayvancılığın ihracat payı yüzde 65 civarında olup, soya ve ürünleri, sığır eti, mısır, pirinç en önemli ihraç kalemlerini oluşturmaktadır. 2017 yılı itibarıyla yaklaşık 11,8 milyar ABD Dolar ithalat yapan Paraguay'ın ithalatı içinde petrol, cep telefonları, otomobiller, otomatik bilgi işlem makineleri, haşarat öldürücü, dezenfekte edici ürünler, kimyasal gübreler, kamyon ve kamyonet, monitörler ve projektörler, kauçuktan yeni dış lastikler, en önemli payı tutmaktadır. Tablo 18'de Uruguay'ın toplam ihracatının 2018 yılı itibarıyla 7,6 milyar ABD Dolar, ithalatının ise 9 milyar Dolar olduğu görülmektedir. Ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılık ürünleri ihraç eden Uruguay'ın temel pazarları Brezilya ve Arjantin'in yanında AB ülkeleri ve Çin'dir. 2006 yılında topluluğa kabul edilen Venezuela'nın en önemli ihracat ürünü ham petroldür ve dünyanın en zengin petrol rezervine sahip ülkedir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2019).

Brezilya-Arjantin başlı başına MERCOSUR'un toplam ticaretinin %97'sini kapsadığından belirtilen ülkeler yakın markaja alınmalıdır. Temmuz 2018 yılında Arjantin Dışişleri Bakanı Jorge Faurie; AB ile Latin Amerika'nın ticaret bloğu Mercosur arasında 20 yıldır devam eden serbest ticaret anlaşması müzakerelerinin tamamlanmaya yakın olduğunu, anlaşmaya nihai şeklinin 2018 yılı Eylül ayının ilk yarısına kadar verileceğini söylemiştir. Ancak 2019 yılının ilk çeyreğine geldiğimizde hala anlaşmanın nihayete varılmadığı görülmektedir.

AB-Mercosur arasında müzakere edilen Ortaklık Anlaşması'nın ticari kısmında, malların ve hizmetlerin ticaretine ilişkin hükümlerin yer almasının yanı sıra, yatırım, kamu ihaleleri, fikri mülkiyet, coğrafi işaretler, rekabet, sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin hükümler de bulunmaktadır. Ayrıca, sağlık ve bitki sağlığına ilişkin standartlarla ilgili özel bir anlaşma yapılması öngörülmektedir. AB ve Mercosur arasındaki bu ticari anlaşma sonuçlandırıldığı takdirde 700 milyon tüketiciden oluşan bir pazar elde edilecektir (İKV,2011).

2.2.2.5. Avrupa Birliği-Ukrayna

Ukrayna ekonomisi, 28 yıllık bağımsızlık tarihinde her zaman ülkesinin kaderini tayin edecek önemde olmuştur. Öyle ki 1991 yılında SSCB'den ayrılarak bağımsızlığı tercih eden Ukrayna'da yapılan referandumda halin %90 oranında desteklediği ayrılma kararında Ukrayna ekonomisinin içinde bulunduğu koşullar önemli bir rol oynamıştır.

Bağımsızlık kazanmasından sonra serbest piyasa ekonomisine geçişi sağlayacak ekonomik programların hayata geçirilmesi geciktirildiğinden, Ukrayna ekonomisinde iyileşme görebilmek için uzun yıllar beklemek gerekmiş, ekonomik koşullar Ukrayna dış politikasında önemli rol oynamıştır (Özdal, 2013:11).

Ortaklık Anlaşması'nın Ukrayna'ya kısa vadede getirmesi beklenen ekonomik bir yarar olmadığı gibi, Birliğin sermaye akışında şeffaflık, yolsuzlukla mücadele ve demokratik reformlara sıkı sıkıya bağlılık gibi beklentileri söz konusu olacaktır (Baev, 2013). Her ne kadar Ukrayna IMF önderliğinde serbest piyasa ekonomisine adapte olmaya çalışsa da bu tedbirler çıkmaza girdi ve ülkenin yabancı yatırıma muhtaç konumu, sınırlı ticareti ve sektörel kısıtlılığı, Ukrayna ekonomisinin inkâr edilemez gerçekleri olarak kaldı. Buna bir de Rusya'daki gibi çarpık özelleştirmelere bağlı olarak oligarklaşma ve yolsuzluklar eklenince, Kiev ekonomik kalkınma için farklı projeleri masaya yatırmaya başladı. Tam da bu noktada, Ukrayna'nın iki büyük ticaret ortağı AB ile Rusya, iki farklı projeyle Ukrayna'yı adeta yakın markaja aldı. Üstelik hem Brüksel'in hem de Moskova'nın "ya biz ya da onlar" biçimindeki tavrıyla Ukrayna'yı tercihe zorlaması, denge stratejisi gütmeye çalışan Ukraynalı yöneticileri köşeye sıkıştırmakla kalmadı, içinden çıkılması zor bir bölünmenin eşiğine getirdi (Sağlam, 2014:436).

Tablo 16

Ukrayna'nın Dış Ticareti (milyon Dolar)

Yıllar	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2012	68,7	84,6	153,3	-15,9
2013	63,3	76,9	140,2	-13,6
2014	53,9	54,3	108,2	-0,4
2015	37,2	36,4	73,6	0,8
2016	36,4	38,1	73,6	0,8
2017	43,4	49,4	92,8	-6
2018	47,4	56,8	104,2	-9,5

Kaynak : TradeMap, 2019

Tablo 16’da Ukrayna’nın 2012-2018 tarihleri arasındaki dış ticaretine yer verilmektedir. Ukrayna ekonomisine yakından bakıldığında, Ortaklık Anlaşması’na giden yolda önemli bedeller ödeneceğini söylemek mümkündür (Özdal, 2013:9).

1994 yılında başlayan Ukrayna ve AB ilişkileri 2008 yılına kadar *Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması* çerçevesinde ilerlemiştir. Siyasette, ticarete, ekonomide ve insan hakları konularında ilerleyen bu ilişkilerde Ukrayna’nın temel amacı AB üyesi olmaktır. Eski Devlet Başkanlarından Viktor Yanukoviç’in 2011’de yayınlanan bir makalesinde bu amaç şu sözlerle ifade edilmektedir: "*Önümüzdeki 10 yıl içinde Avrupa ailesiyle tekrar bir araya gelmek istiyoruz. Hedefe tek başımıza ulaşamayız. Avrupa’daki dostlarımızı, destek vermeye çağırıyoruz. Geleceğimiz Avrupayla yakın bağlar kurmaya ve sonunda AB’ye tam üye olmaya bağlı*" dır. Özellikle Sovyetler Birliği’nin dağılması Ukrayna’yı Avrupa eksenli bir politika izlemeye yönelmiştir. Serbest vize rejiminin uygulama temel konusu üzerinde ilerleyen işbirliğinin karşısında ise Rusya bulunmaktadır. Rusya’nın bu baskıcı yaklaşımının ardından Ukrayna ve Rusya Devlet Başkanları görüşerek Rusya-Kazakistan-Belarus Gümrük Birliği’ne eklenme yolunda olumlu tavır sergilemişlerdir. Ancak AB’ye göre Ukrayna ya kendisi ile STA imzalamalı ya da Avrasya Ekonomik Birliği’ne katılmalıdır. Ukrayna tercihi AB’den yana kullanarak Eylül 2013’te *AB Ortaklık Anlaşması* projesini onaylamıştır. Belirtilen tarihten itibaren Ukrayna AB ilişkilerinin düz bir çizgide seyrettiğini söylemek zordur. Ancak 2014 yılına gelindiğinde Ortaklık Anlaşması’nın serbest ticaret bölgesinin kurulmasını öngören hükmü yürürlüğe girmiştir. Bu uygulama, Avrupa Birliği’nin ürünlerin çoğu için gümrük vergilerini iptal etmesini ve gümrük süreçlerinin kolaylaştırılmasını öngörmektedir. Böylece, Ukrayna vatandaşları ucuz Avrupa ürünlerine erişim sağlayacak, ürün yelpazesi genişleyecek, rekabet koşulları ve AB’nin katı kalite standartları sayesinde Ukrayna’da üretilen ürünlerin kalitesi de yükselecek, araçların fiyatı düşecek, dışında tüketici haklarının korunması güçlendirilecek, çalışma şartları iyileştirilecektir. Bunun dışında AB ile serbest ticaret bölgesi anlaşması, kalite kontrolü yapılmadan ürünlerin elden satın alınması yasağını öngörmektedir (<http://qha.com.ua/tr>, 2017).

21 Kasım 2015 tarihinde Ukrayna Hükümeti’nin AB ile ortaklık sürecini askıya alan kararı imzalaması ülkeyi bir an da şiddet ve kaos ortamına sürüklemiştir. Tüm bu gelişmeler neticesinde hükümet devrilirken Rusya, Kırım’ı tek taraflı olarak ilhak

etmiştir. Tüm bu olaylar AB yanlısı yeni bir hükümet kurulmasıyla durulmuş ve AB ile ilişkiler yeniden düzeltilme yoluna gidilmiştir. 2016 yılında *Serbest Ticaret Bölgesi Anlaşması* yürürlüğe girmiş ve Ukrayna'nın 10 yıl içerisinde AB'ye tam uyumu öngörülmüştür. Anlaşmayla, ithal edilecek ürünler için yeni düzenlemeler bulunmaktadır. Sanayi ürünlerinde gümrük tarifesinin sıfırlanması öngörülmüştür (<http://aa.com.tr/tr>, 2017).

Değerlendirme

Sadece ticaretin önündeki engelleri kaldırmak için değil; sanayileşme, ekonomik altyapı değişikliği, teknolojik ilerleme sağlama gibi konular hem gelişmekte olan ülkeleri hem de AB üyesi ülkeleri serbest ticaret anlaşması yapmaya yöneltmiştir. AB, komşuluk ilişkilerini baz alınarak yürüttüğü STA politikalarını günümüzde tamamen değiştirerek istihdam alanı oluşturma ve sürdürülebilir büyüme sağlama odaklı ilerletmektedir.

Çalışmanın, “*Serbest Ticaret Anlaşmaları Bağlamında Avrupa Birliği-Üçüncü Ülke İlişkileri*” başlığını taşıyan ikinci bölümü yukarıdaki paragrafta değinildiği üzere STA'ların AB için önemiyle başlamaktadır. Bu kısımda öncelikle vurgulanan ülkelerin uluslararası ticarete çok taraflı serbestleşmenin yarattığı rekabet baskısını bölgesel anlaşmalar yoluyla azaltmaya ve dengelemeye çalıştığıdır. STA'ların ardındaki en önemli etkenin ülkelerin ekonomik büyümesine olumlu katkı sağlayacağı, pazar genişlemesinin bir sonucu olarak artan rekabetin yarattığı verimlilik artışının ekonomik büyümeye olumlu etkisi yine bölümde ortaya konmaktadır. Bu kısmın akabinde iki alt başlık halinde “*Avrupa Birliği'nin Sonuçlandığı Serbest Ticaret Anlaşmaları ve Taraf Ülkelere Etkisi*” ve “*Avrupa Birliği'nin Serbest Ticaret Anlaşmaları Kapsamında Müzakere Yürüttüğü Ülkeler*” incelenmektedir.

2019 yılına gelindiğinde AB'nin sonuçlandırmış olduğu 29 STA bulunduğu görülmektedir. Bölüm, AB'nin sonuçlandığı son STA olan *Japonya* ile başlamaktadır. Sırasıyla *Güney Afrika*, *Güney Kore*, *Şili* ve *Meksika* ile devam etmektedir. Japonya kısmında ülkenin son 10 yıllık dış ticaret rakamlarına ve ihracat / ithalatında başlıca ürünlerine yer verilmektedir. Belli tarih aralıkları haricinde Japonya'nın dış ticaret hacminin arttığı görülmektedir. Japonya-AB Ekonomik Ortaklık Anlaşması yürürlüğe girdiğinde dünya GSYH'sının yaklaşık %28.5'ini elinde bulduran ikinci en büyük

dünya ekonomisiyle ve dördüncüsü arasında 600 milyon nüfuslu serbest ticaret alanı tesis edilmiş olacak; anlaşma ile birlikte AB-Japonya yıllık ticaretinin 36 milyar euro artışı beklenirken, 500 milyonluk AB pazarı ile 130 milyonluk Japon pazarının entegrasyonu kolaylaşacaktır. Japonya'dan sonra Güney Afrika, Güney Kore, Şili ve Meksika kısım kısım incelendiğinde, genel ekonomik krizler haricinde, ticaret hacimlerinde artış görülmektedir. AB'nin bahsi geçen her ülkeyle STA yoluna gitmesinin ülkeler bazında farklı nedenleri mevcuttur. Örneğin Güney Afrika, 30.370.000 km² alanıyla dünyanın en büyük ikinci kıtası olması ve çoğu gençlerden oluşan 1 milyar 216 binlik nüfusuyla Avrupa devletleri tarafından cazip hale gelmektedir. Kore Savaşı'ndan sonra dünyanın en fakir ülkelerinden biriyken bugün 32.775 dolarlık milli gelir seviyesiyle dünyanın en büyük 11. ekonomisi olan Güney Kore ile AB'yi STA yapmaya yöneltmiştir. Kısa vadede bile bu STA ile AB şirketlerinin bir yıl içinde 350 milyar euro kazanç sağladığı görülmektedir. Şili'nin çok iyi işleyen bir gümrük rejimine sahip olması ve dünyada en fazla STA'sı olan ülke durumunda olması AB'yi de Şili ile STA yapmaya yöneltmiştir. Meksika'nın Latin Amerika ve Karayip ülkeleri arasında dış ticaret oranlarıyla yüksek paya sahip olması bakımından bölgedeki diğer ülkelerden ayrılmış; bu da AB ülkelerini Meksika'ya yöneltmiştir. Ülkeler bazında bu farklı kriterler dışında AB'nin amacı ekonomik büyüme ve verimlilik artışı sağlamaktır. Bölüm içinde incelendiğinde hem bahsi geçen ülkelerin hem de AB'nin dış ticaret hacimlerinde artış sağladığı görülmektedir.

Avrupa Birliği'nin Serbest Ticaret Anlaşmaları Kapsamında Müzakere Yürüttüğü Ülkeler kapsamında ASEAN, ANDEAN, MERCOSUR ülke grupları ile Hindistan ve Ukrayna'ya ayrı alt başlıklar halinde yer verilmektedir. Ancak onlara geçmeden AB'nin müzakere yürüttüğü Akdeniz Ülkeleri, Ortadoğu Ülkeleri ve Kazakistan'a kısaca değinilmiştir. Bu ülkelerin ortak özelliğinin sahip oldukları enerji havzaları, zengin petrol kaynakları olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. ASEAN ülkelerinden Singapur, AB'nin topluluk içindeki hem en büyük ticaret ortağı hem de Japonya'dan sonra Asya'nın AB'ye yatırım yapan en büyük ikinci ülkesi konumundadır. Bu sebeple müzakerelerin olumlu sonuçlanması AB için önem arz etmektedir. Singapurla birlikte diğer ASEAN ülkelerinden Malezya, Vietnam, Tayland, Myanmar, Filipinler ve Endonezya ile de görüşmeler devam etmektedir. ANDEAN ülkelerinin özellikle Almanya ile yapmış olduğu ticaret hacmi kayda değerdir. Yıllar bazında Kolombiya, Peru, Bolivya ve Ekvator

incelendiğinde ticaret hacimlerinde artış sergilediği görülmektedir. Yoksullukla boğuşan ANDEAN halkı için müzakereleri devam eden STA önemliken, anlaşma neticesinde AB göç alma sıkıntısını bir nebze de olsa atlatacağı için her iki tarafın lehine gerçekleşecek bir durum söz konusudur. Hindistan ise Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasındaki dönemde uluslararası ilişkilerde aktif yer almış, 2003 yılından itibaren de dış borç alan ülke konumundan sıyrılıp hızla büyüyerek güçlü bir ekonomi haline gelmiştir. Ekonomik büyüklüğünün yanı sıra, nüfus ve coğrafi büyüklüğü de AB'yi kendi çıkarları doğrultusunda ülkeyle STA yapmaya yöneltmiştir. MERCOSUR ülkeleri için de aynı durum söz konusudur. Arjantin, Brezilya, Paraguay, Uruguay, Venezuela ile görüşmeleri devam eden AB için özellikle toplam ticaretin %97'sini kapsayan Arjantin ve Brezilya ile anlaşmanın nihayete ermesi önemlidir. Yine AB ve MERCOSUR arasındaki bu ticari anlaşmanın sonuçlanması neticesinde 700 milyon tüketiciden oluşan bir Pazar elde edilecektir. Bölüm Ukrayna ile sona ermektedir. SSCB'den ayrıldıktan sonra AB eksenli bir politika izleyen ülkenin dış ticaret hacminin yıllar içinde artış sağladığı görülmektedir. Belli tarihlerde anlaşma askıya alınsa da her iki taraf için de anlaşmanın nihayete erdirilmesi noktasında çalışmalar devam etmektedir.

Çalışmanın ikinci kısmında AB'nin sonuçlandırdığı ve müzakerelere devam ettiği ülkeler çok olmasına rağmen ticaret hacimleri ve ikili ilişkiler bakımından önem arz eden beşer ülke seçilmiş ve dış ticaret verileri ile anlaşma sürecine yer verilmiştir. Mart 2010 yılında AB tarafından "AB 2020 Stratejisi" başlıklı bildirim yayımlanmış, küresel alanda rekabet edebilmek amacıyla güçlü ve sürdürülebilir sanayi tabanı oluşturulması yönünde karar alınmıştır. Başta yeni nesil serbest ticaret anlaşmalarını uygulamayı ve ihracatta meydana gelen artışı rekabetçi gücüne de yansıtmayı amaçlayan AB'nin seçilmiş ülkeler bazında ilerleyişine bu bölümde yer verilerek Gümrük Birliği nedeniyle anlaşmalara taraf olmak durumunda kalan Türkiye üzerindeki etkilerine üçüncü bölümde yer verilecek olması nedeniyle bir çerçeve oluşturarak katkı sağlamak amaçlanmıştır.

BÖLÜM III

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ÜÇÜNCÜ ÜLKELERLE YAPTIĞI SERBEST TİCARET ANLAŞMALARINI'NIN TÜRKİYE ÜZERİNE ETKİLERİ

Her geçen yıl ülkeleri uluslararası rekabete sürüklemekte, ülkelerde bu rekabete dayanırken aynı zamanda ticaret hacimlerini de arttırabilmenin yollarını aramaktadırlar. Son 70 yılda Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ve Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) ile yürütülen sürecin Doha Turu'nda çıkmaza girmesiyle ülkeler kendi aralarında STA imzalama yoluna gitmektedir. *“Avrupa Birliği'nin Üçüncü Ülkelerle Yaptığı Serbest Ticaret Anlaşmaları'nın Türkiye Üzerine Etkileri”* başlığını taşıyan bu bölümde Türkiye'nin AB sürecine, Türkiye'nin STA'lardan beklentilerine yer verildikten sonra müzakereleri devam eden, iktisadi büyüklükleri ile birlikte dünya gayri safi milli hasılasının neredeyse yarısını oluşturan AB-ABD Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı'nın Türk ekonomisine etkileri çeşitli resmi kaynaklardan toplanan veriler üzerinden yapılan hipotetik analizler çerçevesinde incelenecektir. Bölüm, AB tarafından gerçekleştirilen STA'ların Türkiye'ye etkileriyle sonuçlanacaktır.

3.1. Türkiye'nin Avrupa Birliği Süreci

II. Dünya Savaşı sona erdiğinde dünyadaki Doğu-Batı bloklaşmasında Türkiye Batı bloğu içerisinde bulunmuştur. Bu tercihinin sonucunda da NATO'ya dahil olmuştur. O dönemdeki ekonomik oluşumların en önemlilerinden Avrupa Ekonomik Topluluğu'na başvurarak bir nevi yol ayrımına girmiştir (Uysal, 2001:141). Kalkınmasını hızlandırmak amacıyla AET'ye ortaklık başvurusunda bulunan Türkiye, aynı dönemde Yunanistan'ın da Topluluğa başvuru yapması sonucunda durumun aleyhine gelişeceğini düşünerek kaygılanmaya başlamıştır (Çayhan ve Ateşoğlu Güney, 1996:96).

Ülkemiz açısından AB önemli bir hedeftir ve yıllardır iktidara gelen bütün siyasi iktidarlar bu hedefi paylaşmıştır. Türkiye'nin AB ile tarihi süreci incelendiğinde; AB macerası 1959'lu yıllara dayanmaktadır. Bu dönemde AB ile ilişkilerimiz AET'ye 1959 tarihinde yapılan başvuru ile başlamış ve bugüne kadar değişik zeminlerde sürdürülen müzakerelerle, üye ve aday üye ülkelerin katılımıyla yapılan zirvelerle, üye ülkelerin devlet veya hükümet başkanlarıyla yürütülen ikili görüşmelerle ve üst düzeyde karşılıklı gerçekleştirilen ziyaretlerle dalgalı bir seyir izlemiştir (Özer, 2009:90). Ancak Türkiye'nin kaygıları boşa çıkmış, Avrupa Ekonomik Topluluğunca başvurusu kabul

edilmiştir. Topluluğun sunmuş olduğu üyelik koşullarını yerine getirinceye kadar da geçerliliği sürecek bir ortaklık anlaşması imzalanması önerilmiştir. Ankara Anlaşması olarak bilinen bu anlaşma 1963’de akdedilmiş ve 1964’de yürürlüğe girmiştir. Anlaşmayla Türkiye ve Topluluk arasında gerçekleşecek ticari ilişkinin hukuki temelleri atılmıştır (<https://www.ab.gov.tr>, 2017). Anlaşma’nın üç dönemde gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. Sekiz yıl süren *Hazırlık Dönemi*’nde Topluluk Türk ekonomisini güçlendirerek, ülkeyi Gümrük Birliği’ne hazır hale getirmeyi hedeflemiştir. Oluşturulan mali protokoller çerçevesinde AET’nin Türkiye’nin dış ticaretindeki payının arttığı görülmektedir (Ceyhan, 1991:487). İkinci Aşama *Geçiş Dönemi*’ni kapsamaktadır. 1973’teki Katma Protokol’le geçiş dönemi başlamış, Hazırlık Dönemi’nde planlanan GB’nin aktif hale gelmesini amaçlamaktadır. Böylece Birlik, pamuklu dokuma-rafine petrol malları dışında, endüstri mallarımızda gümrük vergilerini ve kısıtlamaları kaldırırken, tarım ürünlerine ithal kolaylıkları getirmiştir (Ceyhan, 1991:487). Anlaşmanın üçüncü etabı *Son Dönem* olarak adlandırılmaktadır ve son dönemin GB ile sonlandırılacağı belirtilmektedir (Uysal, 2011:153).

Ülkemiz 1980’li yılların başlarında demokratik çalkantılar geçirmesine rağmen 1987’den sonra Topluluğa tam üyelik başvurusunda bulunulmuştur (Bozkurt, 1992:38). Bahsedilmesi gereken asıl nokta Antlaşma’nın “*Her Avrupa Devleti Topluluğa üye olmayı talep edebilir*” şeklinde başlayan 237. maddesi çerçevesinde yapıldığıdır (Nomer ve Eskiuyurt, 1975:503). Tüm bu uyum süreçlerinin akabinde 1995 yılında imzalanarak 1996’da yürürlüğe giren GB Kararıyla ülkemiz AB sanayi mallarındaki gümrük vergilerini kaldırmıştır. Anlaşma’nın 10. Maddesine göre taraflar dış ticarete gümrük vergilerinden, eş etkili resim-harçlara her türlü tedbirler yasaklanmaktadır. 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı’nda farklı olarak *bir tarafın diğer taraf üzerinde haksız rekabet avantajı sağlamasına neden olabilecek tüm bozucu mekanizmaların kaldırılması anlamına geldiği anlayışı mevcuttur*. Özetle sadece malların serbest dolaşımına ilişkin bir mevzuat oluşturulmamıştır. Bunların yanı sıra rekabet politikası, fikri ve sınai mülkiyet hakları gibi alanlarda da topluluk mevzuatına uyum yükümlülüğü doğmuştur.

Türkiye, ilk olarak 1996 yılında, AB tarafından başlatılmış bulunan yeni genişleme sürecinde yer almak isteğini AB’ye iletmıştır. 1998 tarihli Cardiff Zirvesi’nde, Türkiye de diğer adayların dahil olduğu rapor sistemine dahil edilmiş ve Türkiye’nin Kopenhag kriterleri bakımından performansını inceleyen ilk İlerleme Raporu 1998 yılında

yayımlanmıştır. 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki’de gerçekleştirilen AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi’nde ise Türkiye, diğer aday ülkelerle eşit şartlarda AB’ye aday ülke olarak kabul edilmiştir. Bugün Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkiler bir taraftan ortaklık rejimi, diğer taraftan adaylık süreci çerçevesinde sürmektedir. Türkiye, ortaklık rejiminden kaynaklanan yükümlülüklerini Helsinki Zirvesi’nden sonra başlayan adaylık sürecinde de yerine getirmeye devam etmektedir. Türkiye'nin ortaklık rejimi ve özellikle Gümrük Birliği çerçevesinde gerçekleştirdiği mevzuat uyumu, diğer aday ülkelere farklı olarak, Türkiye'yi henüz müzakereler açılmadan, belli müktesebat başlıkları bakımından ileri bir aşamaya getirmiştir (Özer, 2009:94). Avrupa Birliği’ne üye olmadan toplulukla Gümrük Birliği çatısı altında ticari ilişki kuran Türkiye açısından da Gümrük Birliği türünün tek örneğidir. Bu kapsamında Türkiye sanayi ürünlerinde AB’nin ODT’sini kabul etmiştir. Bunun haricinde tüm gümrük vergileri, nicel kısıtlamalar ile ücretler kaldırılmıştır (<http://www.avrupa.info.tr/tr>, 2017).

Gümrük Birliği Anlaşması 1996 yılından itibaren süreklilik arz etmektedir. Anlaşma gereğince Türkiye ve AB arasında mallar gümrük kısıtlaması olmaksızın serbestçe dolaşmaktadır. AB’nin STA akdettiği ülkeler GB nedeniyle ülkemizde gümrüksüz ticaret yapma hakkına sahiptirler. Aksi ise diğer ülkelerin inisiyatifinde seyretmektedir. Uzun vadede düşünüldüğünde, özellikle ABD ve AB STA’sının gerçekleştiği düşünüldüğünde, ABD ‘nin malları Türkiye’ye gümrüksüz şekilde girebilecektir. Ancak aynı şey Türk malları için söz konusu olmayacaktır. Bu gelişme Türkiye lehine olarak ülkemizdeki firmaların rekabet gücünü azaltacaktır.

Türkiye’nin üye adaylığı, 1999 yılında gerçekleşen Helsinki Zirvesi’nde onaylanmasına rağmen 2004 yılında Brüksel’de onanmıştır (<http://www.aljazeera.com.tr>, 2018). Üyelik müzakerelerinin üzerinden 15 yıl geçmesine rağmen Türkiye ve AB ne birbirinden vazgeçebilmiş, ne de tam üyelik durumunu nihayete erdirebilmiştir. Ülkemizin, AB’nin yapı taşını oluşturan iki ülke ile, Almanya ve Fransa ile, ticari ilişkileri yoğundur. Yalnız bu bile AB ve Türkiye arasında kopması mümkün olmayan bir bağ oluşturmaktadır. Birçok AB ülkesinin ülkemizdeki bankalardan hisse sahibi olması da AB’nin yanımızda olmasını gerekli kılmaktadır. Trump’la birlikte ABD’nin izlediği AB stratejisi AB ülkeleri arasında da tedirginlik oluşturmaktadır. Yalnızca kendilerine değil; rahip Brunson olayı ile Türkiye’nin de üstüne gelen Trump’ın takındığı uluslararası tavır

nedeniyle AB ülkeleri bu atmosferde Türkiye'yi yalnız bırakmama kararı almıştır. Bugün AB'nin önde gelen liderleri Türkiye ile müzakerelere 10 ile 15 yıl süre biçmektedirler. Ayrıca, müzakere sürecinde adaylar, AB düzenlemeleri ile kendilerinininki arasındaki farklılık durumuna göre ek talep listesi de sunmaktadırlar. Söz konusu ek talep sayısı bazı durumlarda oldukça fazla olmaktadır. Müzakerelerin önemli bir özelliği de müktesebatın tamamı üzerinde anlaşmaya varılmadan, bölümler üzerinde anlaşmaya varmanın kabul edilmemesidir (Yazgıç, 2005:105)

İki AB ülkesi, Almanya ve Fransa'nın, ABD yaptırımları karşısında Türkiye'nin yanında olduklarına dair demeç vermeleri Türkiye'yi biraz yumuşatmıştır. Ekonomik istikrarsızlığa düşen Türkiye, AB'nin işine yaramayacağı için iki taraf da ilişkileri düzeltme noktasında ilerlemektedir. Bozulan ilişkileri düzelmek adına 2015 yılından beri toplanmayan Reform Eylem Grubu'nun (REG) 2018 yılında yeniden toplanma kararı almıştır. Dışişleri, İçişleri ve Adalet bakanlarından oluşan grupların katılacağı toplantı da gündemi de yargı, adalet, özgürlük ve güvenlik konuları oluşturacaktır. Ülkemizin ise bu süreçten beklentisi yerindedir; katılım müzakerelerinin yeniden başlatılması, gümrük birliğinin güncellenmesi, vatandaşlarımıza vizesiz seyahat hakkının tanınması (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2019). Bu süreçte Almanya ve Fransa'nın Türkiye konusundaki açıklamaları kayda değerdir. Almanya, Türkiye'nin AB üyeliğinin "ayrıcalıklı ortaklık" olarak güncellenmesi fikrini sunarken Emmanuel Macron'un Türkiye-Rusya benzeri ülkelerle "stratejik ortaklık" önerisi bulunmaktadır. Bu öneri karşısında yanıtımız AB'nin stratejik ve ayrıcalıklı bir parçası olduğumuz yönünde olmuştur (<https://www.bbc.com>, 2019).

3.2. Türkiye'nin İmzaladığı Serbest Ticaret Anlaşmaları ve Beklentileri

Türkiye ile AB ülkeleri arasındaki ticaret ilişkisini diğer ülkelerden farklı kılan çeşitli nedenler bulunmaktadır. Her şeyden önce AB, Türkiye'nin en büyük ticaret ortağıdır. Hemen her dönem Türkiye dış ticaretinin yarıya yakını AB ile gerçekleştirmiştir. AB ülkeleri tüketimlerinin büyük kısmını iç pazardan karşılamakla birlikte Birlik dışındaki ülkeler dikkate alındığında Türkiye de, AB için önemli bir pazar durumundadır. Bu ticaret yoğunlaşmasını en fazla etkileyen unsurlardan birinin coğrafi yakınlık olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle AB, Türkiye'nin doğal ticaret ortağı olarak da adlandırılabilir. Türkiye ile AB ticaret ilişkilerini üçüncü ülkelerden farklı kılan diğer bir neden ise taraflar arasındaki Gümrük Birliği (GB) ilişkisidir. Türkiye 1996 yılında

AB'nin Gümrük Birliği'ne dahil olmuştur. Türkiye, Birliğe üye olmaksızın Gümrük Birliği'ne dahil edilen bu büyüklükte tek ülke konumundadır. Üstelik Türkiye AB'ye tam üyelik nihai hedefi doğrutusunda, bir gümrük birliği entegrasyonunun gerektirdiği koşulların çok ötesinde yükümlülük altına girmiş, mal ticaretinin serbestleştirilmesi ve üçüncü ülkelere ortak ticaret politikası uygulanması yanında, hizmet ticareti, gümrük mevzuatı, rekabet politikası, devlet yardımları, anti-damping mevzuatı ve fikri mülkiyet hakları gibi konularda hukuksal ve kurumsal düzenlemelerin yapılmasını kararlaştırmıştır (Gökalp ve Yıldırım, 2004: 264-288).

AB ile Türkiye arasındaki yoğun ticaret ilişkisi 1950'li yıllara kadar götürülebilir. Gümrük birliği öncesinde olduğu gibi sonrasında da AB, Türkiye'nin en büyük ticaret ortağı olmaya devam etmiştir. Uzun süreli ortaklık ilişkisi Türkiye için AB'yi önemli bir ihracat pazarı kılmanın yanında, ithalatı için de önemli bir kaynak pazar yapmıştır. 2008 yılı itibariyle bakıldığında Türkiye'nin AB'ye ihracatının toplam ihracatı içindeki payı %48 iken, AB'den yapılan ithalatın toplam ithalat içindeki payı %37 olarak gerçekleşmiştir (Seymen, 2009:201). 2018 yılında ihracat payının %50, ithalat payının %36,2 olduğu görülmektedir (TÜİK, 2019).

Her geçen gün kendini yenileyen uluslararası ticaret karşısında ülkeler de kendini yenilemek durumundadır. Öyle ki ilk bölümlerde bahsi geçen uluslararası ticaretin temel hukuksal boyutları ve bu noktada kurulan örgütler işlevlerini yerine getirme noktasında yetersiz kalmaktadır. Bu da ülkeleri çıkarları doğrutusunda ya ikili ya da bölgesel işbirlikleri oluşturmaya yöneltmiştir. Bu boşluk serbest ticaret anlaşmaların gebe kalmıştır. Hemen hemen bütün ülke / ülke grupları STA'ların sağladığı imkanlardan faydalanabilmek adına STA'lar akdetme yoluna girmiştir. Geniş pencereden bakıldığında da birçok ülke arasında gerçekleşen bu durum, dünya genelinde bir STA ağı oluşmasına neden olmuştur. Güncellenen bu arenada Türkiye'de STA ağları oluşturarak tercihli ticaretin nimetlerinden yararlanmak istemiş ve bu doğrutuda ekonomik ve ticari ilişkiler geliştirmiştir.

Tablo 17

Türkiye'nin Serbest Ticaret Anlaşmaları

AVRUPA	KUZEY AFRİKA&ORTA DOĞU	SAHRA ALTI AFRİKA	ASYA	AMERİKA
EFTA*	İSRAİL	MORİTYUS	G. KORE	ŞİLİ
MAKEDONYA*	FİLİSTİN	SUDAN	MALEZYA*	VENEZUELA
BOSNA HERSEK*	TUNUS	CİBUTİ	SİNGAPUR	PERU
ARNAVUTLUK*	FAS	DEM. KONGO	JAPONYA	EKVATOR
GÜRCİSTAN*	SURİYE	KAMERUN	PAKİSTAN	KOLOMBİYA
SIRBİSTAN*	MISIR	ÇAD	TAYLAND	MEKSİKA
KARADAĞ*	LÜBNAN	SEYŞELLER	ENDONEZYA	MERCOSUR
MOLDOVA*	KATAR	GÜNEY AFR.	VİETNAM	ABD
FAROE ADALARI	LİBYA	DİĞER**	HİNDİSTAN	KANADA
KOSOVA	KÖRFEZ İŞB.			O. AMERİKA
UKRAYNA	CEZAYİR			

Kaynak : T.C. Ticaret Bakanlığı, 2019

* Birinci açıklayıcı dipnot: Revizyon Sürecindeki STA'lar

** İkinci açıklayıcı dipnot: Diğer Afrika Pasifik Ülkeleri

Tablo 17'de mavi renk ile gösterilen ülkeler Türkiye'nin yürürlükteki STA'larını, pembe renk ile gösterilenler müzakereleri devam eden STA'ları, gri renk ile gösterilen ülkeler ise STA girişimlerini göstermektedir. STA akdedilen ya da müzakereleri devam eden ülkelere bakıldığında önceliğin dış ticaretin geliştirilmesi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Gelişen dış ticaretle birlikte uluslararası arenada ihracatçılarımız rakipleri ile rekabet edebileceklerdir. Bu da yine uluslararası arenada elimizin güçlü olması demektir.

Günümüze değin, ülkemiz 36 STA akdetmiştir. Bu 36 STA'nın 11'i Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleriyle imzalanmasına rağmen ülkeler AB üyesi olduktan sonra anlaşmalar feshedilmiştir. EFTA, İsrail, Makedonya, Bosna ve Hersek, Filistin, Tunus, Fas, Suriye, Mısır, Arnavutluk, Gürcistan, Karadağ, Sırbistan, Şili, Morityus, Güney Kore, Malezya, Moldova, Faroe Adaları ve Singapur STA'ları hala yürürlükte. Lübnan, Kosova, Sudan, Venezuela ve Katar STA'ları ise iç onay sürecine geçmiş olup; onay sürecinin

akabinde yürürlüğe girmesi planlanmaktadır. Sırbistan, EFTA, Bosna-Hersek ve Karadağ gibi ülkelerle yürürlükte bulunan STA'larımız ise güncelleme gereksinimi doğurmuş olup; bunlarla ilgili müzakerelerde tamamlanmıştır. Gürcistan, Malezya ve Moldova müzakerelerinin kısa sürede sonuçlanarak Makedonya müzakeresi amaçlanmaktadır. Ukrayna, Peru, Kolombiya, Ekvator, Meksika, Pakistan, Japonya, Tayland, Endonezya, Cibuti, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Kamerun, Çad, Seyşeller, Körfez İşbirliği Konseyi, Libya, MERCOSUR ile resmi olarak başlatılan müzakereler devam etmektedir. Bunlara ek olarak ABD, Kanada, Hindistan, Vietnam, Orta Amerika Ülkeleri, Afrika Karayip Pasifik Ülkeleri, Cezayir ve Güney Afrika Cumhuriyeti STA girişimleri sürmektedir. İngiltere'nin birlikten ayrılma girişimlerinin bulunması da Türkiye'yi İngiltere ile STA imzalamaya yöneltmiştir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2019).

Yukarıda bahsi geçen, süreci tamamlayan ya da müzakere süreci devam eden ticari işbirliklerine bakıldığında bu durumun çok uzun süredir devam ettiği aşıkardır. Türkiye, II. Dünya Savaşı'nda sonra birtakım organizasyonlara üye olarak uluslararası arenada boy göstermeye başlasa da ticaretine ilişkin belirgin adımları 1980 yılında atmıştır. Bu yıllarda Türkiye'nin ihracata dayalı büyüme stratejisi üzerine hareket etmesi beraberinde ikili ticari ilişkileri doğurmuştur. Böylece ihraç edeceği ürün gamında çeşitlilik oluşturacak bu da yeni pazarlar bulma konusunda önünü açacaktır. Türkiye bu gelişmeler ışığında ilerlerken, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Avrupa kendi rol modelini oluşturmaya hız kesmeden devam etmektedir. Bu da Merkezi Doğu Avrupa Ülkeleri'ni (MDAÜ) AB eksenli bir çizgide ilerlemeye sevk etmiştir. Böylece MDAÜ ülkeleri Avrupa pazarının tüm imkanlarından yararlanırken, AB ülkelerine tanımış olduğumuz tüm imkanlardan eşit ölçüde yararlanmaya başlamışlardır. Bu da ülke pazarlarında ürünlerimizin rekabet şansını azaltan bir etki yaratmıştır (Barlın, 2000:1).

Gümrük Birliği'nin aleyhimize olan maddesinden dolayı ülkemizin AB tarafından imzalanan STA'lar karşısında rekabet gücünü yitirmektedir. STA'ların içeriğini aynen kabul etme yükümlülüğü bulunmamakla birlikte, bu durumu lehimize çevirmek mümkün olmamaktadır. Öncelikle komşu ülke pazarlarına akabinde de hedef pazarlara giriş imkanlarının artırılmasını öngören STA'lar ihracatçılarımız için ise diğer pazarlara olan bağımlılığının azaltılmasını ve diğer ülke / ülke gruplarının pazarlarında rakipleri ile eşit şartlarda olabilmesi bakımından son derece önemlidir. Tarife ve tarife dışı engellerin

kaldırılması sonucunda ara malı ve nihai mamullerinin tedariki kolaylaşacaktır (OAİB,2019).

1980lerde izlediğimiz dışa açık, ihracata dayalı büyüme politikasının günümüze gelindiğinde hız kesmeden devam ettiği görülmektedir. 2023 Hedefleri kapsamında ülkemizin 500 Milyar Dolarlık ihracat hedefi bulunmaktadır. Bu hedefe ulaşmada da STA'lar önemli birer araç olmaktadır. STA'ların ihracatçılarımız için en önemli özelliği diğer ülke / ülke gruplarının pazarlarına giriş olanaklarının artırılmasını; ihracatçılarımızın uluslararası arenada diğer ülkelerle rekabet edilebilirliğinin sağlanması, tariflerin kaldırılması yoluyla ürün miktar ve gamında rakipleri ile yarışabilirlik, doğrudan yabancı sermayeli yatırımların artışını gerçekleştirmektir (Koçtürk ve Kocaefe, 2014:65). Serbest ticaret anlaşmaları kapsamında malların tercihli pazara girişi, menşe kuralının yerine getirilmesiyle sağlanacaktır. Dolayısıyla AB'ye üye olmayan Türkiye menşeli malların AB üzerinden diğer ülkelere serbest ticaret yoluyla gönderilmesini mümkün kılmamaktadır. Bununla birlikte AB pazarında serbest dolaşımda bulunan üçüncü ülke mallarının birlik üzerinden Türkiye'ye gümrük vergisi alınmaksızın girme imkânı bulunmaktadır. AB'nin "Küresel Avrupa Stratejisi" çerçevesinde serbest ticaret anlaşması imzaladığı ülke sayısının artması, Türkiye'nin gümrük birliği münasebetiyle AB pazarına ayrıcalıklı giriş hakkından elde ettiği kazanımların azalmasına yol açacaktır (Özdemir, 2013:125). Türkiye'nin serbest ticaret anlaşmalarındaki ekonomik beklentilerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1. İhracatçılarımız için yeni pazarlar oluşturması :** Müzakereleri devam eden ülkelerin ithalattaki korumaları dikkate alındığında bu oranların çok yüksek olduğu görülmektedir. STA'lar ile birlikte ürünlerimizin vergisiz olarak bu ülke pazarlarına girişi mümkün olacağından anlaşması olmayan ülkelere göre ülkemizin rekabet oranı yükselecektir. Özetle diğer ülkelerden sağlanan gümrük vergisi tavizleriyle ihracat için yeni pazarlar oluşacaktır.
- 2. Türk mallarının avantajlı konuma gelmesi:** AB daha önceden imzaladığı anlaşmalar nedeniyle, anlaşma akdeden ülkeler Türk mallarına göre tavizli rejimden yararlanmaktadır. Yapılan STA'lar neticesinde Türk malları üçüncü ülke mallarıyla rekabet edebilir konuma gelecektir.

- 3. Hammadde ve yarı mamullerin temininde kolaylık sağlanması:** Vergilerin kaldırılması ile birlikte sanayi ürünlerinin üretiminin de maliyetleri düşecektir. Bu da yalnızca STA akdedilen ülkelerle değil diğer Dünya ülkeleri ile de rekabet edilebilirliğimize pozitif katkı sağlayacaktır. Paralelinde de üçüncü ülkelere ihracatımız pozitif çizgide seyredecektir.
- 4. Pan-Avrupa Menşe Kümülasyonu Sistemine dahil olması için altyapının oluşturulması:** Ülkemiz sisteme taraf olarak ülkeler menşeli mallardan faydalanma imkanına sahip olacaktır.
- 5. Ticaret ağının genişlemesi:** Türkiye'nin jeopolitik durumu, kültürü-tarihi sebebiyle Türk Cumhuriyetleri ve Orta Doğu'ya yakınlığından, AB-GB ve üçüncü ülkelerle STA'larının ortak yatırımlar açısından fırsatlar oluşturması beklenmektedir (Barlın, 2000:3).

Türkiye de diğer ülkeler gibi bir ekonomik entegrasyona dahil olup tavizli ticaretten yararlanma yolunda serbest ticaret anlaşmalarına yönelmiştir. Bu anlaşmaların ekonomik beklentilerinin yanı sıra politik beklentilerinin de olması kaçınılmazdır. Öyle ki bu kapsamda liberalizasyon kavramı ön plana çıkmaktadır. Türkiye, ülke olarak 1980'lerde de 1990'larda da ekonomik olarak atılımlar yapsa da ekonomik büyümenin dünya ile entegre olarak gerçekleşeceğinin bilincindedir.

Her ne kadar tartışmalı olsa da AB'yle akdettiğimiz GB ve diğer ülkelerle imzaladığımız STA'lar ülkemizi ticari ve ekonomik anlamda canlı tutmaktadır. Ticaretimizi yalnızca Gümrük Birliği ve STA'lar kapsamında değerlendirmek de yanlış olacaktır. Türk Cumhuriyetleri ve Orta Doğu ülkelerine olan yakınlığımız da nedeniyle anlaşmaların ortak yatırımlar bakımından yeni fırsatlar oluşturması beklenmektedir (Çiftçi; 2001:56). Tüm bu anlaşmaları yalnızca ekonomi penceresinde seyretmek son derece yanlıştır. Ülkelerle akdettiğimiz STA'lar ekonomi ve ticaret yönlü çizgide ne kadar istikrarlıysa bunun arka planında ülkelerin karşılıklı siyasi ilişkilerindeki istikrarı göz ardı etmemek gerekmektedir. Zira anlaşma akdedildikten sonra yoğun şekilde bürokratik işlemler devreye girmektedir.

Ekonomik, beklentilerin yanı sıra politik beklentileri bulunan ülkemizin bu minvalde STA beklentileri şu şekilde özetlenebilir: (Alkin ve Gürlesel, 2010: 56)

1. STA'larla oluşacak ticari bağımlılık
2. STA akdedilen ülke pazarlarına kolay erişim imkanı

3. Üçüncü ülke pazarlarındaki rekabet avantajı
4. Özellikle sanayi mallarında ihtiyaç duyulan hammadde ve yarı mamullerin temini
5. STA akdedilen ülke pazarlarında elde edilen pazar payı
6. Güçlenen siyasi ilişkiler

Türkiye, Gümrük Birliği'ndeki sıkıntılara rağmen AB'nin tercihli rejimlerinin öncülüğü bakımından büyük gayret içindedir. Gümrük Birliği'nin oluşturduğu dezavantajı şu an için bir kenara bırakacak olursak Tablo 17'de gösterilen ülkeleri incelediğimizde oluşan ticari ve ekonomik ağların derinliğine bakıldığında STA'ların gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Özellikle tüm ülkeler bu işbirliklerinden faydalanırken ülkemizin bunun dışında kalması söz konusu olmamalıdır. Menşe kurallarında, yatırımlarda, fikri mülkiyet haklarında iyileştirmeye gidilecek olması da ülkelerin dış ticaret ve refah düzeylerinde önemli seviyede olumlu etki oluşturacaktır.

Uluslararası ticaretin karşılıklı olarak her ülkeye yararlar sağlayacağı görüşü klasik iktisat öğretisine dayanmaktadır. Ülkeler arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinde ticaretin etkisi son derece büyüktür. Ulusal sınırların kalkması yönünde çalışmaların arttığı günümüz dünyasında, bölgesel ekonomik ilişkiler kalkınmanın temel taşlarını oluşturmaktadır. Bölgesel ticaret ise STA'lar gibi çeşitli anlaşmalarla sağlanmaktadır.

3.3. Avrupa Birliği ve ABD Arasında Gerçekleştirilmesi Planlanan Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı'nın Türk Ekonomisine Etkisi

Avrupa Birliği ile ABD arasındaki kapsamlı Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTYO) müzakereleri 2013 yılında başlamış bulunmaktadır. İki tarafın iktisadi büyüklükleri ve dünya ticaretindeki yerleri dikkate alındığında TTYO geleneksel bir Serbest Ticaret Anlaşması'nın (STA) çok üzerinde bir küresel etkiye sahip olacaktır (Akman, 2014:25).

TTYO kararının küresel ticaretin kurallarının yeniden oluşturulmasına yol açabilecek nitelikte yaşamsal sonuçları doğurması beklenmektedir. TTYO iki açıdan büyük bir önem taşımaktadır. İlk olarak, bu karar bugüne dek bir serbest ticaret alanı oluşturulması konusunda atılmış en iddialı girişimdir. Zira, iki tarafın küresel ekonomi içindeki payı oldukça yüksektir. AB ve ABD'nin dünya hâsılasının yaklaşık olarak yarısını (%46,7) ve dünya ticaretinin yaklaşık olarak üçte birini (%30,4) temsil ettiği; karşılıklı yatırımların değerinin ise 3,7 trilyon dolar olduğu düşünüldüğünde, iki taraf arasındaki ticaret ve yatırım ilişkisinin boyutlarının dünya ekonomisi açısından ne ifade ettiği daha iyi

anlaşılacaktır. AB ve ABD dünya mal ihracatında sırasıyla birinci ve üçüncü sırada, ithalatında ise birinci ve ikinci sırada yer almaktadırlar ve Çin dışında diğer ülkelerden açık ara öndedirler. İki tarafın birlikte ele alındığında dünya ihracatının %25'ini ve ithalatının %31'ini yaptıkları görülmektedir (WTO, 2013:25). Diğer bir önemli nokta ise, böyle bir anlaşma yoluyla tarafların daha önce uluslararası platformda üzerinde mutabakata varılamayan ya da yeterli ilerleme kaydedilemeyen pek çok alanda 'ileri düzenlemeler' yapmak suretiyle; bir anlamda küresel kuralları belirleyecek kapasiteye ulaşmalarıdır. Tarafların temsil ettiği iktisadi büyüklük ile uluslararası alanda sahip oldukları müzakere gücü dikkate alındığında bir anlamda kural değişikliği yapabilen aktörler haline gelmeleri olasılığı belirtilmektedir. Bu bağlamda, müzakerelerin ticarete 'sınırdan' düzenleme ve kısıtlama getiren gümrük tarifeleri konusu ile sınırlı kalmaması ve 'sınır ötesi' (beyond-the-border) diye adlandırılan yatırımlar, kamu alımları, çevre ve işgücü piyasalarına yönelik düzenlemeler, teknik standartlar, hayvan ve bitki sağlığı, tüketici hakları gibi konuların ele alınacağı kapsamlı (comprehensive) bir zemine oturtulması beklenmektedir. Ayrıca, TTYO'nun uluslararası ticaretin tabi olacağı yeni kurallar için de küresel olarak belirleyici bir etki yaratabileceği ve üçüncü ülkeler bakımından bu yanının dikkate alınması gerektiği ileri sürülmektedir (Akman, 2014:27).

Söz konusu anlaşmanın AB ve ABD eksenli iki bloklu bir yapıda yalnızca ticaret anlaşması olarak görmek yanlıştır. Akdedilecek anlaşma ile dünya GSYİH'nin %50'si, toplam ticaretin 1/3'ü kapsayan bölge gümrük tarifeleri kaldırılacak ve tarife dışı engellerin en düşük seviyeye indirilecektir. Bu sayede iki bölge arasında çok güçlü bir ekonomik işbirliği oluşacaktır. Böyle büyük bir birleşme ABD ve AB'li yatırımcılar arasında eşit rekabet fırsatı doğuracaktır. İki taraf da bu anlaşma ile kamu ihalelerine serbest katılım hakkı sağlayacaktır. Diğer STA'larda olduğu gibi burada da fikri mülkiyet haklarının korunarak yeni standartların geliştirilerek ileriye taşınması sağlanacaktır. AB ve ABD'nin dış ticaretine bakıldığında tarafların uyguladıkları gümrük tarifelerinin alt seviyelerde seyrettiği görülmektedir. Bu sebeple gerçekleşecek anlaşmanın gümrük tarifelerinin düşürülmesinin yanı sıra tarife-dışı engellerde yoğunlaşması beklenmektedir. Ticaretleri ve yatırımları doğrudan etkileyen birçok alanda düzenlemeler yapacak bu anlaşma pazara giriş engeli yaratan farklılıkların giderilmesine de ciddi katkı sağlayacaktır. Konuya ilişkin yayınlanan pek çok raporun ortak özelliği

gümrük tarifelerinin azaltılması ya da kaldırılmasının yanı sıra tarife dışı engellere ilişkin önemli düzenlemelerin bulunacağını ve hizmet ticareti ile fikri mülkiyet haklarının güncelleneceğini belirtmektedir. Gümrük tarifeleri düşük seviyelerde olmasına rağmen AB'nin işlenmiş gıda, otomotiv ve orman ürünlerinde, ABD'nin ise imalat sanayinde uyguladığı tarifelerin ortalamanın üstünde olması nedeniyle düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Yatırımlar ve kamu alımları da bu anlaşmada yer verilecek konulardandır. Yatırımlar kapsamında, el koymaların önlenerek hakkaniyet ölçüsünde davranma konusunun tartışılması beklenmektedir. Tarafların kamu ihalelerindeki ayrımcı uygulamalarının yumuşatılmasıyla her yıl 10.7 milyar Euro pazar imkânı oluşturulacaktır (www.tepav.org.tr, 2017).

Bahsi geçen konular ele alındığında ve AB ile ABD gibi iki büyük ekonomi düşünüldüğünde anlaşmanın ne kadar büyük bir işbirliğini tanımladığı açıkça görülecektir. Yukarıda bahsi geçen konuları özetle TTYO yalnızca gümrük tarifelerini düzenleyen bir anlaşma olmanın dışında tarife dışı engelleri minimize eden, hizmet ticareti, fikri mülkiyet, kamu ihaleleri konularında işbirliği amaçlayan bir anlaşmadır. Anlaşma ile maliyetlerin %20 oranında azalacağı düşünülmektedir. Ürünlere göre farklılık gösterecek bu oranın çevre ve insan sağlığı ürünlerinde daha fazla olacağı öngörülmektedir. ABD'den AB'ye ihraç edilen gıda ve içecek ürünlerinde %56,8; kozmetik ürünlerde %34,6; otomotiv sektörü %25,5; kimyasal maddelerde %23,9; tekstil ürünlerinde %19,2'lik düşüşlerin gerçekleşeceği öngörülmektedir. Oranlardaki düşüşler karşılıklı olarak ticaret hacmini de artıracaktır (Hasanov ve Macit, 2015:18). AB ve ABD arasındaki karşılıklı yatırımların toplam değerinin 3.7 trilyon olduğu gerçeği, bu anlaşmanın boyutunu gözler önüne sermektedir.

Gerçekleşmesi planlanan bu anlaşma tüm ülkelerce yakından takip edilmektedir. Akdedilecek bu kapsamlı TTYO'nun dünya ticaretinde oluşturacağı etki Türkiye çerçevesinde de son derece önemlidir. Türkiye için mühim olmasının nedeni elbetteki Gümrük Birliği'nden kaynaklanmaktadır. GB, bu konuda birçok soruna gebe dir. GB nedeniyle ABD mallarının ülkemize gümrüksüz girmesi, ülkemiz ihraç ürünlerine karşı ABD'nin tarife vb. uygulamalarındaki devamlılığı temel sorunlardandır. Anlaşma Türkiye'nin ABD ile mevcuttaki ticaret dengesini negatif yönde etkileyecektir. Bu da ürünlerimizin AB ürünleri karşısında ABD pazarındaki rekabet imkanını azaltacaktır. Hem ABD, hem de AB, Türkiye'nin ticaretinde önemli yere sahiptir. Olası TTYO

neticesinde yatırımlar konusunda yeni düzenlemeler getirileceği varsayımı altında bu durumun da Türkiye lehine olmayacağı açıktır. Olası TTYO neticesinde ülkenin toplam ihracatı %12,46 oranında düşerken, ithalatı da %1,43 oranında artacaktır. Bu da Türkiye'nin dış ticaretini %22,56 oranında arttıracaktır. Bunlar yalnızca kısa dönemli etkileridir (Hasanov ve Macit, 2015:7). Bu bağlamda uzun süreli etkilerinin daha büyük olacağı gerçektir. Etkilenecek sektörler arasında katma değeri yüksek ürünler başı çekecektir. Tüm bunlar ülkemizi TTIP konusunda endişeli bir duruma sürüklemektedir. Özellikle ihraç ürünlerimiz ABD pazarında AB menşeli ürünler karşısında rekabet avantajı yakalayamayacaktır. ABD-Türkiye arasında ticaret anlaşması olsaydı durum farklı olabilirdi ancak böyle bir anlaşma olmaması da Türk ihraç ürünlerine karşı ABD pazarında korumacılığın devam etmesine neden olmaktadır. AB menşeli ürünlere benzer uygulamaların kalkacak olması, Türkiye'nin AB karşısında haksız rekabete uğramasına yol açacaktır (Langhammer, 2008:18).

Türkiye'yi olumsuz etkileyecek bir diğer konu başlığı da FDI'yle ilişkindir. Yalnızca AB-ABD ikilisinden Türkiye'ye gelen yabancı yatırımın %76'sını, Türkiye dış ticaretinin ise %46'sını meydana getirmektedir. Bu yönüyle TTYO, yalnızca teknik bir anlaşma olarak düşünülmemelidir. Türkiye'nin AB ile ilişkileri GB bağlamında şekillenmektedir. Ülkemiz, bu minvalde *ticaret politikasını Topluluğun ticaret politikası ile uyumlaştırmak zorundadır*. Bu kapsamda 1995 yılından itibaren aşamalı bir şekilde AB'nin diğer ülkelerle akdettiği STA'ları tamamlama yükümlülüğüne maruz kalmıştır. Tarafları arasında tarife ve tarife dışı engellerin kaldırılmasını öngören ancak birlik dışında kalan üçüncü ülkelere karşı ortak ticaret politikasının uygulandığı bir ekonomik bütünleşme şekli oluşturan gümrük birliği kapsamında AB'nin gelişmiş bir ekonomi olarak üçüncü ülkelerle gerçekleştirdiği STA'ları geliştirmekte olan bir ülke konumundaki Türkiye'nin bu yükümlülüğü, Türkiye aleyhine bir durum oluşturmuştur (Güneş, Mavuş ve Oduncu, 2013:4).

Bugün AB üyesi olmayıp GB'ye üye olan tek ülke konumundaki Türkiye bunun ekonomik yönden avantaj ve dezavantajları taşımaktadır. Ülkemiz tarafı olduğu GB üyeliği sebebiyle, AB'nin Ortak Ticaret Politikasını üstlenme yükümlülüğünü taşımaktadır. AB'nin tercihli ticaret sistemini tercih hakkı olmaksızın kabul ettiğimiz için de yalnızca AB'nin STA müzakereleri yürüttüğü ülkelerle STA imzalayabilmesine sebebiyet vermektedir (Telli, 2016:3). Türkiye'nin olası TTIP anlaşması kapsamında en

az etkilecek şekilde nasıl düzenleme yapılacağı hususunda bugüne kadar bazı alternatif öneriler ortaya atılmıştır. Bunlardan en önemlisi Türkiye'nin GB dikkate alındığından gümrük vergisi gibi engellerin kaldırılarak giderilmesi olmuştur. Bu durum Andorra Modeli olarak nitelendirilmektedir. Bu modele göre AB'nin üçüncü ülke ile STA yapması durumunda "aynı haklardan Türkiye'nin de otomatik olarak yararlanabilmesini" nin önü açılacaktır. Gerçekçi olmak gerekirse bu durum AB'nin çıkarlarına ters düşeceğinden çok zayıf bir ihtimal olarak değerlendirilmektedir. Andorra gibi küçük bir ülkeye kıyasla rekabet gücü ve ekonomik olarak büyük olan Türkiye'nin bu durumu ABD tarafında da kabul görmeyecektir (Akman, 2013:14).

Bir yanda 28 ülke ve aday ülke konumundaki Türkiye'den oluşan "Avrupa Gümrük Alanı", diğer yanda AB-ABD nezdinde gerçekleşecek olan TTIP ve Türkiye'nin durumu karmaşık bir durum oluşturmaktadır. Uluslararası ticarete değişen ticarete bağlı olarak şekillenen STA'lar GB bağı nedeniyle Türkiye'yi saf dışı bırakmaktadır. Bu da ülkemizi diğer ülkeler karşısında haksız rekabete sürüklemektedir. Bu minvalde en kısa yol, diğer bir ifade ile bu asimetrinin lehimize dönmesindeki izlenecek yöntem, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üye olmasından geçmektedir (Telli, 2016:92). Transatlantik Ticaret ortaklığını Türkiye için cazip kılan nedenlerin başında ABD'nin demokrasi, laiklik, ifade özgürlüğü, insan hakları, hukukun üstünlüğü, dış ticarete rekabet edebilirliği kavramlarına bakışı gelmektedir. Ayrıca Türkiye, ABD ile gerçekleştirilecek bu anlaşmayla gümrük vergilerinin sıfırlanması, tarife dışı engellerin kaldırılması, piyasalara erişimin kolaylaştırılması da amaçlanmaktadır. Türkiye; AB ile ABD arasında yapılacak olan ticaret anlaşmasıyla ortaya çıkacak yeni ticaret dengesini iyi analiz edebilmelidir. Aksi halde ABD malları GB'nin taraf olması nedeniyle Türkiye'ye gümrüksüz girme imkanı bulurken, Türkiye'nin ihraç malları ABD'nin gümrük kotalarına takılacaktır (Akman, 2013:13). Almanya ve Fransa gibi AB ülkeleri ve ABD ekonomisi için istihdam olanakları oluşturacaktır. Ancak AB pazarında oluşabilecek birtakım olumsuzluklarının da göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Bu açıdan AB'yle yürüttüğü GB çerçevesinde anlaşmanın Türkiye açısından doğuracağı sonuçlar da kesinlikle değerlendirilmelidir (Güllü, 2014:90).

20 yıl önce başlatılan bu görüşmelerin son yıllarda neden yeniden gündeme geldiği düşündürücüdür. Dünya ekonomik şartlarındaki değişim, Çin, G. Kore, ASEAN, Brezilya gibi büyük rakiplerin baskısı, AB ve ABD'yi çıkarları nezdinde STA imzalamaya

yönelmiştir. Ticaret ve yatırım hacmi bakımından bu denli büyük paylara sahip bu iki blokun ticaretlerinde son zamanlarda bir azalış olduğu görülmektedir. Bunda büyük umutlarla başlayan Doha Kalkınma Turu'nun çıkmaza girmesi de önemlidir. TTIP'nin çıkmaza girmesinde birçok neden sıralanabilir. Ancak en önemli etken ABD'nin ve AB'nin kendi çıkarları doğrultusunda farklı iktisadi büyüme modelleri izlemesidir. 13 Şubat 2013 tarihinde başlatılan müzakerelerin 2017'ye kadar tamamlanması hedeflenmesine rağmen 2019 yılında hala sonuçlanmamış olmasının en önemli nedeni budur.

TTYO'nun imzalanması durumunda bütün uluslararası ticaret kurallarını yeniden belirleyecek bir bloğun oluşması kaçınılmaz olarak görülürken, bu anlaşmada en çok etkilenecek olan üçüncü ülkelerden biri de Türkiye olacaktır. Türkiye, AB'ye tam üye olmasa da GB'de bulunduğu ve daha da önemlisi GB'deki konumu sebebiyle bir açık pazara dönüşmesi ihtimali üzerinde durulmaktadır (Şener, 2017:164). AB ve ABD arasındaki serbest ticaret anlaşması olan TTYO'nun yapılandırılması müzakerelerinde birbirinden farklı sonuçlar doğuran farklı senaryo analizleri de yapılmaktadır. Şimdiye kadar yapılan üç farklı senaryo tarafından da ortaya çıkması beklenen sonuç hem tarafların hem de üçüncü ülkelerin büyüme hızlarının artmasıdır. Çizilen bu olumlu etkiye kıyasla ise AB ve ABD'nin hem sektörel hem de rekabet gücü artacaktır ancak AB ve ABD arasında tarifelerin kaldırılması, tarife dışı engellerin azaltılması ve mevzuatların uyumsallaştırılmasıyla beraber bu durum üçüncü ülkeler açısından yeni maliyetler ve ticaret saptırıcı etkiler olarak ortaya çıkacaktır. Çıkan bu maliyetler ve etkiler üçüncü ülkeleri yeni ticari tedbirler almaya itecektir. Bunun sonucunda da dünya ticaretinin kuralları değişecek ve ülkelerin rekabet güçlerinin yeniden şekil alacağı bir yeni dünya düzeninin ortaya çıkması kuvvetle muhtemel görülmektedir (Dereli, 2016:448). Olası TTYO, piyasa rekabetine de yansiyarak Türkiye'yi zorlayacaktır. Özellikle Türkiye'nin petrokimya, otomotiv, tekstil, kimya, plastik, makine ve üretim sektörleri ABD'li firmalara karşı güçlü duramazlarsa, zaten AB pazarına erişimi daha da kolaylaşan ABD firmaları tercih edilecek ve bu da bu sefer Türkiye'nin AB ile olan ticaretinde açık vermesine sebep olacaktır (Şener, 2017:174)

Bir çözüm önerisi olarak Türkiye'nin de TTYO için AB ve ABD ile birlikte müzakerelere başlaması gerektiği de düşünülmektedir. Öyle ki Türkiye Merkez Bankası'nın TTYO özelinde yaptığı çalışmaya göre; eğer Türkiye anlaşma kapsamı dışında kalmaya devam

ederse GSMH'sından her yıl 4 milyar dolar kaybedecektir ancak katılırsa her yıl ihracat payı %7'lik bir artış göstererek 31 milyar dolarlık bir fazlalık elde edebilecektir. Ancak müzakereler ilk başladığında aktif bir politika izlenerek hızlıca müzakerelere dahil olunabilseydi bu en iyi çözüm önerisi olabilirdi. Yine aynı bağlamda geliştirilen bir çözüm önerisi olarak TTYO imzalandıktan sonra Türkiye'nin anlaşmaya dahil olması ise Türkiye'nin anlaşmaya uyumsallaştırılması ve bu konuda yapılacak uzun müzakereler döneminde yine Türkiye'nin ekonomisi ciddi zarar almış olacağından pek olumlu görülmemektedir. Bu konuda getirilen bir diğer çözüm önerisi ise TTYO'nun yaratabileceği etkileri en aza indirmeye çalışmaktadır ancak bu da daha önceden gümrük birliği konusunda değindiğimiz gibi ya ABD'nin zaten Türkiye pazarına gümrük birliği vasıtasıyla otomatik olarak girmesinden dolayı yanaşılmayacak ya da yeni bir anlaşmanın müzakereleri bitip imzalanana kadar TTYO devreye girebileceğinden yine Türkiye zarar alacaktır. Bu sebeple önerilen son çözüm önerisine de pek sıcak yaklaşılmamaktadır. Ancak gösteriyor ki; Türkiye bir şekilde TTYO ve/veya başka ülke gruplarıyla serbest ticaret anlaşması yapma yoluna girecek ve bu da dünya ticaretinde kutuplaşmalara sebep olacaktır (Kocamaz, 2015:49).

3.4. Avrupa Birliği Tarafında Gerçekleştirilen Serbest Ticaret Anlaşmaları'nın Türkiye'ye Etkileri

Türkiye'nin 1987 yılında Avrupa Topluluklarına tam üyelik başvurusunda bulunması, 1959 yılında yapılan ortak üyelik müracaatı ile başlayan Türkiye-AB ilişkilerinde bir dönüm noktası olmuştur. Türkiye, Tanzimat'tan bu yana Batıya yönelmiş dünyadaki tek Müslüman ülkedir. Ayrıca Türkiye, laik ve demokratik ilkeleri benimsemiş, batı dünyası ile ortak sınıra sahip ve ona komşu AB ülkeleri ile tarihi ilişkileri bulunan dünyadaki İslam ülkeleri arasında ekonomik, politik, sosyal, kültürel alanlarda en gelişmişler arasında yer alan, hayat tarzı olarak kendi kültürel değerlerini koruyarak Batı'yı seçmiş bir ülkedir (Özer, 2009:89). Bu minvalde ticaretin geliştirilmesi yolunda da adımlar atılmış ve ekonomik entegrasyon girişimlerinde bulunulmuştur. Bunlardan en önemlisi de serbest ticaret anlaşmaları (STA) olmuştur.

STA girişimlerinin amacı uluslararası ticaretteki duvarların tarife indirimleri ile, ticareti kısıtlayan her türlü engelin aşılması ile yıkılarak çok taraflı bir yapı sergilemektir. Bu düşüncenin ürünü olarak 23 ülkenin katılımıyla 1947'de Cenevre'de imzalanan ve geçici olması planlanan GATT ile bugünkü uluslararası ticaret sisteminin temeli

oluşturulmuştur. Anlaşma geçerliliğini yitirse de kurumsal bir yapıya dönüşerek Dünya Ticaret Örgütü şeklini almıştır. DTÖ'nün eşit muamele ilkesine rağmen üyeler ikili ve bölgesel anlaşmalara devam etmişlerdir. İkili anlaşmalar, ülke pazarlarına girişte avantaj sağlarken, gümrük duvarlarını da yıkarak DTÖ'nün ilerleyemediği noktalarda ülkelerin daha rahat hareket etmelerinin önünü açmaktadır (Candaş, 2010: 61). Günümüzde bölgesel anlaşmalara bakıldığında, bu anlaşmaların uluslararası ticarete önemli noktaya geldiği açıktır (Küçükahmetoğlu, Çeştepe ve Tüylüoğlu, 2013: 15).

GB gereğince, AB'nin ortak ticaret politikasına uyum sağlamakla yükümlü olan Türkiye bu kapsamda yer alan STA uygulamalarında önemli sorunlar ile karşı karşıya kalmaktadır. Söz konusu sorunlar Türkiye ile AB'nin taraf olduğu Gümrük Birliği'nin Türkiye aleyhine işlemesine yol açmaktadır. AB'nin üçüncü ülkelerle imzaladığı STA'lar Türkiye ile üçüncü ülke arasında aynı anda yürürlüğe girmemekte, Türkiye bu üçüncü ülkelerle ayrıca müzakere yaparak müstakil STA'lar akdetmektedir. AB'nin üçüncü bir ülke ile STA yapmasından sonra Türkiye'nin aynı ülke ile STA yapması arasında geçen zaman süresince Türkiye aleyhine rekabet koşulları oluşmaktadır. Çünkü, AB'nin üçüncü bir ülke ile STA'sı yürürlüğe girdiği tarihte Ortaklık Konseyi Kararı gereğince Türkiye'nin ithalatı da tek taraflı olarak anlaşmanın yükümlülüklerine açık hale gelmektedir ve bu üçüncü ülkeye karşı ithalat rejimini anlaşma ile uyumlu hale getirmektedir. Diğer bir ifadeyle bu üçüncü ülke kaynaklı ithalata pazarını açık hale getirmekte ancak üçüncü ülkenin pazarına erişememektedir. Bu nedenle üçüncü ülkenin AB ve Türkiye ile akdettiği STA'ların tarihleri arasında geçen dönemde Türkiye'nin dış ticaret dengesi üçüncü ülke lehine gelişmektedir. Türkiye ile STA yapmaması halinde ise, Türkiye'nin üçüncü ülke ile dış ticaretindeki aleyhine denge süreklilik kazanmaktadır. Ayrıca üçüncü ülke pazarına erişimde imtiyazlar elde eden AB üyesi 28 ülkeye karşı da ticarete dezavantajlı konuma gelmektedir. Türkiye'nin bu üçüncü ülkenin pazarlarına erişimi için bu ülke ile STA yapması gerekmektedir (Gürlele ve Alkin, 2010: 74).

Yukarıda değinilen sorun AB-Türkiye arasında gerçekleşen toplantılarda tartışma konusu olmaktadır. AB'nin imzalamış olduğu STA'lara Türkiye'nin de taraf olma yükümlülüğü bulunmaktadır. AB ile arasında gümrük birliği bulunduğu için ilgili ülkelerin Türkiye pazarına AB üzerinden giriş yapabildikleri, ancak, Türkiye'nin STA imzalamadığı ülke pazarlarına giriş yapamadığı ve bunun önem arzettiği AB'ye iletilmesine rağmen, AB, kendisi ile STA imzalayan ancak Türkiye ile imzalamayan ülkeleri bu yönde

zorlayamayacağını bildirmektedir (Eren, 2013: 43). AB'nin STA yaptığı ülkelerin malları AB ile Türkiye arasındaki gümrük birliğinden dolayı Türkiye pazarına erişim olanağı elde etmektedir. Türkiye bu ülkelerin ürünleri karşısında koruma olanaklarını kaybetmekte ve ithalatta AB yükümlülüklerini üstlenmektedir. Üçüncü ülkelerin ürünlerine Türkiye pazarına tek taraflı erişim olanağı sağlanması ile iç pazardaki sektörler ve şirketler önemli bir rekabet baskısıyla karşı karşıya kalmaktadır. Özellikle emek-yoğun ve maliyet-fiyat rekabeti içinde olan sektörlerin bu baskıdan daha olumsuz etkilendiğini söylemek mümkündür (Gürlel ve Alkin, 2010: 78).

AB'nin üçüncü ülkeler ile akdettiği STA'ların hazırlık ve müzakere sürecine Türkiye katılmamaktadır. Gelişmiş ülkeler grubu olarak AB'nin STA imzalamada uluslararası öncelikleriyle politik ve ekonomik tercihleri, gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye'nin uluslararası öncelikleri ve politik ve ekonomik tercihleri ile uyuşmayabilmektedir. AB kendi çıkarları ve beklentileri doğrultusunda STA'lar akdetmektedir. Bu önceliklerin Türkiye'nin uzun vadeli ticaret politikasıyla örtüşmemesi, Türkiye'nin AB ticaret politikasına uyumunu güçleştirmektedir (Akman, 2010: 17). Diğer bir ifadeyle AB'nin STA akdetmek istediği ülkelere çıkarları ve beklentileri ile Türkiye'nin bu ülkelerle ilgili çıkarları ve beklentileri çoğunlukla örtüşmemekte, örtüştürülmesine ilişkin bir çaba da gösterilmemektedir. Bu nedenle "Türkiye, AB'nin tüm ticaret ve rekabet politikasını üstlenir" maddesi ve "Türkiye ilgili ülkelerle (AB'nin serbest ticaret anlaşması yaptığı üçüncü ülkeler) karşılıklı yarar temeline dayanan anlaşmaları müzakere eder" ifadesi fiiliyatta "Türkiye, AB ve üçüncü ülkeler yararına anlaşmaları müzakere eder" haline dönüşmektedir (Gürlel ve Alkin, 2010: 75). AB'nin müzakerelerine başlayacağı yeni STA'lar için Türkiye'nin de ilgili ülke ile müzakeresine AB ile eş zamanlı olarak başlaması Türkiye lehine gelişecek önemli bir adım olacaktır. Anlaşmaların meydana getireceği olumsuzluklar ve alınması gereken tedbirlere yönelik hazırlanan "etki analizi" raporlarına Türkiye'nin de dahil edilmesi, AB'nin üçüncü ülkelerle STA müzakerelerinde Türkiye'nin bilgilendirilmesi ve haklarının gözetilmesi sorunların çözümü için yararlı olacaktır (Eren, 2013: 43, Gürlel ve Alkin, 2010: 87).

Gümrük Birliği, AB'nin gerçekleştirdiği STA'ların ülkemiz tarafından uyumlaştırılmasını öngörmektedir. Aslında olması gereken, tüm bölgesel entegrasyonlardaki gibi STA'ların tüm üyeler adına müzakere edilmesi ve akabinde tüm üye ülkelerde eş zamanlı olarak yürürlüğe girmesidir. Andorra ve San Marino'da

gösterilen hassasiyetin ülkemiz için de gösterilmesi beklenmektedir. Bu farklılığın ticaret sapmasına yol açacağı düşüncesi çerçevesinde de 2001'e kadar Türkiye'nin telafi edici vergi uygulamasına imkan sağlamış ve diğer ülkelerle imzaladığı STA'lara Türkiye hükmü "Turkey clause" eklemiştir. Ancak maddenin göz boyadığını söylemek yerinde olacaktır çünkü hüküm üçüncü ülkeyi Türkiye ile de STA imzalamaya davet etmekten ibaret olup, bağlayıcılığı olmadığından çözüm noktasında bir yarar sağlamaktan uzaktır. Taraflar arasında Gümrük Birliği mekanizmasının işlediği ilk yıllarda Türkiye'nin STA uyumu sağlayacağı ülkeler sınırlı sayıdayken, bugün AB'nin yürüttüğü strateji ile Latin Amerika'dan Uzak Doğu'ya, Rusya'dan Afrika ülkelerine kadar birçok ülkeyi içine almıştır. Bu bağlamda, Türkiye ile AB arasındaki STA uygulamalarındaki fark giderek açılmakta gelişen ekonomilerin rekabet üstünlüğü dikkate alındığında ticaret sapması riski giderek endişe verici hale gelmektedir (www.eesc.europa.eu, 2018). Türkiye serbest ticaret anlaşmalarının müzakerelerinde AB'nin gerisinde kalmaktadır. Çünkü AB ile serbest ticaret anlaşmasına taraf olan ülkeler, Türkiye pazarına sınırsız, karşılıksız ve koşulsuz olarak girerken; kendi pazarlarında yürürlükteki gümrük tarifeleri üzerinden Türkiye menşeli ürünlere karşı korumayı sürdüreceklerini bilmekte ve bu durumlarını sürdürmek istemektedir. Örneğin Meksika'nın serbest ticaret anlaşması imzalamadığı ülkelere karşı gerçekleştirdiği ithalattaki gümrük tarife oranı, %10 ile %20 arasında değişmektedir. Hâlbuki Türkiye AB'nin ortak ticaret politikasına uyum zorunluluğu nedeniyle Meksika'dan gerçekleştirdiği ithalatta gümrük tarifesi uygulayamamaktadır. Haksız rekabete yol açan bu durum karşılıklılık ilkesine ters düşmektedir (Tezbaşaran , 2011 :126).

Tablo 18
Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret (Milyon dolar)

		2014	2015	2016	2017	2018
AB (28)	İhracat	68.514	63.998	68.344	73.906	83.954
	İthalat	88.784	78.681	77.501	85.205	80.813
Diğer Avrupa	İhracat	15.184	14.141	9.736	9.805	11.700
	İthalat	36.367	28.112	21.907	31.381	29.391
Afrika	İhracat	13.754	12.449	11.406	11.674	14.451
	İthalat	5.938	5.099	5.356	7.177	7.048
Amerika	İhracat	10.083	9.225	9.345	12.166	12.822
	İthalat	18.894	16.771	16.990	21.009	22.920
Asya	İhracat	46.974	41.393	40.988	46.608	41.808
	İthalat	76.643	66.914	68.018	76.954	69.377
EFTA Ülkeleri	İhracat	3.795	6.202	3.267	1.638	2.275
	İthalat	5.717	3.138	3.162	7.776	3.611

Kaynak: TÜİK, 2019

Tablo 18’de Türkiye’nin ülke gruplarına göre son 5 yılı içeren ihracat ve ithalat rakamlarına yer verilmektedir. AB ülkeleri ile gerçekleştirilen ticaret ilk sıralardaki yerini korumaktadır. İhracatımızdaki pazar payları da göz önünde bulundurulduğunda 2014-2018 yılları arasında AB (28) ülkeleri %43.5, %44.5, %48, %47.1, %50 ile birinci sırada yer almaktadır. Bunu; aynı yıllar aralığında %29.8, %28.8, %28.8, %29.7, %24.9 ile Asya (Yakın ve Ortadoğu, Diğer Asya) ülkeleri izlemektedir. 3, 4, 5 ve 6. numaralarda sırasıyla AB hariç diğer Avrupa ülkeleri, Afrika (kuzey ve diğer Afrika), Amerika (Kuzey Amerika, Orta Amerika ve Karayip, Güney Amerika) ve EFTA ülkeleri yer almaktadır. (Tüik, 2019). 5 yıllık dönem gösteriyorki 2016 yılı hariç Türkiye’nin STA ülkelerine ihracatı genelde artan seviyede seyretmiştir (Kalaycı, 2017:138). Bu ülke grupları arasında Türkiye’nin en büyük dış ticaret açığı verdiği ülke Güney Kore iken, en büyük dış ticaret fazlası verdiği ülke ise Mısır’dır (Kalaycı, 2017:140). Dış ticaret açığı verdiğimiz Güney Kore, AB’nin de son dönemde STA müzakeresi yürüttüğü ülkelerin başında gelmektedir. Anlaşma sağlanması durumunda bu vaziyet ilerleyen dönemde Türkiye için ciddi bir durum oluşturacaktır. Gelişen ekonomilerden Hindistan ile de AB’nin bir STA anlaşması akdetme niyetindedir. Türkiye’den çok daha büyük pazarların

söz konusu olduğu bu süreçte, AB'nin Türkiye'nin taleplerini dikkate almayıp kendi çıkarları doğrultusunda ilerleyecektir. AB'nin anlaşma imzaladığı sürede eş zamanlı olarak Türkiye'nin de bu ülkelerle STA yapması zarar görmeden bu durumdan çıkmasını gerekli kılmaktadır. Aksi takdirde de durum ekonomik büyüme ve istihdam üzerine olumsuz etki oluşturacaktır.

TTIP kadar Türkiye'yi etkileyecek bir diğer anlaşma da CETA'dır. AB- Kanada arasında serbest ticareti düzenleyecek CETA'nın imzalanması ile AB bir G7 ülkesi ile ilk kapsamlı ticaret anlaşması imzalaması bakımından önemlidir. TTIP'de yaşayacağımız sorunların aynısı CETA için de geçerlidir. Her ne kadar anlaşmaya taraf olanlar AB ve Kanada olsa da AB ile gümrük birliği bulunan Türkiye'nin CETA'dan etkilenmesi kaçınılmazdır. CETA ile Kanada'nın ürettiği ürünler AB üzerinden gümrüksüz bir şekilde Türkiye'ye girerken, Türkiye'de üretilen ürünler ise Kanada'nın gümrük vergilerine maruz kalmaya devam edecektir. Dışişleri Bakanlığı verilerine göre 2015 yılında Türkiye Kanada'ya 950 milyon Dolar'lık ihracat gerçekleştirirken, Kanada'dan ithalat ise 1,1 milyar Dolar olmuştur. Kanada ile yapılan ticaret Türkiye'nin dış ticaret hacminde %1'e yakın bir yer tutsa da CETA'nın etkisi son derece önemlidir. Çünkü aynı koşullar AB ile ABD arasında görüşmeleri süren Transatlantik Yatırım ve Ticaret Anlaşması TTIP için de geçerli olacaktır. CETA bir nevi TTIP'nin emsalidir denilebilir ve TTIP 'nin bizim için doğuracağı sonuçlar CETA'nın meydana getireceklerinden çok daha büyük olacaktır. CETA görüşmeleri ile birlikte Türkiye Kanada'ya paralel olarak 2013 yılında serbest ticaret anlaşması imzalamaya hazır olduğunu bildirmiş ancak Kanada tarafından somut bir yanıt gelmemiştir. AB'nin Cezayir, Meksika ve Güney Afrika Cumhuriyeti ile serbest ticaret anlaşması gerçekleştirmesinin ardından Türkiye'nin taraflarla işbirliği anlaşması imzalamaması dış ticaretinde büyük değişim yaratmıştır. Örneğin Türkiye'nin Meksika ile dış ticaret açığı 86 kat artarken, Güney Afrika ile dış ticaret açığı ikiye katlanmıştır. Bu ülkelerin dahi Türkiye'nin dış ticaretinde bu denli etki ettiği düşünüldüğünde TTIP'nin etkisi çok daha fazla olacaktır. Öyleki uzmanlar Türkiye'nin milli gelirinde % 2,5'e varan kayıplar yaşanabileceğini, yaklaşık 95 bin kişinin işsiz kalabileceğini vurgulamaktadırlar (<https://www.bbc.com>, 2019). Bu sebeple diyoruz ki; AB'nin müzakere yürüttüğü ve olumlu sonuçlanması neticesinde Türkiye'yi derinden etkileyecek en önemli gelişmelerden biri de TTIP'dir. Bu anlaşma sanayileşmiş ülkeler arasındaki iktisadi bütünleşme girişiminin ilk aşaması olması nedeniyle de son derece önemlidir.

Üst paragraflarda uzmanların yaptığı tahminlere göre olası ABD-AB anlaşması karşısında Türkiye'nin uzun dönemde % 2,5'lik refah (reel gelir) kaybına yol açacağı belirtilmiştir. AB ve ABD arasında sadece gümrük tarifelerinin sıfırlandığı dar kapsamlı bir anlaşmada ülkemizin reel gelirinin uzun dönemde %0,27 düşeceği anlaşılmaktadır. Yapılan araştırmalar sadece gümrük tarifelerini azaltan bir TTIP' de Türkiye'nin reel gelir kaybının 1,7 milyar dolar olacağı, buna karşın kapsamlı bir TTIP'de Türkiye'nin uğrayacağı reel gelir kaybının ise 15,4 milyar Dolar'a ulaşabileceği belirtilmektedir (Kirişçi, 2013:13). Tüm bu bilgiler çerçevesinde AB'nin üçüncü ülkelerle imzalayacağı STA'ların satır aralarının dikkatle okunması zorunlu olmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tezin ana eksenini oluşturan serbest ticaret anlaşması kavramının net bir şekilde anlaşılabilmesi için öncelikle entegrasyon kavramının açıklanması gerekmektedir. Öyleki, uluslararası ticareti serbestleştirme çabalarının bir bölümünü oluşturan uluslararası ekonomik entegrasyonların tanımını yapabilmek için entegrasyon kavramına açıklık getirmek gerekmektedir. Bu çerçevede birinci bölümde entegrasyon kavramı üzerinde durulmuş, serbest ticaret anlaşması ve AB'nin ticari ilişkilerindeki hukuki dayanakları açıklanmıştır. Burada önemli nokta, gümrük tarifelerinin indirilmesi ile uluslararası ticaretin serbestleştirilmesidir. Bunun da ülkelerin kendi aralarında oluşturmuş oldukları entegrasyonlarla mümkün olduğu görülmektedir.

Serbest ticaret anlaşmaları taraflar arasında her türlü engeli kaldırarak taraf ülke / ülke grupları arasında serbest ticaret alanı meydana getirmektedir. Anlaşma ile taraflar kendi aralarında engelleri kaldırırken diğer ülkelerle ilişkilerini ulusal düzenlemelerle sürdürmektedir. Türkiye, özellikle 1980'den itibaren ihracat yanlı bir politika izlemiş ve büyüme stratejisini bunun üzerine oluşturmuştur. Bu çerçevede de Ankara Anlaşması ile AB üyeliği start almış, 1996'da Gümrük Birliği'ne dahil edilmiştir. Türkiye bu gelişmeleri yaşarken AB üçüncü ülkelerle de STA'lar akdederek ekonomik ve ticari entegrasyon oluşumuna girmiştir. Bu entegrasyonlarda amaç; STA akdeden ülkelerin karşılıklı olarak çıkarlarını arttırmaktır. Bu doğrultuda ülkeler gümrük vergilerinde indirim giderken, kotaları da ya azaltmakta ya da tamamen kaldırmaktadırlar. İmzalanan bu anlaşmalar, STA'ya taraf olan ülkeler arasında tarife engellerini kaldırmaktadır. Ülkelere ihtiyaçları doğrultusunda bazı önemli girdileri anlaşma öncesinde kendi içlerinde ya da diğer ülkelerden daha yüksek maliyetle temin ederken, anlaşma sonrası daha düşük maliyetle tedarik edebilme fırsatı yakalamaktadır. STA taraftarı olan ülkelerin tarife indirimleri kısıtlamalar kaldırılacak bu da ihracatın büyümesine neden olarak ihracat gelirlerinin artmasına yol açacaktır. Paralelinde ise istihdam gücü meydana gelecektir. Yapılan STA'lar ülkelerin dış pazarlara açılmasına olanak sağlayacaktır. Anlaşmalar sonucunda gelişmekte olan ülkelerin sunduğu düşük maliyetli yüksek kalitedeki ürünler gelişmiş ülkelerin gelişmiş pazarlama stratejileri ile birleşerek uluslararası ticaretin çeşitlenmesine yol açacaktır. Tüm bunlardan yola çıkarak AB ile diğer ülkeler arasında akdedilen her türlü ortaklık ve işbirliği

antlaşmaları yalnızca ekonomik alanlarda değil; siyasi, ticari, sosyal, kültürel ve güvenliğe ilişkin alanlarda da ilişkileri ileri seviyeye taşıyacaktır. Antlaşmanın AB tarafından imzalanma şartlarından birinin taraf olması planlanan devletin insan hakları ve demokratik ilkelere bağlılığı oluşturmaktadır. Antlaşmalarda ortak üyelik diye bir kavram vardır ki o da ülke için AB ülkeleri ile ilişkilerde vize rejiminin sadeleştirilmesini öngörürken aynı zamanda AB iç pazarlarına çıkış olanakları sağlamaktadır. Ortaklık antlaşmasını imzaladığı devletin siyasi, hukuki reformları sürdürmesi için mali yardımın üstlenilmesi de yine AB tarafından üstlenilmektedir. Bu sebeple üçüncü ülkeler, AB'ye ortak üyelik meselesine çok olumlu bakmaktadır.

AB, gerek üyelik yoluyla gerekse farklı entegrasyon şekilleriyle üçüncü ülkelerle ticaretini hukuki çerçevede yürütmektedir. 1951'de imzalanan AKÇT'yi kuran Paris Antlaşması, 1957'de imzalanan Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu kuran Roma Antlaşması, 1992'de imzalanan Maastricht Antlaşması AB'nin temelini oluşturmaktadır. AKÇT'yi kuran antlaşma, belli bir süreyi, 50 yıl, içerdiğinden 23 Temmuz 2002 tarihinde sona ermiş ve bahsi geçen antlaşmalarda çeşitli tarihlerde revizyona gidilmiştir. 1987'deki Avrupa Tek Senedi, 1993 yılındaki AB Antlaşması, 1999 yılındaki Amsterdam Antlaşması, 2003'teki Nice Antlaşması ve 2009 yılındaki Lizbon Antlaşması bahsi geçen revizyonlardaki değişiklikleri gösteren belgelerdir. Kurucu Antlaşma olarak nitelendirilen Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu Kuran Antlaşma, farklı tarihlerde yapılan değişiklikler sonucu hem isim açısından hem de yapı açısından değişikliğe uğramıştır. İlk olarak 1993'te yürürlüğe giren Avrupa Birliği Antlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu Kuran Antlaşma'nın ismi değişerek Avrupa Topluluğu'nu Kuran Antlaşma olmuştur. 2009'da yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ile ise, Avrupa Topluluğu'nu Kuran Antlaşma'nın ismi Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma olarak güncellenmiştir (<https://www.ab.gov.tr>, 2019). Bahsi geçen bu antlaşmalar AB'nin üçüncü ülkelerle kurduğu ticari ilişkilerin de hukuki dayanağını oluşturmuş ve bu kapsamda belirtilen antlaşmalar birinci kısmın konusunu oluşturmuş olup detaylandırılmıştır.

AB, STA'larını öncelikle komşuluk politikasında yürütmeye başlamış ancak takip eden yıllarda uluslararası arenada ticaret ağını genişletmek amacıyla özellikle hızlı ekonomik

gelişme gösteren ülkelere yönelmiştir. Yine günümüzde AB'nin STA seçimlerine bakıldığında istidam yaratmak ve sürdürülebilir büyümeyi sağlamak açısından ekonomik politikalar oluşturduğu görülmektedir. Bu kapsamda AB'nin müzakereleri sonlandırdığı STA'lar olduğu gibi müzakereleri devam etmekte olan STA girişimleri de bulunmaktadır. Tezin ikinci kısmı bu konu üzerine kurgulanmış olup sonuçlandırılan STA'lar ve taraf ülkelere etkileri değerlendirilip müzakere sürecindeki ülkelere değinilmiştir. Bu kısımda açıkça görülmektedir ki AB, STA'ların yararının bilincinde, ekonomik ve ticari güç kazanmak için lehine gelişecek şekilde adım atmaktadır. AB'nin müzakere sürecinde olup 1 Şubat 2019 tarihi itibariyle yürürlüğe giren son STA'sı Japonya iledir. Yalnızca bu anlaşma ile AB-Japonya arasındaki yıllık ticaretin 36 milyar Euro artma beklentisi göz önünde bulundurulduğunda AB'nin STA konusunda ne kadar istahlı olduğu anlaşılacaktır. AB'nin müzakerelerini sonuçlandırdığı ve ticaret hacmi açısından önemli konumda olan Güney Afrika, Güney Kore, Şili, Meksika STA'ları da bölüm içerisinde alt başlık olarak ele alınmış ve bu STA'ların her iki ülke ticaretine katkılarına yer verilmiştir. Güney Afrika, dünyanın en büyük ikinci kıtası olmasının yanı sıra çoğu gençlerden oluşan 1 milyar 216 binlik nüfusuyla AB için önemli bir yere sahiptir. Son 30 yılda dünyanın en hızlı büyüyen ekonomilerinin başında gelen Güney Kore, iş yapma kolaylığı bakımından da ön plandadır. Bu ve benzeri sebeplerle Güney Kore STA'sına yönelen AB'nin Güney Kore'ye yönelik ihracatında yaklaşık 1.6 milyar Euro tutarında gümrük vergisinin kaldırılmasından faydalanması imkanı ortaya çıkmaktadır. Güney Kore'de olduğu gibi Şili'nin de ekonomik açıdan güçlü durumu AB'yi bu ülke ile STA yapmaya yöneltmiş ve Ortaklık Anlaşması kapsamında sanayi ve endüstriyel ürünlerin gümrük vergileri ve eş etkili kaldırılmıştır. Bölüm alt başlığında ayrıntılı olarak değerlendirilen son ülke olan Meksika ile yapılan ve kapsam genişliği bakımından global antlaşma olarak nitelendirilen STA'nın yürürlüğe girmesinden sonra taraflar arasında hizmetler sektöründeki ticaretin yaklaşık %110 oranında arttığı gözlemlenmiştir. AB'nin müzakereleri devam eden ASEAN, ANDEAN, Hindistan, MERCOSUR ve Ukrayna ülke / ülke grupları ile ticari ilişkilerine yine ikinci bölümde alt başlık olarak yer verilmiştir. Sonlandırılan ve müzakereleri devam etmekte olan STA'lar gösteriyorki anlaşmalara taraf olan ülkeler karşılıklı menfaatlerini koruyarak ticaretlerini arttırmayı hedeflemektedir. İki ülke karşılıklı menfaatleri doğrultusunda kotaları kaldırıp, ticaret hacimlerini arttırken Türkiye gibi AB süreci devam eden ülkeler

de bu anlaşmalardan nasibini almaktadır. Burada da AB'nin üçüncü ülkelerle yapmış olduğu STA'ların Türkiye'ye etkisini ayrı bir bölüm olarak incelenmesi zaruri olmuştur.

Türkiye, yukarıda bahsi geçtiği üzere Ankara Anlaşması ile AB üyelik sürecinin başlangıcını yapmış, GB ile de ticaretine yön vermeye başlamıştır. Belirtildiği üzere Gümrük Birliği, AB sürecinin bir parçası olmakla birlikte AB'nin üçüncü ülkelerle yapmış olduğu serbest ticaret anlaşmaları kapsamında da Türkiye açısından büyük önem taşımaktadır. Günümüzde Gümrük Birliği hala tartışmalı bir konumdadır. Özellikle AB'ye üyeliğimiz için olumlu olduğunu düşünenlerin yanı sıra; sadece oyalama olduğunu, bu oyalama süresince de ciddi ticari tavizler verdiğimiz düşünenlerin sayısı yadsınamaz derecededir. AB'nin STA akdettiği ülkeler AB üzerinden pazara girebilme sebebiyle ülkemizle de ticari anlaşma yapma durumuna çok da olumlu bakmamaktadır. Bu da beraberinde haksız rekabete ve belirgin derecede ticaret sapmasına yol açmaktadır. Gümrük Birliği'ni içeren konularda AB'nin karar alma mekanizmalarına dahil olunamaması, hatta karayolu kotalarıyla uygulanan vizelerin oluşturduğu engeller can yakıcı derecede önümüze çıkarılmaktadır.

Tarafımızca sürekli dile getirilen GB'nin işlevsiz kalmasına ilişkin Avrupa Komisyonu tarafından Dünya Bankası'na bir çalışma yaptırılmıştır. Hazırlanan bu rapor 2014 yılında kamuoyu ile paylaşılmıştır. Raporda, GB'nin negatif ve pozitif etkilerine yer verilmiş; Türkiye'nin GB'nin asimetrik yapısından kaynaklan sıkıntılarının çözülmesi gerektiğine vurgu yapılmış ve sonucunda da öneri olarak AB ile Türkiye arasındaki ticari entegrasyonun artmasının tarafların yararına olacağı açıklaması getirilmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı AB Başkanlığı, 2019). AB'nin üçüncü ülke ile yapmış olduğu serbest ticaret anlaşmaları iki tarafın da lehine sonuçlanırken; Türkiye, Gümrük Birliği nedeniyle aleyhine olacak şekilde bu anlaşmalara taraf olmak durumunda kalmaktadır. AB üyeliğinin nihai sonuca ermesine kadar geçen süreçte, ticari anlamda aleyhinde gerçekleşecek serbest ticaret anlaşmalarına Türkiye'nin dur demesi gerekmektedir. Bu kapsamda Gümrük Birliği'nin güncellenmesi büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

ALKİN, K. ve C. F. GÜRLESEL (2010), *Avrupa Birliği'nin Serbest Ticaret Anlaşmalarına Türkiye'nin de Dahil Edilmesi*", İTO Yayınları, İstanbul.

BALASSA, B. (1973), *The Theory of Economic Integration*, Allen and Unwin, London.

BOZKURT, V. (1992), *Türkiye ve Avrupa Topluluğu*, Ağaç Yayınları, İstanbul.

BOZKURT, E., M. ÖZCAN ve A. KÖKTAŞ (2018), *Avrupa Birliği Hukuku*, Legem Yayıncılık, Ankara.

CEYHAN, A. (1991), *Avrupa Topluluğu Terimleri Sözlüğü*, Afa Yayınları, İstanbul.

ÇAYHAN, E. ve N. A. GÜNEY (1996), *Avrupa'da Yeni Güvenlik Arayışları: NATO-AB-Türkiye*, Afa Yayınları, İstanbul.

GÖKALP, M.F. ve A. YILDIRIM (2004), *Türkiye AB Gümrük Birliği Sürecinin Ekonomik Etkiler*, *Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye, Siyasal Ekonomik ve Toplumsal Dönüşüm, Sorunlar ve Tartışmalar*, (edt: T.Uzun, S.Özen), Seçkin Yayınevi, Ankara, ss.263-288.

GUERRERO, R. B., (2010), *Regional İntegration: The ASEAN Vision in 2020*, Vol. 32, s. 52-58, From Bank For International Settlements Durban.

GÜRLESEL, C. F. ve K. AKLİN (2010), *Avrupa Birliği'nin Serbest Ticaret Anlaşmaları'na Türkiye'nin de Dahil Edilmesi*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul.

İNCEKARA, A. (1995), *Globalleşme ve Bölgeselleşme Sürecinde NAFTA ve Etkileri*, İTO Yayınları, İstanbul.

İSPIROĞLU, F. ve P. PAZARCI (2018), *ASEAN-Türkiye Dış Ticaret İlişkileri*, Social Sciences Studies Journal, Vol:4, Issue:13, s.230.

KARADAĞ, R. (1988), *Petrol Fırtınası*, Divan Yayınları, İstanbul, s.9.

KARLUK, R. (2002), *Uluslararası Ekonomik Mali ve Siyasal Kuruluşlar*, Turhan Kitabevi, Ankara.

LANGHAMMER, R. ‘‘Why a market Place Must Not Discriminate: The Case Against a US-EU Free Trade Agreement’’, Kiel Working Papers, No.1407, Mart 2008, s.18.

NOMER, E. ve Ö. ESKİYURT, *Avrupa Sözleşmeleri*, İ.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul.

SEYMEN, D. (2009), *Gümrük Birliği, Türkiye'nin Avrupa Birliği ile Ticaretinde Ülke Yoğunlaşmasını Değiştirdi Mi?*, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:14 sayı:1, s.201.

ŞENER, D. (2017), *Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Anlaşması'nın Türkiye Ekonomisine Olası Etkilerinin Değerlendirilmesi*, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:16, Sayı:31, s.164.

YAZGIÇ, S. K. (2005), *Avrupa Birliği*, İnsan Yayınları, İstanbul, s.105.

Sürekli Yayınlar

AİZHAN, K. ve M. DİANA (2013), *Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Ekonomik Gelişme: Kazakistan Örneği*, Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi, Cilt:4, sayı:2, s.23.

AKÇAY, E. Y. (2017), Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi /Journal of Turkish Social Sciences Research, (Nisan 2017), Cilt: 2 Sayı:1 Hasan Kalyoncu Üniversitesi Gaziantep, s.50.

AKÇAY, E.Y., Ç. ARGUN ve E. AKMAN (2011), *AB'nin Tarihsel Gelişimi ve Ortak Dış ve Güvenlik Politikası*, Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, Yıl:2011, Cilt:3, Sayı:4, s.121.

AKDEVE, E. Ve E. T. KARAGÖL (2013), *Geçmişten Günümüze Türkiye'de Teşvikler ve Ülke Uygulamaları*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, s.37, ss.329-333.

AKMAN, M. S. (2010), *The European Union's Trade Strategy and Its Reflections On Turkey: An Evaluation From The Perspective of Free Trade Agreements*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:12, s.2, ss.17-45.

AKMAN, M.S. (2014), *Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı: Ortaya Çıkan Etkiler, Kapsamı, Etkileri ve Güçlükleri*, Marmara Üniversitesi İ.İ.B. Dergisi, s.25-45.

AKTUĞ, S. S. ve U. ÇELİK (2013), *Avrupa Birliği Hukuku ve Avrupa Birliği İş Hukukunun Kaynakları ve Temel Özellikleri*, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:4, s.1, ss.155-182.

ANKARA SANAYİ ODASI (2016), *Güney Afrika Cumhuriyeti Ülke Notu*, Araştırma ve Yönlendirme Müdürlüğü, 2016, s.5.

ASSARSON, J., *The Impacts of the European Union-South Africa Free Trade Agreement*, Uppsala University Department of Economics, D-Level Thesis, 2005, s.7.

CANDAŞ, U. (2010), *Çok Taraflılık mı? İki Taraflılık mı? Tercihli Ticaret Anlaşmalarının Uluslararası Ticaret Sistemiyle İlişisine Dair Bir Değerlendirme*, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt 6, s.22, ss.55-76.

COLINS, S. M. (1990). *Lessons From Korean Economic Growth*, The American Economic Review, Vol:80(2), s.104.

ÇAKMAK, U. (2016), *Güney Kore'nin Ekonomik Kalkınmasının Temel Dinamikleri (1960-1990)*, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2016 (21), s.152.

ÇETİNSAYA, G. (2006), *SETA Irak Dosyası: Irak'ta Yeni Döne, Ortadoğu ve Türkiye*, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, Nisan 2006, s.28.

DOĞAN, A. ve Ahmet Uzun (2014), *Serbest Ticaret Anlaşmaları'nın Dış Türkiye'nin Dış Ticaretine Etkileri*, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 15, Sayı 1, 2014.

DOMINIQUEZ, R (2006), *A new generation of agreements between the eu and latin america: the cases of mexico and chile*, Jean Monnet/Robert Schuman Paper Series, Vol. 6, s.13, ss.1-13.

ERDÖNMEZ, P. A. (2002), *Japonya Mali Krizi*, Bankacılar Dergisi, sayı : 40, s.52.

EREN, T. M. (2013), *Türkiye'nin Serbest Ticaret Anlaşmaları'nın Dış Ticaretine Etkileri ve Sorunlar*, Maliye Finans Yazıları, Cilt:27, s.98, ss.26-47.

ERHAN, Ç. ve Aysun GÜRBÜZ (2013), *Türkiye'nin AB ile İlişkilerinde Alternatif Model Arayışı: "Kapsamlı Ekonomik Entegrasyon Anlaşması"*, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt:12, No:1, s.47-78.

GANİOĞLU, Aytül (2010), *Şili Ekonomisi'nin Başarılı Büyüme Performansı ve Kalkınması: Kurumsal Yapı ve Ekonomi Politikaları (1975-2009)*, TİSK Akademi, Yıl:2010, Cilt:5, Sayı:9.

GÜLLÜ, İ. (2014), *AB-ABD Serbest Ticaret Anlaşması Sürecine Türkiye-AB Gümrük Birliği Anlaşması Özelinde Bir Bakış*, Bilge Strateji, Cilt:6, s.11, ss.89-106.

GÜLOĞLU, B. ve E. ALTUNOĞLU (2002), *Finansal Serbestleşme Politikaları ve Finansal Krizler: Latin Amerika, Meksika, Asya ve Türkiye Krizleri*, İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi no:27, Ekim 2002, s.114.

GÜNAR, A. (2019), *Avrupa Birliği'nde Stratejik Ortaklık Kavramı:AB-Japonya Stratejik Ortaklık Anlaşması*, Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi, Cilt:2, Sayı:1, s.42.

GÜRLESEL, C. F. ve K. AKLİN, (2010), *Avrupa Birliği'nin Serbest Ticaret Anlaşmaları'na Türkiye'nin de Dahil Edilmesi*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No: 2010-18.

HASANOV, M. ve F. MACİT (2015), *TTIP Anlaşması'nın Türkiye Ekonomisine Olası Etkilerinin Analizi*, Hazar Strateji Enstitüsü Enerji ve Ekonomi Araştırmaları Merkezi, ss.18-22.

HEPAKTAN, C.E. ve S. ÇINAR (2011), *Küreselleşmenin Ekonomik Entegrasyon Üzerine Etkileri*, International Conferance on Eurasion Economies, s.230.

HUR, J. and C. PARK (2011), “*Do Free Trade Agreements Increase Economic Growth of Member Countries*”, World Development, Vol. 40. No. 7. pp. 1283-1294.

İTO (1996), *Avrupa Birliğinin Akdeniz Bölgesi Politikası*, s.30, ss.12, İstanbul.

JAYAPALAN, N. (2001), *Foreign Policy of India*, New Delhi, Atlantic Publishers, 2001, s. 22.

KALAYCI, C. (2017), *Serbest Ticaret Anlaşmalarının Türkiye'nin Dış Ticaretine Etkileri: Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi Uygulaması*, Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi, 2013, s.133-147.

KARACA, N. (2003), *GATT'tan Dünya Ticaret Örgütüne*, Maliye Dergisi, s.44, ss.84-99.

KIRAN, A. (2008), *Milletler Cemiyeti ve Önlenemeyen Savaş*, GAU Journal of Social and Applied Science, Cilt:3, Sayı:6, 2008, s. 22.

KOCAMAZ, S. (2015), *Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Anlaşması'nın Dünya Ticareti ve Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkisi*, Ege Strategic Research Journal, Cilt:6, Sayı:2, ss.31-56

KOÇTÜRK, O. M. ve A. KOCAEFE (2014), *Serbest Ticaret Anlaşmalarının Türk Dış Ticaretine Etkisi*, Tarım Ekonomisi Dergisi, Cilt:20, s.2, ss.65-77.

KÜÇÜKAHMETOĞLU, O, H. ÇEŞTEPE ve Ş. TÜYLÜOĞLU (2013), *Ekonomik Entegrasyon Küresel ve Bölgesel Yaklaşım*, Ekin Basın Yayın, Bursa.

MARTINEZ, O. (1998), *Les Enseignement de la Crise Mexicaine et le Redressment de l'Asie*, Finance&Developpement, s.6-9.

MCMİLLAN, M., D. RODRİK ve I. VERDUZCO-GALLO (2014), *Globalization, Structural Change, and Productivity Growth, with an Update on Africa*, World Development, 63, s.11-32.

NAKİBOĞLU, A ve M. LEVENT (2017), *Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu ve Yoksulluk: Afrika Örneği*, Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 12/31, s.203-216.

NART, E. Ç. (2010), *Gümrük Birliği'nin Türkiye'nin Dış Ticareti Üzerine Etkileri : Panel Veri Analizi*, Journal of Yasar University, 17 (5), s.2874.

NELSON, R. R. ve H. PACK, (1999), *The Asian Miracle and Modern Growth Theory*, The Economic Journal, 109(457), s.416-436.

ÖZDAL, H. (2013), *AB ve Rusya Arasında Ukrayna : Hayaller ve Gerçekler*, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Analiz No:26, s.9.

ÖZER, M.A. (2009), *Avrupa Birliği'ne Tam Üyeliğin Eşiğinde Türkiye*, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt:16, Sayı:1, s.89-94.

ÖZMELEK, Ö. S. (2017), *Bütünleşme Bünyesindeki Kurumlar: Örnek Olay İncelemesi (MERCOSUR)*, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, cilt:9, sayı:2, s.92.

PAPAGEORGİOU, C., ve N. SPATAFORA (2012), *Economic Diversification in LIC's: Stylized Facts and Macroeconomic Implication*, IMF Staff Discussion Notes 12/13.

REVELES, R. A. ve M.P. ROCHA (2007), *The EU-Mexico Free Trade Agreement Seven Years On*, Transnational Institute Mexican Action Network On Free Trade, June 2007, ICCO, Mexico.

SAĞLAM, M. (2014), *21. Yüzyılda Küresel Rekabetin Zemini Ukrayna*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 2014, s.436.

STİGLİTZ, J. E. (1996), *Some Lessons From the East Asian Miracle*, The World Bank Observer, 11(2), s.151-177.

ŞÖHRET, M. (2013), *Avrupa Birliği'nin Güvenlik Yapılanmasının Tarihsel Gelişim Süreci ve Mevcut Durumu*, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, s.69.

TELLİ, R. (2016), *Transatlantik Ticaret Anlaşması Sürecinde AB-ABD ve Türkiye*, İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi, Cilt:4, s.3, ss.83-92.

TEZCAN, E. (1997), *Avrupa Birliği'nin Üçüncü Ülkelere Karşı Uyguladığı Ortak Ticaret Politikasının Hukuksal Dayanakları ve Bu Çerçevde Yapılan Değişikliklerin Değerlendirilmesi*, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 1, s.2, ss. 233-257.

URATA, S. (2002), *Globalization and The Growth in Free Trade Agreement*, Asia-Pacific Review, Vol, 9, No:1, pp, 20-32.

UYSAL, C. (2001), *Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihsel Süreci ve Son Gelişmeler*, Akdeniz İ.İ.B.F Dergisi, s.1, ss.140-153.

Diğer Yayınlar

AB-GÜNEY AFRİKA STA (16.06.2016), *AB, Güney Afrika ile Serbest Ticaret Yapacak*, <https://www.gidahatti.com/ab-guney-afrika-ile-serbest-ticaret-yapacak-57890/>, Erişim Tarihi : 19.11.2017.

AB'YE GENEL BAKIŞ (2017), http://www.ab.gov.tr/files/rehber/02_rehber.pdf, Erişim Tarihi :15.04.2017.

AKMAN, S. (Haziran 2013), *AB-ABD Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) ve Türkiye*, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı. s.2-9, <http://www.tepav.org.tr>, Erişim Tarihi: 08.04.2019,

ALJAZEERA TÜRK (20.01.2014), *Türkiye'nin AB Süreci*, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/turkiyenin-ab-sureci>, Erişim Tarihi : 03.02.2018.

AMSTERDAM ANTLAŞMASI (2016), http://www.mess.org.tr/media/filer_public/06/6f/066f2b7c-0c84-48a9-b0ea-c89bd4a2cc59/amsterdam_antlasmasi.pdf, Erişim Tarihi : 12.04.2016.

AMSTERDAM ANTLAŞMASI (2000), *Bütünleştirilmiş Haliyle Avrupa Birliği Kurucu Antlaşmaları*, <https://www.ikv.org.tr/images/files/A6-tr.pdf>, Erişim Tarihi: 05.09.2019.

ANADOLU AJANSI (01.01.2016), *Ukrayna'nın Zorlu AB Yolculuğu*, <http://aa.com.tr/tr/dunya/ukrayna-nin-zorlu-ab-yolculugu/499271>, Erişim Tarihi : 18.05.2017.

AVRUPA BİRLİĞİ DIŞ TİCARET POLİTİKALARI (09.02.2014), <http://www.istemiparman.com.tr/avrupa-birligi-dis-ticaret-politikalari/> , Erişim Tarihi: 12.04.2016.

AVRUPA BİRLİĞİ SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI (2017), <http://www.izto.org.tr/portals/0/pusuladergisi/2013/10pusulaabticaret.pdf>, Erişim Tarihi: 03.02.2017.

AVRUPA BİRLİĞİ TÜRKİYE DELEGASYONU (11.05.2012), *AB ve Irak : Tarihi Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmasının İmzalanması*, <https://www.avrupa.info.tr/tr/eeas-news/ab-ve-irak-tarihi-ortaklik-ve-isbirligi-anlasmasin-in-imzalanmasi-6352>, Erişim Tarihi : 22.03.2019.

AVRUPA BİRLİĞİ TÜRKİYE DELEGASYONU (07.02.2017), *AB-Azerbaycan İlişkileri*, <http://www.avrupa.info.tr/tr/news/ab-azerbaycan-iliskileri-894>, Erişim Tarihi : 16.05.2017.

AVRUPA BİRLİĞİ TÜRKİYE DELEGASYONU (2017), *Gümrük Birliği, AB ile Türkiye Arasındaki Ticareti Desteklemek*, <http://www.avrupa.info.tr/tr/gumruk-birligi-ab-ile-turkiye-arasindaki-ticareti-desteklemek-52>, Erişim Tarihi: 10.05.2017.

BBC NEWS (04.11.2016), *AB-Kanada Serbest Ticaret Anlaşması Türkiye'yi Nasıl Etkileyecek?*, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37859376>, Erişim Tarihi : 25.03.2019.

BİLÇEN, S. (2010), TBMM Dış İlişkiler ve Protokol Müdürlüğü, “*AB’de Önemli Bir Adım:Lizbon Anlaşması*”, https://www.tbmm.gov.tr/ul_kom/kpk/docs/lizbonsumru24032010.pdf, Erişim Tarihi: 06.09.2016)

BLOOMBERG HT (20.11.2017), *Küresel Piyasalar, Şili 3. Çeyrekte yüzde 2.2 büyüdü*, <http://www.bloomberght.com/haberler/haber/2071053-sili-3-ceyrekte-yuzde-22-buyudu>, Erişim Tarihi : 21.11.2017.

CNN TÜRK (01.02.2019), *AB-Japonya Ticaret Anlaşması Yürürlüğe Girdi*, <https://www.cnnturk.com/ekonomi/ab-japonya-ticaret-anlasmasi-yururluge-girdi>, Erişim Tarihi: 01.02.2019.

ÇİFTÇİ, Ö. (2001), *Serbest Ticaret Antlaşmaları ve Türkiye'nin Dış Ticareti Üzerine Etkileri*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, s.56.

DAMLACI, C. (2018), *AB'nin Üçüncü Ülkelerle Yaptığı Serbest Ticaret Anlaşmalarının Türkiye-AB Ekonomik İlişkilerine Etkisi*,

www.eesc.europa.eu/resources/docs/cemallettin-damlaci-tr.pdf, Erişim Tarihi: 08.07.2018.

DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER KURULU (2017), <https://www.deik.org.tr>, Erişim Tarihi : 12.05.2017

DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER KURULU (Ağustos 2014), *Malezya Ülke Raporu*, <https://www.deik.org.tr/uploads/malezya-ulke-bulteni-2014.pdf>, Erişim Tarihi: 07.03.2019.

DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER KURULU (Aralık 2011), *Hindistan Ülke Bülteni*, www.deik.org.tr, Erişim Tarihi: 07.03.3019.

EURONEWS (06.10.2010), *AB, Güney Kore'yle Serbest Ticaret Anlaşması İmzadı*, <http://tr.euronews.com/2010/10/06/ab-guney-kore-yle-serbest-ticaret-anlasmasi-imzaladi>, Erişim Tarihi: 18.04.2017.

EUROPEAN COMMISSION (21.04.2018), *EU and Mexico reach new agreement on trade*, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113418.pdf, Erişim Tarihi: 21.04.2018.

EUROPEAN COMMISSION (15.06.2017), *Negotiations and Agreements*, http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/agreements/index_en.htm#_customs-unio:ns, Erişim Tarihi: 15.06.2017.

EUROPEAN COMMISSION (18.12.2017), *Policies, Information and Services*, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113403.pdf, Erişim Tarihi: 18.12.2017.

FİNANCIAL MAGAZİNE (2019), *Gelişen Piyasalar: şili'nin GSYİH'sının İncelenmesi*, <https://tr.talkingofmoney.com/emerging-markets-analyzing-chile-s-gdp>, Erişim Tarihi: 14.03.2019.

FİNANS HABERLER (13.11.2017), *AB-şili Anlaşmasını Güncelleme Hazırlığı*, <https://www.haberler.com/ab-sili-ticaret-anlasmasini-guncelleme-hazirligi-10237145-haberi/>, Erişim Tarihi: 24.12.2017.

HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ (2019), mku.edu.tr, Erişim Tarihi: 23.03.2019

HÜRRIYET (01.02.2017), *AB-Meksika Dayanışması*, <http://www.hurriyet.com.tr/ab-meksika-dayanismasi-40353107>, Erişim Tarihi: 08.05.2017.

HÜRRIYET (16.07.2019), *AB-Meksika Dayanışması*, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/ab-meksika-dayanismasi-40353107>, Erişim Tarihi: 16.07.2019.

INTERNATIONAL TRADE CENTER (2019), *Republic of Korea General Trade Performance*, <http://www.intracen.org/layouts/CountryTemplate.aspx?pageid=47244645034&id=47244652135>, Erişim Tarihi: 06.09.2019.

ITC TRADEMAP (2019), *List of supplying markets for a product imported by Chile*, https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm, Erişim Tarihi: 01.09.2019.

İKTİSADİ KALKINMA VAKFI (2019), <https://www.ikv.org.tr>, Erişim Tarihi: 15.02.2019.

İKTİSADİ KALKINMA VAKFI (2019), *Avrupa Komisyonu, Avrupa Birliği-Güney Kore Serbest Ticaret Anlaşmasının İlk Yılı Değerlendirdi*, https://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/21-ab-guney_kore.pdf, Erişim Tarihi: 06.05.2019.

İKTİSADİ KALKINMA VAKFI (18.07.2016), *AB Gündemi*, http://bulten.ikv.org.tr/?ust_id=7234&id=7425, Erişim Tarihi: 27.04.2017.

İKTİSADİ KALKINMA VAKFI (7-13 Şubat 2011), *AB-Mercosur Arasında Ticari Anlaşma Müzakereleri Devam Ediyor*, https://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/ab_-_mercosur_arasinda_ticari_anlasma_muzakereleri_devam_ediyor.pdf, Erişim Tarihi: 14.08.2019.

İZMİR TİCARET ODASI (2017), *Avrupa Birliği Serbest Ticaret Anlaşmaları*, <http://www.izto.org.tr/portals/0/pusuladergisi/2013/10pusulaabticaret.pdf>, Erişim Tarihi: 13.06.2017.

JTR (2017), *Serbest Ticaret Anlaşmaları Vergisiz İhracat Yapabileceğimiz Ülkeler*, <http://www.jtr.org.tr/tr/ihracat-ihracat-rehberi-serbest-ticaret-anlasmalari.html>, Erişim Tarihi: 14.04.2017.

KARPAT, B. (15.11.2005), *AB, Akdeniz ve Türkiye*, <https://www.birgun.net/haber/ab-akdeniz-ve-turkiye-i-5430>, <https://www.birgun.net/haber/ab-akdeniz-ve-turkiye-i-5430>, Erişim Tarihi : 05.09.2017.

KAYA, T. E. (2007), *Dünya Ticaretindeki Gelişmelerin Ülkemiz Menşe Mevzuatına Etkisi: Pan-Avrupa-Akdeniz Menşe Kümülyasyonu Sistemi Örneği*, Uzmanlık Tezi, Gümrük Müsteşarlığı, AB ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ankara, s.2.

KİRİŞÇİ, K. (2013), *Turkey and the Transatlantic Trade and Investment Partnership: Boosting the Model Partnership with the United States*”, *The Brookings Institution, Turkey Project Policy Paper, No. 2*, <http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2013/09/turkey-transatlantic-trade-investmentpartnership-kirisci/turkey-and-ttip.pdf>, Erişim Tarihi: 16.07.2019.

MARİNE DEAL NEWS (01.11.2012), *Çalışkan, Dürüst ve Dost İnsanların Ülkesi: Güney Kore*, <http://www.marinedealnews.com/?p=3494>, Erişim Tarihi: 05.07.2018.

QHA KIRIM HABER AJANSI (12.12.2017), *Kazakistan ile AB arasında tarihi anlaşma*, <http://old.qha.com.ua/tr/turk-dunyasi/kazakistan-ile-ab-arasinda-tarihi-anlasma/162954/>, Erişim Tarihi: 22.03.2019.

QHA MEDIA (2017), <http://qha.com.ua/tr/ekonomi/ukrayna-avrupa-birligi-ile-artik-serbest-ticaret-yapabilir/141737/>, Erişim Tarihi: 18.05.2017.

ORTA ANADOLU İHRACATÇI BİRLİKLERİ (2019), *Türkiye'nin Serbest Ticaret Anlaşmaları*, <http://www.oaib.gov.tr/tr/bilgi-merkezi-sikca-sorulan-sorular-turkiyenin-serbest-ticaret-anlasmalari-hakkinda-bilgi-verebilir-misiniz.html>, Erişim Tarihi : 21.01.2019.

ÖZTÜRK, F. (31.08.2018), *Türkiye ile AB Yakınlaşması: Bundan Sonra Ne Olacak?*, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-45368372>, Erişim Tarihi : 23.03.2019.

REGIONAL TRADE AGREEMENTS AND THE WTO (2015), <http://en.reingex.com>, Erişim Tarihi: 27.07.2015.

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ BİLGİ MERKEZİ (2019), <http://blog.kutuphane.sdu.edu.tr/tag/eprints/>, Erişim Tarihi: 09.01.2019.

TBMM BAŞKANLIĞI (2018), *Güney Akdeniz'de İş ve Yatırım Olanaklarının Geliştirilmesi*, https://www.tbmm.gov.tr/ul_kom/aapa/docs/.../konusma_21_12_2012_3.pdf, Erişim Tarihi: 21.07.2018.

T.C. AVRUPA BİRLİĞİ BAŞKANLIĞI (06.06.2017), *Türkiye-AB İlişkilerinin Tarihçesi*, <https://www.ab.gov.tr/p.php?e=111>, Erişim Tarihi : 14.03.2019.

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI (2019), *Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN)*, <http://www.mfa.gov.tr/guneydogu-asya-ulkeleri-birligi.tr.mfa>, Erişim Tarihi: 01.09.2019.

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI (2019), *Hindistan'ın Ekonomisi*, <http://www.mfa.gov.tr/hindistan-ekonomisi.tr.mfa>, Erişim Tarihi : 08.08.2019.

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI (2017), *Meksika Ekonomisi*, <http://www.mfa.gov.tr/meksika-ekonomisi.tr.mfa>, Erişim Tarihi : 19.04.2017.

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI AVRUPA BİRLİĞİ BAŞKANLIĞI (10.06.2011), *Avrupa Birliği'nin Kurucu Antlaşmaları*, https://www.ab.gov.tr/_46106.html, Erişim Tarihi : 07.02.2019.

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI AVRUPA BİRLİĞİ BAŞKANLIĞI (29.08.2018), *Reform Eylem Grubu Dördüncü Toplantısı Basın Bildirisi Ankara*, <http://www.mfa.gov.tr/reform-eylem-grubu-dorduncu-toplantisi-basin-bildirisi.tr.mfa>, Erişim Tarihi : 05.09.2019.

T.C. DIŐIŐLERİ BAKANLIĞI AVRUPA BİRLİĞİ BAŞKANLIĞI (12.07.2019), *Gümrük Birliği*, <http://www.ab.gov.tr/46234.html>, Erişim Tarihi: 05.09.2019.

T.C. DIŐIŐLERİ BAKANLIĞI (11.12.2018), *Dışişleri Bakanı Sayın Mevlüt Çavuşoğlu'nun Reform Eylem Grubu 5. Toplantısı'nun ardından Adalet Bakanı Abdülhamit Gül, İçişleri Bakanı Süleyman Soylu ve Hazine ve Maliye Bakanı Berat Albayrak'la düzenlediği Ortak Basın Toplantısı*, <http://www.mfa.gov.tr/besinci-reform-eylem-grubu-toplantisi-hk.tr.mfa>, Erişim Tarihi : 16.07.2019.

T.C. EKONOMİ BAKANLIĞI (2018), <http://www.ekonomi.gov.tr>, Erişim Tarihi : 09.06.2018.

T.C. TİCARET BAKANLIĞI (30.08.2018), *Akdeniz İçin Birlik Sürecine İlişkin Bilgi Notu*, <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/avrupa-birligi/euromed/akdeniz-icin-birlik-surecine-iliskin-bilgi-notu>, Erişim Tarihi : 30.08.2018.

T.C. TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI (2019), <https://www.tarimorman.gov.tr>, Erişim Tarihi : 05.01.2019.

T.C. TİCARET BAKANLIĞI (06.05.2019), *Serbest Ticaret Anlaşmalarına İlişkin Genel Bilgi*, <https://www.ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/serbest-ticaret-anlasmalari/genel>, Erişim Tarihi : 06.05.2019.

T.C. TİCARET BAKANLIĞI (06.05.2019), *Serbest Ticaret Anlaşmalarına İlişkin Genel Bilgi*, <https://ticaret.gov.tr/data/5b872ada13b8761450e18f4b/STA%20tablosu.pdf>, Erişim Tarihi : 05.09.2019.

T.C. TİCARET BAKANLIĞI (2016), <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/blog/news>, Erişim Tarihi : 18.05.2016.

T.C. TİCARET BAKANLIĞI (2019), *Dış Ticaret*, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/dogu-asya/japonya/ulke-profil/dis-ticaret>, Erişim Tarihi : 22.07.2019.

T.C. TİCARET BAKANLIĞI, *Güney Afrika Cumhuriyeti Dış Ticaret*, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/afrika/guney-afrika-cumhuriyeti/ulke-profil/ekonomik-gorunum/dis-ticaret>, Erişim Tarihi : 25.07.2019.

T.C. TİCARET BAKANLIĞI (16.04.2019), *Güney Kore Cumhuriyeti Dış Ticaret*, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/dogu-asya/guney-kore-cumhuriyeti/ulke-profilu/dis-ticaret>, Erişim Tarihi : 25.07.2019.

T.C. TİCARET BAKANLIĞI (17.06.2019), *Malezya Ülke Profili*, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-dogu-asya/malezya/ulke-profilu/dis-ticaret>, Erişim Tarihi : 29.07.2019.

T.C. TİCARET BAKANLIĞI (31.08.2018), *Vietnam Ülke Profili*, <https://www.ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-dogu-asya/vietnam/ulke-profilu/genel-bilgiler>, Erişim Tarihi : 06.07.2019.

T.C. TİCARET BAKANLIĞI (31.08.2018), *Tayland Ülke Profili*, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-dogu-asya/tayland/ulke-profilu/dis-ticaret>, Erişim Tarihi : 29.07.2019.

T.C. TİCARET BAKANLIĞI (29.03.2019), *Ekvator Ülke Profili*, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-amerika/ekvator/ulke-profilu/dis-ticaret>, Erişim Tarihi : 30.07.2019.

T.C. TİCARET BAKANLIĞI (13.03.2019), *Arjantin Ülke Profili*, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-amerika/arjantin/ulke-profilu/dis-ticaret>, Erişim Tarihi : 31.07.2019.

T.C. TİCARET BAKANLIĞI (13.06.2019), *Kolombiya Ülke Profili*, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-amerika/kolombiya/ulke-profilu/dis-ticaret>, Erişim Tarihi: 06.09.2019.

T.C. TİCARET BAKANLIĞI (14.03.2019), *Brezilya Ülke Profili*, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-amerika/brezilya/ulke-profilu/dis-ticaret>, Erişim Tarihi : 31.07.2019.

T.C. TİCARET BAKANLIĞI (25.03.2019), *Paraguay Ülke Profili*, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-amerika/paraguay/ulke-profilu/dis-ticaret>, Erişim Tarihi : 31.07.2019.

T.C. TİCARET BAKANLIĞI (11.06.2019), *Uruguay Ülke Profili*, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-amerika/uruguay/ulke-profil/ekonomik-gorunum/dis-ticaret>, Erişim Tarihi : 31.07.2019.

T.C. TİCARET BAKANLIĞI (09.04.2019), *Irak Ülke Profili*, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/orta-dogu-ve-korfez/irak/ulke-profil/dis-ticaret>, Erişim Tarihi:14.08.2019.

T.C. TİCARET BAKANLIĞI (31.08.2018), *Hindistan Ülke Profili*, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-asya/hindistan/ulke-profil/dis-ticaret>, Erişim Tarihi:14.08.2019.

T.C. TİCARET BAKANLIĞI (31.08.2018), *Singapur Ülke Profili*, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-dogu-asya/singapur/ulke-profil/genel-ekonomik-durum>, Erişim Tarihi : 01.05.2019.

TEZBAŞARAN, H. (2011), *Avrupa Birliği'nin Taraf Olduğu Serbest Ticaret Anlaşmaları: Türkiye Ekonomisine Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, s.125.

TRADEMAP (2019), *List of importing markets for a product exported by Africa not elsewhere specified (mirror) product: total all products*, https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm7, Erişim Tarihi: 05.09.2019.

TRADEMAP (2019), *List of supplying markets for a product imported by Mexico*, https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm, Erişim Tarihi : 04.09.2019.

TRADEMAP (2019), *List of products exported by Singapore*, https://www.trademap.org/Product_SelCountry_TS.aspx?nvpm, Erişim Tarihi: 07.05.2019.

TURAN, A. P. (07.05.2010), *Avrupa Birliği'nin Afrika Kıtası'na Yaklaşımı*, <http://www.bilgesam.org/incele/42/-avrupa-birligi'nin-afrika-kitasi'na-yaklasimi/#.XH3eBR3IU>, Erişim Tarihi : 01.05.2019.

TÜİK (31.07.2019), *Ülke Gruplarına Göre İhracat / Ülke Gruplarına Göre İthalat*, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046, Erişim Tarihi: 25.08.2019.

TÜRKİYE METAL SANAYİCİLERİ SENDİKASI (2016), *AB'de Önemli Bir Adım: Lizbon Anlaşması*, http://www.mess.org.tr/media/filer_public/45/28/4528efd7-1ab0-4ece-9ae0-95591b810aed/lizbonantlasmasi.pdf, Erişim Tarihi : 10.03.2016.

TÜRKİYE EV TEKSTİLİ SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ (2019), *Güney Kore Ülke Raporu*, http://www.tetsiad.org/files/downloads/bilgi_bankasi/ulke_raporlari/guneykore_ur.pdf, Erişim Tarihi : 01.03.2019.

ULUSLARARASI İLİŞKİLER SÖZLÜĞÜ (2019), *Avrupa Tek Senedi*, http://uliwiki.org/index.php?title=Avrupa_Tek_Senedi, Erişim Tarihi : 18.03.2019.

ULUSLARARASI İLİŞKİLER SÖZLÜĞÜ (2019), *Roma Antlaşması*, [http://uliwiki.org/index.php?title=Roma_Antlaşması](http://uliwiki.org/index.php?title=Roma_Antlasmasi), Erişim Tarihi : 05.09.2019..

ULUSLARARASI POLİTİKA AKADEMİSİ (02.02.2013), <http://politikaakademisi.org/2013/02/02/mercosur/>, Erişim Tarihi : 09.11.2017.

Diğer Yayınlar

AHEARN, R. (2011), *'Europe's preferntial trade agreements: status, content and implications'*, Congressional Research Service Report, s.11.

AVRUPA KOMİSYONU BASIN AÇIKLAMASI (16 Aralık 2012), Brüksel.

BARLIN, A. (2000), *Türkiye'nin Serbest Ticaret Anlaşmaları ve Otonom Rejimleri*, ss.1-4.

GÜNEŞ, D., M. MAVUŞ ve A. ODUNCU (2013), *AB-ABD Serbest Ticaret Anlaşması ve Türkiye Üzerine Etkileri*, Ekonomi Notları, 26 Kasım 2013, s.4.

ÖZDEMİR, E. (2009), *Lizbon Antlaşması'nın Getirdiği Yenilikler*, TOBB Avrupa Birliği Daire Başkanlığı, Kasım 2009, s.72.

RODRIGUEZ, E.V. (2009), *The European Union Free Trade Agreements: Implication for Developing Countries*, Real Instituto Elcan, Working Paper, Number: 8/2009.

ÖZGEÇMİŞ

17 Ekim 1991 Düzce doğumlu olan yazar, ilk ve ortaöğretimini Düzce İsmetpaşa İlköğretim Okul'unda tamamlamış olup ardından 2009 yılında Düzce Cumhuriyet Anadolu Lisesi'nden mezun olmuştur. Lise mezuniyetinden sonra lisans öğrenimi için Zonguldak'a yerleşmiş; burada Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik bölümünden 1 yılı İngilizce hazırlıktan oluşan 5 yıllık eğitimin akabinde 2014 yılında mezun olmuştur. Yaz dönemini Derince Gümrük'te staj yaparak geçiren yazar, 2014-2015 eğitim öğretim yılında Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü Uluslararası Ticaret Anabilim dalı Tezli Yüksek Lisans Programı'nda yüksek lisans yapmaya hak kazanmıştır. Ders dönemini bitirip tez dönemine geçtiği 2015-2016 eğitim yılında Almanya'da Universitat des Saarlandes de Business Studies and Management bölümünde Erasmus programında eğitim görmüştür. Almanya'dan döndükten sonra yazar 1 yıl özel bir şirkette KOSGEB ve Ekonomi Bakanlığı projelerine ilişkin danışmanlık hizmeti vermiştir. Bir yılın sonunda Düzce Organize Sanayi Bölgesi'nde faaliyete geçen Sinbo Ahşap fabrikasında İdari İşler ve Personel Müdürü olarak çalışmaya başlamıştır. Temmuz 2017'den beri hala aynı fabrikada mevcut göreviyle çalışma hayatına devam etmektedir.